

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta**

Historický ústav

Magisterská diplomová práce

2009

Bc. Veronika Nedvědová

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta**

Historický ústav

Magisterské prezenční studium učitelství
historie pro střední školy

Bc. Veronika Nedvědová

Německý měšťanský spolek ve Znojmě

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Martin Markel, Ph. D.

2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Podpis autora práce

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat vedoucímu práce Mgr. Martinu Markelovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady včetně poskytnutí odborného zázemí při zpracování tématu mé diplomové práce.

Obsah

1. Úvod	6
2. Stanovy Německého měšťanského spolku a problematika zákonodárství.....	10
3. První dny Německého měšťanského spolku	21
4. Idea Německého měšťanského spolku	22
5. Sociální zázemí členů spolku	26
6. Desetileté výročí působení spolku	28
7. Sídlo spolku	28
7.1 Prostory pivovaru	28
7.2 Spolkový dům (Bürgervereins Haus)	29
8. Starost o spolkové prostory	31
9. Financování spolku	32
10. Německý měšťanský spolek, ostatní instituce a slavnosti	32
10.1 Politický spolek liberálů	32
10.2 Volksbibliothek	33
10.3 Okrašlovací spolek	34
10.4 Městské muzeum	34
10.5 Zábava	35
10.5.1 Různé slavnosti na počest starostů, reforem (příklad volební), uzdravení aj.	35
10.5.2 Přednášky	36
10.5.3 Výlety	37
10.5.4 Ostatní	37
11. Německý spolek jako líheň starostů a osobností	39
11.1 Josef Glaßner (1810 - 1890)	39
11.2 Josef Wandrasch (1804 - 1874)	39
11.3 Anton Jungnickl (1814 - 1886)	40
11.4 Johann Brantner (1827 - 1904)	40
11.5 Johann Haase (1837 - 1904)	41
11.6 Heinrich Homma (1845 - 1921)	42
11.7 Johann Fux	42
11.8 Carl Panowsky	42
12. Vývoj spolku v odrazu zápisů se schůzí	42
13. Porovnání Německého měšťanského spolku se Znojemskou besedou	47

14. Závěr	50
15. Seznam pramenů a literatury	52
15.1 Prameny	52
15.2 Literatura	52
16. Přílohy	53
16.1 Členové předsednictva	53
16.2 Seznam členů	55

1. Úvod

Hlavním tématem této práce je Německý měšťanský spolek ve Znojmě (Deutscher Bürgerverein in Znaim). V době, kdy jsem hledala informace ke své bakalářské diplomové práci „*Znojemští starostové 1848 - 1918 - sociální a rodinné zázemí komunálního politika*“, jsem u většiny osob, ať se jednalo o starosty osobně nebo o jejich rodinné příslušníky, našla spojitost s Německým měšťanským spolkem. Tento spolek patřil k jedné z nejvýznamnějších institucí, které po svém vzniku zaštiťovaly německý život ve městě. Proto jsem se snažila zjistit jaké byly příčiny a podmínky, které vedly německou část obyvatel města Znojma k založení tohoto spolku. Jaké byly právní okolnosti vzniku spolku, neboť rakousko - uherská monarchie definitivně od roku 1861 nastoupila cestu ústavního vývoje, a lidé získali občanská práva a svobody. Taktéž mě zaujala skutečnost, že působiště tohoto spolku se stalo střediskem dění ve městě a že spolek se stal podněcovatelem vzniku dalších institucí a zázemím pro většiny významných osobností Znojma 19. století.

Spolky byly fenoménem 2. poloviny 19. století, neboť občané se v nich mohli svobodně scházet aniž by porušovali zákon. Navíc díky financování prostřednictvím členských příspěvků a výtěžků z pořádání různých akcí nebyli svázáni se státním financováním. Politická situace a zejména činnost různých spolků ve Znojmě ve 2. polovině 19. století patří k jednomu z nejméně zpracovaných témat regionálních dějin města Znojma. Dvě stěžejní monografie od Antona Vrbky a Lubomíra Emila Havlíka¹ zabývající se dějinami tohoto města, bohatého na historické události, nevěnují tomuto tématu příliš mnoho pozornosti. Jejich práce se zabývají především vzdálenější minulostí města Znojma a moderní dějiny jsou jim trochu vzdáleny. Ucelená monografie věnující se Německému měšťanskému spolku, jako je tomu v případě *Besedy Znojenské*², neexistuje. Proto jsem musela pátrat v Okresním archívu města Znojma. Zde je uložen ve fondu „*Archív města Znojma*“ materiál, který obsahuje veškeré známé písemnosti týkající se existence a činnosti Německého měšťanského spolku ve Znojmě.

Říjnový diplom a Schmerlingova ústava opět umožnily volby do zastupitelských orgánů. Ve městech se započal rozjíždět pravidelně se opakující cyklus komunálních voleb. Komunální politika ve Znojmě v prvním desetiletí představovala spíše různé pokusy, které se týkaly hlavně zavedení délky volebního období (místo tříletého intervalu se měly volby konat každý rok), což představovalo přílišnou nestabilitu. Navíc během pouhých čtrnácti let se na

¹ Vrbka, Anton: *Gedenkbuch der Stadt Znaim. Znojmo 1927.*

Havlík, Lubomír Emil.: *Znojmo - z minulosti města a jeho památek.* Brno 1956.

² Polesný, Karel.: *Šedesát let Besedy Znojenské 1870 - 1930.* Znojmo 1930.

postu starosty vystřídali čtyři muži (zatímco následující čtyři starostové zastávali tento úřad po dobu čtyřiceti čtyř let). Systém znojemské komunální politiky se stabilizoval asi po deseti letech po obnovení ústavnosti v Rakousku, tedy v době funkčního období starosty Josefa Wandrasche (1864-1874). Právě na tuto stabilizaci a také na upevnění liberálního mocenského systému Rakouska navazuje vznik spolků ve městě.

První politické a měšťanské spolky ve Znojmě se objevily v 70. letech 19. století. Podobné instituce zde už existovaly dříve. Nejednalo se však o spolky v pojetí 19. století. Patřily k nim pradávny Znojemský spolek ostrostřelců (Schützen Verein) a Okresní hospodářský spolek (Landwirthschaftlicher Verein) založený roku 1855. Právě v tomto spolku se koncentrovala většina znojemských českých i německých měšťanů. Tyto spolky ale nevytvářely příznivé prostředí pro tehdejší veřejné zájmy měšťanů. Nové spolky vznikaly jako znak vymezování se vůči absolutismu a od obecních voleb roku 1864, kdy se začíná projevovat politická diferenciací, se tento fenomén odráží i na vzniku spolků. Jak se štěpí dvě opoziční strany Němců a Čechů tak vznikají různé spolky, navíc se přidávají spolky, které vznikají podle zájmového zaměření obyvatel. Němečtí liberálové založili v roce 1868 Politischer Verein der Liberalen in Znaim. Jeho předsedou se stal Alexandr Fossek. Konzervativní klerikální proud si založil v roce 1870 Katholisches - politischer Verein. Znojemští Češi si založili v téže roce Besedu a jako její protiklad vznikl na německé straně Deutscher Bürgerverein in Znaim. V roce 1883 vznikl Deutscher Verein für Stadt und Land, který ovládl po zbytek 19. století život ve městě. V 90. letech zastínil Gewerbeverein Okresní hospodářský spolek. Jako reakce na křesťanský socialismus Karla Luegera vznikl v roce 1890 Christlich - sozialer Verein. V roce 1897 vznikly nacionální Thayaort des Bundes der Germanier a Bund der Deutschen Südmährens jako reakce na jazyková nařízení. Na rozmáhající se dělnické hnutí reagovali němečtí porokáři vznikem dělnického spolku Eiche v roce 1898. Odštěpení radikálního německého a lidového hnutí vedlo v roce 1907 ke vzniku Deutschvölkischer Verein für Znaim und Umgebung.

Znaimer Wochenblatt poskytuje k roku 1871 seznam devatenácti spolků³, z nichž 14 bylo založeno v průběhu posledních několika let. Jednalo se o:

1. Der Schützen Verein (1422)
2. Der Casino Verein (1847)
3. Der Landwirthschaftliche Verein (1855) - Okresní hospodářský spolek
4. Der Evangelische Begräbnisverein (1858)

³ Znaimer Wochenblatt 20. 5. 1871.

5. Der Musikverein (1861)
6. Der Turnverein (1862)
7. Der Vorschußverein für Handels- und Gewerbetreibende (1865)
8. Der Katholische Gesellen Verein (1865)
9. Die Israelitische Cultusgemeinde (1865)
10. Der Leichenverein des Schützencorps (1867)
11. Israelitischer Wohlthätigkeits Verein, Chewra Kadischa (1867)
12. Begräbniß Verein (1868)
13. Lehrer Verein (1868)
14. Der Politische Verein der Liberalen (1868)
15. Die Turnerfeuerwehr (1868)
16. Der Katholisch - politische Verein (1870)
17. Der Deutsche Bürgerverein (1870)
18. Der Fortuna Verein (1870)
19. Beseda Znojemská (1870)

Vznik Německého měšťanského spolku spadá do roku 1870, tedy do doby, kdy úřad starosty zastával Josef Wandrasch, a kdy ve Znojmě došlo ke zostření německo - českých vztahů, které se začaly ochlazovat již v polovině 19. století. Česko - německý spor se odrazil ve sporu znojemských tiskařů Lenka („*Znaimer Wochenblatt*“) a Navrátila („*Znaimer Botschafter*“), kteří usilovali o pozici radních novin. „*Znaimer Wochenblatt*“ vyjadřoval pozici německých liberálních měšťanů, zatímco „*Znaimer Botschafter*“ zastupoval českou kounzervativní opozici. Situaci ve městě také výstižně popsal ve své knize „*Šedesát let Besedy Znojemské 1870 - 1930*“ Karel Polesný: „*Ulice byly označeny německo - českými tabulkami, české ústní jednání v úřadech ukazovalo na slušné soužití obou národních kmenů. Teprve léta po roce 1867 přinesla jiný, nový, ostrý tón. Starosta Wandrasch (1864 - 1874) byl stár - vládne městský tajemník Fux. Strana německoliberální má v něm, později zemském a říšském poslanci, vůdce a ten je vede v době státoprávního zápasu protičeským, nesnášenlivým duchem.*“ Měřítkem rozložení národnostních sil ve Znojmě nebylo jen zastoupení na radnici, ale staly se jím taktéž volby do moravského zemského sněmu a říšské rady. Právě ty pokládal spolek za nejlepší příležitost, jak se podílet na veřejném životě.

Už samotný název skýtá potíže v překladu do češtiny. V němčině se vyskytuje terminologický problém, který se týká pojmů „*der Bürger*“ a „*das Bürgertum*.“ Tyto pojmy mohou být do češtiny přeloženy ve dvou významech „*měšťan*“ a „*občan*“ a „*měšťanství*“ a „*občanství*.“ Proto „*Deutscher Bürgerverein*“ může být přeložen jako „*Německý měšťanský*

spolek“ nebo jako „*Německý občanský spolek*.“

Jedná se o problematiku překrývání nepřekrývání dvou pojmů „*měšťan*“ a „*občan*.“ Německý pojem „*Bürgertum*“ se vyvíjel od středověku, kdy označoval skupinu obyvatel středověkého města ohraničeného hradbami, kteří požívali určitých privilegií (městské právo). Tento pojem se proměňoval s postupujícím vývojem společnosti. Až do poloviny 18. století byli měšťané mezi sebou rovní a svobodní, představovali určitou politickou formu (stav), avšak neexistovalo zde oddělení osobního svazku od vládní moci (absolutismus). V době osvícenství se tento stav od základu změnil. Stát a měšťan vytvořili protiklad. Liberální pojetí svobody utvořilo z měšťanstva oblast státně svobodnou a politicky vzdálenou. Ideálem tohoto nového měšťanství bylo odmítnutí absolutismu, vrozených privilegií a církevní dominance a v právním a politickém ohledu usilovalo o nastolení svobodné a rovné společnosti s rozumně uvažujícím měšťanstvem.

Pod pojmem „*Bürgertum*“ se skrývá společenská vrstva, která se vytvořila z většího množství sociálních skupin, které usilují o zisk majetku a vzdělání. Lépe je možno jej popsat jako určitou mentalitu než prostřednictvím hospodářských pojmů. V němčině získal pojem „*Bürger*“ až dodnes právně a sociálně odlišný, daleko sahající významový obsah. Pod tímto pojmem může být skryt měšťan stejně jako občan. Francouzská terminologie stejně jako česká odlišovala měšťana od občana dvěma termíny (*bourgeois*, *citoyen*). V roce 1850 byl pojem označen člověk, který podle hospodářského a sociálního postavení patřil k střední nebo vyšší vrstvě. Sociologicky zahrnul pojem velké množství povolání a živností, rozlišných hospodářských a sociálních situací, rozdílné úrovně ve vzdělání a kultuře a odlišnou politickou orientaci. Podle statisticky měřitelných kritérií jako je hospodářská samostatnost a vzdělání, pojem zahrnoval řemeslníky, obchodníky, podnikatele v průmyslu, lékaře, právní zástupce, umělce, vyšší úředníky a vedoucí zaměstnance. Avšak pojem není jen souhrnné označení pro různé sociální skupiny, které se privilegovaly prostřednictvím své samostatnosti, majetku a specifického odborného vzdělání. Tyto odstupňované a různící se složky vyžadovaly podle svých materiálních předpokladů podobný způsob jednání nejen v každodenním veřejném i domácím životě, v oblékání a stravování, v rutině a rituálech denního života, ale i ve způsobu uspořádání času. K životnímu způsobu náležel též systém vlastních norem a hodnot jako byly zásluhy a úspěch, píle a práce, závazek a povolání. Zakládaly si na racionálním vedení života, na individualitě a sebezodpovědnosti, na vnitřním vedení a samostatném úsudku, ale také na vyšším ocenění rodiny a příbuzných, stejně jako na určitém rodově vymezeném dělení rolí. Ženy a dcery nepracovaly a představovaly tak nejvýznamnější ukazatel měšťanského blahobytu. Ukazovala se tím relativní svoboda rodiny

od ekonomického nátlaku a vymezení se vůči nižšímu a starému střednímu stavu, kde ženy byly aktivní v obchodě. Měšťané si vysoce cenili vzdělání, vědy, literatury, umění a hudby. Také zde mohly ženy a dcery hrát význačnou roli. Ačkoli byly omezeny společenskými pravidly, upevňovaly jako sekundární nositelky kultury vysokou kulturní úroveň rodiny.

Kultura, stylizace životní úrovně, kladení důrazu na estetiku, vkus, zdůrazňování vzdělání, vědy a vyšších hodnot vytvořily sociální rozdílnost, podpořily zároveň identitu. Vytvořily základ vzájemného styku a podpořily třídní rozdíly. Význačnou roli pro kulturní a politické konstituování hrály shromažďování a jiné formy spolčování. Osobní, morální a vzdělávací ideály měšťanstva jej vymezily v jeho existenci, materialismu, etické méněcennosti, povrchnosti, závazcích a zodpovědnosti, nevědomosti a polovičním vzdělání proti ostatním třídám.

V tomto pojetí se měšťan vymezuje proti pojmu „*občan*“, pod nímž se skrývají všichni obyvatelé určitého státu bez ohledu na třídní odlišnost. Proto je lepší upřednostnit překlad „*Německý měšťanský spolek*“, neboť tato instituce spolčovala pouze zámožné vrstvy města Znojma a nikoli všechny obyvatele státu či vyšší (šlechtice) nebo nižší (rolníky) složky.

2. Stanovy Německého měšťanského spolku a problematika zákonodárství

Jako první problém je třeba vyřešit otázku, co to je spolek. Podle profesora Jiřího Pražáka⁴ je spolek dobrovolné, trvalé spojení se několika osob v organismus, reprezentující samostatnou osobnost, k dosažení některého životního účelu. Spolek reprezentoval vždy jednotu, existující samostatně a nezávisle od osobností jednotlivých účastníků. Spolek byl dobrovolným spojením soukromého rázu, a to jak jeho vznik, tak i účastenství jednotlivců v něm, další působení spolku, jakož i prostředky k dosažení spolkového účelu, to vše se zakládalo na usnesení účastníků, které bylo učiněno ve formě zvláštních písemných pravidel nazvaných stanovy, bez těchto usnesení spolek neexistoval.

Vývoj spolkového práva v rakouské monarchii spadá do 2. poloviny 18. století, kdy byl vznik spolku vázán na povolení panovníka. V této době byly vytvářeny především hospodářské společnosti na podporu zemědělství. Do roku 1806 byly vydány různé zákony, které zakazovaly vstup do zednářských lóží a rosenkruciánského řádu, přikazovaly úřadům dozor na nebezpečné schůzky, kluby a tajné společnosti a bratrstva. Roku 1817 byl podpořen vznik spolků, ale jen v případě, pokud tyto spolky sledovaly povolené a státu prospěšné cíle.

⁴ Janák, Jan: Morava v národním a politickém ruchu 19. století. Brno 2007.

Po revolučních zmatcích na počátku 30. let 19. století byla v roce 1832 zakázána činnost veškerých politických spolků. V souvislosti s ekonomickými a průmyslovými změnami v Evropě bylo v roce 1838 vydáno rozhodnutí o zásadách vytváření živnostenských a průmyslových spolků.⁵

První všeobecnou normou týkající se úpravy činnosti spolků byl dekret dvorské kanceláře ze 6. srpna 1840, který upravoval poměr soukromých spolků ke státní správě. Nejvyšší rozhodnutí z 19. října 1843 obsahovalo koncesní zásadu.

V neuskutečněné ústavě z 28. dubna 1848 bylo poprvé zakotveno právo spolčovací. Tato ústava občanům slibovala v §22 právo na vytváření spolků. O rok později bylo toto právo zakotveno v nové ústavě ze 4. března v § 7. Zde však byl vznik spolku vázán na jeho cíl, účel a prostředky, které nesměly mít protistátní nebo protiprávní charakter. Prováděcím patentem ze 17. března 1849, též nazývaným prozatímní spolkový zákon, byl zaveden policejní dohled nad spolkovou činností. Spolky, které vznikly v průběhu let 1848 až 1849 se řídily podle normy z roku 1843.

Činnost politických spolků byla zakázána nařízením číslo 246 říšského zákona ze 31. prosince 1851. Toto nařízení bylo součástí politické linie nové vlády Alexandra Bacha, která směřovala k omezení politického života v Rakouské monarchii. Nejvyšší rozhodnutí ze 17. června 1852 se týkalo dozoru nad spolky a jejich evidence, která se prováděla prostřednictvím zaslání seznamu všech spolků Nejvyššímu policejnímu úřadu ve Vídni. Základem pro spolkový život se stal až císařský patent číslo 253 z 26. listopadu 1852.

Tento patent byl postaven na systému koncesí. Ke vzniku všech druhů spolků bylo zapotřebí zvláštní schválení státní správy po přijetí předem dohodnutým stanov podle daného způsobu. Vstup do spolku byl možný bez omezení komukoli, kdo splňoval stanovené podmínky a podrobil se stanovám. Počet členů spolku mohl a nemusel být určen předem. Koncese byla nutná dále u akciových spolků, u nichž potřebný kapitál tvořily akcie. Taktéž spolky, které spadaly do kompetence zvláštních předpisů, potřebovaly předběžné schválení státní správou. Podle § 2 bylo toto povolení potřeba k zřízení spolku pro veřejné nebo obecně užitečné účely, které byly stanoveny jako zvelebení věd a umění, povzbuzení a oživení polního hospodářství, hornictví a lesnictví, průmyslu, obchodu nebo jiných odvětví produkce, udržování pravidelného dopravního spojení po zemi nebo po vodě, stavba nebo udržování železnic, mostů, silnic a vodních cest, hornický podnik, kolonizace, kreditní ústavy, pojišťovací ústavy, ústavy poskytující zaopatření a důchod, spořitelny, zastavárny, zřízení filiálek k již existujícímu spolku. Povolení těchto spolků bylo vyhrazeno pouze císaři. Podle

⁵ Janák, Jan: Morava v národním a politickém ruchu 19. století. Brno 2007.

tohoto zákona se spolky začaly dělit na politické a nepolitické, přičemž § 3 obsahoval zákaz politických spolků, tedy těch, jejichž cíle spadají v obor zákonodárství nebo veřejné správy.

Žádosti byly podávány na ministerstvo vnitra. Ministerstvo vnitra udělovalo povolení ke zřízení těch výše vyjmenovaných spolků s výjimkou železničního a parního podnikání. Ministerstvo vnitra však muselo spolupracovat s ostatními ministerstvy a s vrchním policejním úřadem, pod něž spadala činnost ostatních spolků. Navíc horní podnikání spadalo pod horní zákon. Ostatní spolky, které nebyly uvedeny v tomto zákoně, spadaly pod schválení politického místodržitelství korunní země, ve které se spolek nacházel. Politické místodržitelství mělo ve všech případech, kdy docházelo k překrývání působnosti, spolupracovat s příslušnými úřady. Žádost na místodržitelství mohla obsahovat buď schválení k vzniku spolku nebo zmocnění k vzniku spolku a k přípravným opatřením.

Obnovení ústavního života v monarchii otevřelo cestu k obnovení spolkové a shromažďovací svobody. Prosincová ústava obsahovala základní zákon o všeobecných právech státních občanů z 31. prosince 1867, který uznával právo občanů na vytváření spolků, ale zároveň odkazoval na zvláštní zákony, které byly v platnosti nebo měly být teprve přijaty. Mezi tyto zákony patřily i dva zákony z 24. listopadu 1867. Zákon číslo 134 rozlišoval dva typy spolků - politické a nepolitické - a upravoval jejich činnost. Jako spolek politický byl označen ten, který se zabýval činností, která se dotýkala zákonodárství a veřejné správy. Zákon se nevztahoval na společnosti, které měly obchodní, výdělečný, podpůrný a náboženský charakter. Byl opuštěn princip koncese. Ke vzniku spolku stačilo oznámení zemské vládě před začátkem činnosti. Žádost o vznik spolku musela obsahovat co nejpřesnější vylíčení činnosti a musely být přiloženy stanovy nebo společenské smlouvy. Stanovy spolku měly určenou formu. V plánu činnosti, smlouvě nebo stanovách musely být zřetelně označeny účel spolku a prostředky k jeho zřízení, způsob jakým se spolek tvoří a obnovuje, práva a závazky členů, vedení v jejich podstatných záležitostech, kdo spolek zastupuje proti třetí osobě a úřadům (navenek), jakým způsobem jsou přijata ustanovení závazná pro všechny členy, jak bude předcházeno sporům vzniklým v rámci spolku, ustanovení o rozpuštění společnosti a u spolku, které mají být ukončeny na určitou dobu, délku jejich existence. Schválení ke vzniku spolku mohlo být uděleno jen v případě, že účel spolku byl zákonem dovozen, když plán podniku a jeho dokumenty odpovídaly zákonným nařízením. Žádost o zmocnění k přípravným opatřením pro vznik spolku musely podat osoby, které vznik spolku podnítily. Toto schválení mohlo být zcela odepřeno, když osobnost žadatele a plán podniku neodpovídaly požadavkům zákona. Taktéž žádost o předběžné schválení potřebovala plán podniku a návrh stanov. Spolky vyjmenované v tomto zákoně

podléhaly dohledu státní správy. Ta mohla dohlížet na obchodní záležitosti a pokud bylo třeba přidělit spolku zemského vládního komisaře. Ten měl dohlížet nato, aby spolek nepřekračoval hranice, které byly schváleny ve stanovách. Pro dobrovolné rozpuštění spolku měly být stanoveny pravidla ve stanovách. U spolků, které sledovaly veřejně prospěšný účel a které nebyly utvořeny na dobu určitou musely rozpuštění oznámit úřadu. Rozpuštění spolku z moci úřední se dělo tehdy, když činnost spolku pokračovala i po zastavení činnosti kvůli porušení ustanovení stanov. Spolek rozpouštělo místodržitelství. Proti tomuto výroku existovalo odvolání na ministerstvo vnitra.

První stanovy Německého měšťanského spolku pocházely z roku 1870 a vytvořila je zakládací komise skládající se z Johanna Fuxe, Johanna Höllriegell, Johanna Hasseho, Franze Dintera, Dr. Alexandra Fosseka, Dr. Martina Ortnera a Ferdinanda Bieglera. V průběhu následujících let byly upravovány, a to v roce 1877, 1880, 1881, 1890, 1900 a 1902. Většinou následující vydání obměňovalo předchozí. Změna přišla v roce 1890 a radikální změnou prošly stanovy v roce 1900. Toto vydání ale nebylo dlouho účinné, stanovy nevyhovovaly členům spolku a už v roce 1902 se spolek vrátil ke stanovám z roku 1890. Původně měly stanovy šestnáct paragrafů. V roce 1881 přibyl § 17. Existence spolku se podle obsahu stanov řídila a byla potvrzena v duchu § 9 zákona z 15. listopadu 1867, říšského zákoníku č. 134. Stanovy z roku 1870 potvrdil c.k. místodržitel Chlumecký, z roku 1877 c.k. místodržitel Possinger, z roku 1880 c.k. místodržitel Kallina, z let 1881, 1890 a 1902 (jednalo se obnovenou verzi stanov z roku 1890) c.k. místodržitel Winkler a z roku 1900 c.k. místodržitel Houdek.

Úmyslem Německého měšťanského spolku bylo vyžadovat společnou výměnu názorů a přátelské soužití prostřednictvím novin a tisku, konverzace jednotlivých členů o záležitostech veřejného života a především přispět k povznesení veřejného života ve městě. V pohostinných místnostech spolku se měly příležitostně nabízet povolené hry a mělo být postaráno o restauraci s přijatelnými cenami.⁶

Stanovy hlásaly, že Německý měšťanský spolek nebyl politický spolek, udržoval přátelské styky s Politickým spolkem liberálů a dával mu k dispozici své prostory pro konání plenárních schůzí. Tato potřeba však neměla být na škodu vzniku spolku.

Příjmy spolku vyplývaly ze zakládacích a měsíčních příspěvků, peněz do hry (Spielgelder), výtěžků od předplatitelů novin, mimořádných příspěvků, darů aj.⁷

Spolek se skládal z čestných členů a vlastních členů. Za čestného člena spolku mohla být

⁶ Poslední větu neobsahují statuta z roku 1880 a jejich následující pokračování.

⁷ Do stanov od roku 1881 byl přidán poplatek za vstupné na zábavy.

jmenována generálním shromážděním jen taková osoba, která se zasloužila o dobro spolku. Čestní členové měli všechna práva vlastních členů, ale neměli povinnosti. Kdo chtěl být přijat za člena spolku, musel to dát najevo členovi výboru. Avšak žadatel musel dosáhnout věku 20 let⁸. Přijetí následovalo po schválení žádosti výborem, poté co byla žadateli doručena přijímací karta. O členech spolku se vedla pamětní kniha, do které byl zaznamenán každý nový příchozí člen. Proti odmítnutí přijetí se mohl každý odvolat k smírčímu soudu. V roce 1871 se rozvinula debata zda i ženy členů stejně jako příslušníci rodiny mohou mít přístup do spolku a zda mohou navštěvovat letní prostory. Výbor se v této otázce vyslovil kladně a přístupové karty do spolkových prostorů mohly být výjimečně uděleny též vdovám nebo samostatným slečnám, avšak tyto dámy mohly požívat jen práva rodinných příslušníků, kteří byly vlastními členy. Jednalo se o účast na spolkové zábavě a používání lidové knihovny, tak dlouho dokud tato knihovna nepřešla do vlastnictví obce. Dětem však nebyl v žádném případě dovolen do spolkových prostor vstup. Od roku 1881 se staly tzv. zakladateli i ony instituce a osoby, které věnovaly za účelem stavby a údržby německého spolkového domu dar nebo příspěvek 50 zlatých⁹. Jména těchto zakladatelů byla zapsána do děkovné knihy. Zakladatelům příslušela práva členů pokud byli členy spolku.

Vystoupení ze spolku bylo umožněno každému členovi kdykoli a svobodně. Muselo být oznámeno ústně nebo písemně výboru. Členové, kteří bez ohledu na písemné varování zůstali pozadu dva měsíce s placením měsíčního příspěvku, byli shledáni jako tiše vystoupivší, i když zaplatili opožděné příspěvky. Takto vystoupivší členové museli při opětovném přijetí znovu zaplatit zakládací příspěvek. Záložníci povolání do služby tvořili v tomto případě výjimku.¹⁰ O vyloučení člena rozhodovalo generální shromáždění bez debaty tajným hlasováním. S ukončením členství zanikl též nárok na spolkové jmění. Od roku 1890 o vyloučení rozhodoval spolkový výbor dvoutřetinovou většinou všech členů. Ponechávalo se na vyloučeném, aby se do osmi dnů odvolal na generálním shromáždění. Než rozhodlo generální shromáždění, byl tento člen pokládán za vyloučeného. Totéž platilo také u dam, které vlastnily přístupovou kartu. V roce 1900 bylo toto ustanovení pozměněno tak, že členové, kteří poškodili účel spolku nebo nenásledovali závazky vyplývající ze spolkových vztahů, mohli být vedením spolku vyloučeni. Pro platnost usnesení byla třeba dvoutřetinová většina přítomných členů vedení. Poškozený se mohl obrátit na smírčí soud.

Nečlenové, to znamená mimo Znojmo bydlící osoby, mohli být členem přivedeni do spolkových prostor a byli zde představeni předsedovi nebo členům výboru. Jejich jméno a

⁸ Věk se ve stanovách z roku 1890 snížil na 18 let.

⁹ V roce 1902 je uvedena částka 100 korun.

¹⁰ Chybí v statutech z roku 1870 a 1877.

hodnost stejně jako jméno člena, který cizince přivedl bylo zaneseno do knihy cizinců (Fremdbuch). Cizinci byli zavázáni při delší návštěvě spolkového lokálu jak osm dní, dát si vyhotovit pro dobu svého pobytu cizineckou kartu, kterou vystavoval výbor na délku až tři měsíců po zaplacení obvyklého měsíčního příspěvku.

Ve spolkových prostorách měla být neustále k dispozici kniha přání, do které mohl zapsat každý člen svá přání nebo stížnosti i jejich odůvodnění s podpisem. Jestliže byly tyto přání a stížnosti podpořeny desetinou členů, pak byl výbor zavázán je projednat bez odkladu a učinit o nich závěr. Od roku 1880 byl každý člen oprávněný odevzdat svá přání a stížnosti s odůvodněním v písemné podobě s plným podpisem na přepážku příslušného výboru. Anonymně odevzdané písemnosti zůstaly nepovšimnuty. Pokud byla přání a návrhy podpořeny dvaceti členy, pak byl výbor zavázán je projednat bez odkladu a učinit o nich závěr.

Dále spolek musel uvést způsob a obnovení, sídlo, práva a povinnosti členů, orgány správy - usnášející, výkonné a kontrolní, náležitosti platných usnesení, písemných vyřízení a vyhlášek, způsob urovnávání sporů, zastoupení navenek, ustanovení o rozpouštění spolku. Každý člen měl právo používat noviny a jiné tiskoviny, které spolek dostával, stejně jako spolkový majetek určený k potřebě členů, ale pod dohledem platného domácího řádu, účastnit se všech spolkových podniků, na spolkových zábavách se mohly účastnit také ženy členů a osoby, které žily v jejich domácnosti, avšak musely být dospělé, při usnesení a volbách musel být člen osobně přítomen, musel shlédnout protokoly generálního shromáždění a výboru, spolkový inventář, roční preliminář a spolkové účty, včetně příloh, při likvidaci spolku se stejnoměrně podílet na spolkovém jmění, používat lidovou knihovnu, dokud její vlastnictví nepřejde na obec.

Každý člen byl zavázán dodržovat spolkové stanovy a domácí řád, při doručení přijímací karty zaplatit do spolkové pokladny zakládací příspěvek 1 zlatého, zaplatit předem měsíční příspěvek, který činil 25 krejcarů.¹¹

Záležitosti spolku obstarávají generální shromáždění a spolkový výbor. Generální shromáždění se svolávalo každý rok v lednu. Výbor mohl, jestliže to shledal za nutné, taktéž svolat mimořádné generální shromáždění, neboť k tomu byl zavázán, když jedna pětina veškerých členů projevila takovýto písemný požadavek. Svolání každého generálního shromáždění muselo být oznámeno vhodným způsobem a záměrem ve spolkových prostorách s uvedením projednávaných záležitostí a návrhů. K ostatním oznámením stačil

¹¹ Podle stanov z roku 1880 výši tohoto měsíčního příspěvku stanovilo generální shromáždění a do těchto stanov byla přidáno též nové ustanovení: Ty stejné závazky se vztahují také na ony dámy, které podle obdržely přístupovou kartu.

projevený záměr v spolkovém prostoru. Od roku 1881 se při generálním shromáždění v prosinci předkládal k projednání preliminář pro spolkový dům, na jehož základě byl při lednovém generálním shromáždění sepsán preliminář pro spolkové účely.

Generálnímu shromáždění bylo vyhrazeno jmenování čestných členů, usnášení se o návrzích, které na něj přenesl výbor nebo členové spolku, volba předsedy a členů výboru, stanovení a změna výše měsíčního příspěvku, osud novin, které spolek dostával, volba spolkových místností a stanovení peněz pro hry, stanovení počtu zaměstnanců spolku, jejich vyplacení a odměny, schválení ročního prelimináře a ročních účtů, které předložil výbor, taktéž rozhodnutí, jakým způsobem pokrýt ztráty nebo jak použít nadbytek.¹² K revizi ročního účtu mělo generální shromáždění k dispozici dva revizory. Dále do jeho kompetence patřilo přijetí půjčky nebo sjednání důležitých smluv, změna statut, která je oznámena kompetentnímu úřadu, vyloučení členů, rozhodnutí o ukončení činnosti spolku a o způsobu rozdělení spolkového jmění. O zasedání generálního shromáždění byl vyhotoven protokol, který byl přijat předsedou a členy výboru.

Generální shromáždění bylo usnášeníschopné, když nejméně jedna čtvrtina všech členů byla přítomna.¹³ Jestliže tento počet chyběl, byla tato okolnost oznámena a neprojednané programové záležitosti byly odloženy na příští generální shromáždění, kdy se o těchto záležitostech mohlo rozhodovat bez potřebného počtu přítomných. Rozhodnutí pak bylo přijato absolutní většinou hlasů přítomných členů.

Volba výboru se konala absolutní většinou hlasů.¹⁴ K ostatním volbám stačila relativní většina hlasů. Pokud se však jednalo o změnu stanov nebo ukončení činnosti spolku a rozdělení spolkového jmění, bylo třeba k platnému závěru přítomnost jedné třetiny všech členů a souhlas dvou třetin přítomných členů.¹⁵

Pokud se jednalo o změnu paragrafu stanov, který se týkal rozpuštění spolku, sdílení spolkového majetku, prodeje spolkového domu, změny ujednání s obecním zastupitelstvem nebo závěrů generálního shromáždění, pak bylo třeba k těmto závěrům přítomnosti poloviny všech ve Znojmě bydlících členů a souhlas dvou třetin přítomných. Od roku 1890 postačila pro volbu předsedy a výboru a pro všechny ostatní volby potřebná většina hlasů. Volba předsedy a výboru měla probíhat prostřednictvím hlasovacích lístků.

¹² Ve stanovách od roku 1890 je změna: Schválení ročních návrhů a výborem přijatého ročního účtu, stejně jako usnesení o tom, jakým způsobem je kryt přebytek a použit nadbytek, k revizi ročního účtu se má na hlavním shromáždění zvolit revizní výbor složený ze tří členů, kteří si zvolí předsedu.

¹³ Ve stanovách z roku 1880 je změněna jedna čtvrtina všech členů na jednu osminu všech ve Znojmě sídlících členů.

¹⁴ Od roku 1881 stačí relativní většina hlasů.

¹⁵ Ve stanovách z roku 1880 je zaměněna jedna třetina všech přítomných členů na jednu čtvrtinu všech ve Znojmě sídlících členů.

Spolkový výbor se skládal z předsedy, jeho zástupce a pěti členů. Tito všichni byli zvoleni na řádném generálním shromáždění na dobu jednoho roku a mohli být opět zvoleni po uplynutí této doby. Nejprve se volil předseda a po něm místopředseda. Nato se volilo společnou volbou pět členů výboru. Jestliže se uvolnila pozice předsedy a místopředsedy mezi zasedáními řádného generálního shromáždění, nová volba se konala během čtyř týdnů. Pokud se uvolnilo místo člena výboru, nastupoval na jeho místo člen, který při volbě celého výboru získal jako další nejvyšší počet hlasů.

Výbor konal každý měsíc řádné zasedání. Na žádost tří členů výboru se během osmi dní konalo mimořádné zasedání výboru. O každém zasedání se vedl protokol, který podepisoval předseda s jedním členem výboru. Důležitá rozhodnutí byla vyvěšena ve spolkových prostorách, aby se s nimi seznámili všichni členové.

K schopnosti výboru se usnášet bylo třeba přítomnosti nejméně čtyř členů výboru. Rozhodnutí bylo přijato absolutní většinou hlasů přítomných. Při rovnosti hlasů byl návrh považovaný za zamítnutý. Totéž platilo i u generálního shromáždění. V roce 1881 se výbor rozšířil na sedm členů, přibyli tři náhradníci a k usnášeníschopnosti bylo třeba přítomnosti pěti členů.

V roce 1890 byla provedena zásadní změna. Výbor se skládá z předsedy, dvou místopředsedů a dvanácti členů výboru. Všichni byli voleni na dobu jednoho roku podle pravidel na řádném hlavním shromáždění a byli znovu volitelní. Nejprve byl zvolen předseda, pak první a nato druhý místopředseda, pak následovala společná volba dvanácti členů výboru. Jestliže se mělo konat řádné hlavní shromáždění za účelem změny předsedy nebo jednoho místopředsedy, volba měla proběhnout během čtyř týdnů. Pokud se jednalo o změnu člena výboru, nastoupil ten, který získal při volbě výboru další nejvyšší počet hlasů. Výbor konal měsíční řádné zasedání. Na žádost čtyř členů výboru se mělo sejít mimořádné zasedání během osmi týdnů. O každém zasedání byl vyhotoven písemný záznam, který podepisoval předseda a jeden člen výboru. Důležitá rozhodnutí byla vyvěšena ve spolkových prostorech. Pro usnášeníschopnost výboru bylo třeba přítomnosti alespoň deseti členů. Závěry byly přijaty potřebnou většinou hlasů. Pokud došlo k rovnosti hlasů, byl návrh pokládán za neschválený.

V roce 1900 byl výbor rozšířen na patnáct členů volených na dobu tří let. Ti byli voleni hlavním shromážděním potřebnou většinou hlasů, pokud byla volba bezvýsledná, rozhodoval los. Z členů ve vedení spolku každý rok jedna třetina vypadla a volila se nová. Ve druhém a třetím roce po schválení těchto stanov rozhodoval los. Vypadnutí členové byli znova volitelní. V případě vypadnutí člena vedení byla na dalším hlavním shromáždění upřádána

doplňovací volba na dobu než vyprší mandát. Vedení spolku mělo v tomto případě právo vybrat náhradníka, který měl zastávat uvolněné místo do konání hlavního shromáždění. Vedení vybíralo každoročně předsedu, dva místopředsedy, zapisovatele, pokladníka, domovníka a toho, kdo se staral o spolkový řád.

Výbor byl správní a výkonný orgán spolku. Radil se a rozhodoval o všech spolkových záležitostech, které nebyly vyhrazeny generálnímu shromáždění. Rozděloval mezi členy úkoly, které se týkaly zapisování, pokladny, domácího řádu a ostatních povinností. Výbor stanovil domácí řád podle zásad předepsaných ve stanovách a měl právo stanovy vykládat, přitom tento výklad musel sám dodržovat tak dlouho, dokud generální shromáždění neustanovilo jinak. Výbor mohl pozvat na společenské setkání a slavnosti spolku takové hosty, kteří přispěli podle jeho názoru k prospěchu zábavy a úspěchu podniku.¹⁶

Ve stanovách z roku 1870 a 1877 bylo ustanovení o tom, že výbor byl oprávněn mimo spolek stojícím osobám a společnostem (avšak bez újmy pro Politický spolek liberálů, který získal právo používat spolkové lokály) přenechat používání spolkových prostor pro jejich zájmy a podniky, pokud k tomu dala souhlas alespoň jedna pětina všech členů. Jestliže člen nebo výbor chtěli uspořádat oslavu nebo podnik, který nebyl v ročním prelimináři, bylo třeba oznámit tento záměr do knihy přání a výbor byl zmocněný tento podnět uvést ve skutečnost, když alespoň jedna pětina všech členů k tomu dala svůj souhlas. V těchto případech byl výbor taktéž zmocněn zavést mezi členy subskripci k pokrytí nákladů podniku. Od roku 1880 byl výbor oprávněn uspořádat podnik, který se neplatil z povinných poplatků, pokud měl čistý zisk tohoto podniku přispět k dobročinným, všeobecně prospěšným nebo pro spolek potřebným účelům.

Výbor byl zavázán spravovat jmění a příjmy spolku v rámci zásad stanovených v ročním prelimináři. Měl povinnost předkládat řádnému generálnímu shromáždění preliminář pro budoucí rok a účet za uplynulý rok. Jak preliminář tak i roční účet byly k nahlédnutí ve spolkových prostorech čtrnáct dní před konáním generálního shromáždění.

Předseda a při jeho zaneprázdnění místopředseda zastupoval spolek navenek a před úřady. Vedl předsednictví při generálním zasedání a zasedání výboru.¹⁷ Podepisoval ve jménu spolku všechny vyhotovené písemnosti, přebíral a obstarával veškerá doručení a měl disciplinární pravomoc nad sloužícími spolku. Bez jeho příkazu nemohlo být učiněno žádné

¹⁶ Od roku 1881 výbor také mohl přizvat podle svého dobrého mínění k posílení účelu spolku různé členy a experty.

¹⁷ Od 1890 předseda a v jeho zastoupení první místopředseda a v zastoupení obou druhý místopředseda zastupoval spolek navenek a vůči úřadům, vedl předsednictví při hlavním shromáždění a zasedáních výboru.

vydání ze spolkové pokladny. Ověřoval veškeré účty a doklady. Během generálního zasedání se měl předsedající zdržet debaty, avšak mohl kdykoli dát odborná vysvětlení a měl ve všech případech hlasovací právo. Předseda nebo jeho zástupce mohl v naléhavých případech přijmout samostatně ustanovení, ale musel je předložit výboru, popřípadě generálnímu shromáždění k posouzení a schválení.

Vzájemné spory členů pramenící ze spolkových vztahů byly urovnávány před výborem podle rozhodnutí smírčího soudu. Spory mezi výborem a jednotlivými členy byly rozhodnuty na nejbližším generálním shromáždění, pokud neměly nevyřešené spory zpomalující vliv na usnášení výboru. Odchytky spolku a jednotlivých členů byly rozřešeny kompetentními úřady. Pokud smírčí soud rozhodl o odmítnutí přijetí člena, měl ten, kterého se toto rozhodnutí týkalo, vybrat dva členy a dva členy z výboru. Tito čtyři členové zvolili pátou osobu jako předsedu a rozhodovali s konečnou platností většinou hlasů mimo výbor.¹⁸

V případě rozpuštění spolku mělo generální shromáždění rozhodnout o způsobu rozdělení spolkového jmění. Pokud o rozdělení majetku nebo o jeho případném věnování nerozhodlo dvakrát svolané generální shromáždění, tak měl majetek přejít do vlastnictví nově se vytvářeného spolku, který měl stejné cíle jako Německý měšťanský spolek, a do doby než se tento nový spolek vytvořil, měl být majetek spravován obecním zastupitelstvem. Nově vzniklý spolek však musel převzít práva a závazky předchozího spolku, stejně jako závazky splácet půjčky a platit úroky. Ujednání s obecním zastupitelstvem o stavbě spolkového domu nemohlo být změněno nebo odstraněno. K tomu byl třeba souhlasu městského zastupitelstva.

Stanovy měly být předloženy v pěti exemplářích. Zakladatelé byli ve stanovách pověřeni svolat zakládající schůzi, na které se spolek konstituoval a zvolil spolkové orgány. Tato schůze mohla být konána jen v případě, že úřady spolek nezakázaly do čtyř týdnů po podání oznámení o vzniku. Proti zákazu spolku bylo možno podat stížnost na ministerstvo vnitra do šedesáti dnů a k říšskému soudu do čtrnácti dnů.

Spolky byly podrobeny dozoru státní správy, která měla dohlédací právo. Dohled nad spolkem patřil okresnímu hejtmanství nebo policejnímu ředitelství. Těmto úřadům musel spolek nahlásit jména členů, oznámit konání schůzí, kam měli politické úřady právo vysílat své zástupce, kteří dohlíželi na průběh schůze a mohli ji v případě potřeby rozpustit. Přísná opatření se týkala spolků politických. Jejich členem se nesměl stát cizinec, žena nebo nedospělá osoba. Předsednictvo mohlo mít jen pět až deset členů. Žádný člen předsednictva

¹⁸ V roce 1900 bylo ustanovení pozměněno tak, že spory plynoucí ze spolkových vztahů byly rozhodnuty na žádost spolkového vedení smírčím soudem. Smírčí soud se skládá z pěti smírčích soudců, každá strana měla vybrat dva členy spolku jako smírčí soudce, kteří si zvolili pátého člena jako předsedy, aby bylo dosaženo většiny hlasů.

politického spolku nesměl být členem předsednictva jiného politického spolku. Tyto spolky nesměly vytvářet affiliace (pobočné spolky). Nový člen musel být do tří dnů ohlášen policii a seznam členů se musel předkládat každý rok. Členové nesměli nosit spolkové odznaky. V případě zákona 134 bylo dohlédací právo státní správy omezeno a taxativně vypočteno. Spolek musel do tří dnů oznámit úřadu jména a bydliště nově zvoleného předsednictva, účetní, jednatel a podobné výkazy musely být předloženy úřadu, nečlenové spolku se nesměly zúčastnit veřejné schůze, členové spolku nesměli být na schůzi ozbrojeni, schůze se musela oznámit 24 hodin před začátkem jednání úřadu, úřad mohl na schůzi vyslat zástupce, který měl právo nahlédnout do protokolů. Předseda měl dohlížet nato, aby schůze měla určitý řád a pořádek. Úřad měl právo schůzi rozpustit pokud byla protizákonná či jednalo - li se o věcech, které nespádaly do působnosti stanov spolku.

Vznik a činnost spolků byla pod bezprostředním dohledem policejních orgánů. Policejní úřady neměly právo povolovat vznik spolku, ale mohly jeho činnost zakázat v případě, že vznik spolku nebyl v souladu se zákonem, právem, nebo byl - li shledán státní nebezpečným.

Petice a adresy smělo podávat jen deset osob. Každé stanovy musely obsahovat předpis o řešení sporů. Spory řešil smírčí soud a jeho působnost byla vymezena ve stanovách (viz výše). Pokud spolek hodlal ukončit svou činnost dobrovolně, musel oznámit ukončení činnosti zemské vládě. Státní správa mohla spolek rozpustit v případech, kdy se spolek usnesl na něčem, co se přičilo trestnímu zákonu, činnost spolku zasahovala do zákonodárství nebo moci výkonné, spolek překročil meze působnosti, nevyhovoval právním podmínkám státu. Pokud spolek naplnil podmínky svého rozpuštění, mohla policie pozastavit jeho činnost. Pokud byl spolek rozpuštěn, státní správa mohla prozatím nakládat se spolkovým jměním. Konečné rozhodnutí, komu toto jmění případně náleželo soudu.

Zákon číslo 135 se týkal svobody shromáždění. Podle tohoto zákona muselo být každé shromáždění oznámeno policii tři dny před jeho konáním. Výjimkou z tohoto pravidla byly schůze voličů, svatební průvody, veřejné radovánky, procesí, potě a náboženské slavnosti. Tento zákon rozlišoval tři druhy shromáždění - shromáždění lidu, všeobecně přístupné shromáždění a shromáždění omezené na zvané hosty. Zákon dával policii právo zakázat shromáždění, které odporovalo trestnímu zákonu nebo ohrožovalo bezpečnost a blaho veřejnosti. Policie měla taktéž právo vysílat na shromáždění své zástupce a v případě potřeby jej rozpustit.

Pokud byl porušeno jakékoli ustanovení z obou předchozích zákonů, úřady mohly uložit trest vězení do šesti neděl nebo pokutu do výše 200 zlatých. Ve skutečnosti se však postupovalo podle ustanovení trestního zákona a ukládané tresty tak byly vyšší. Přestupky

proti zákonu z roku 1852 se trestaly pokutou do 100 zlatých nebo vězením od šesti hodin do dvou neděl. V případě vnitřních nepokojů nebo války mohla být platnost těchto zákonů pozastavena nebo omezena.

3. První dny Německého měšťanského spolku

Německý měšťanský spolek ve Znojmě byl založen roku 1870. Mezi jeho zakladatele patřili němečtí továrníci, statkáři, velkoobchodníci, obchodníci, vysocí úředníci, zámožní živnostníci, majitelé realit, právníci, lékaři, lékárníci aj. Měl to být čistě měšťanský spolek, který hájil práva a zájmy německých obyvatel města, usiloval o germanizaci a propagoval rakouskou státní ideu.

Německý měšťanský spolek získal velké množství členů, což bylo důkazem toho, že ve Znojmě existovala potřeba pro vznik takovéto instituce. Myšlenku o vzniku tohoto spolku přinesl ze svých cest velkoobchodník s vínem Johann Haase, který se inspiroval v německo - rakouských městech. Největší podporu našla tato myšlenka u městského sekretáře a poslance na zemském sněmu za Znojmo Johanna Fuxe. O velikonocích 1870 se konalo v Zimní hale znojemského pivovaru jednání a byla zvolena komise, která byla pověřena přípravnými pracemi. Členy této přípravné komise se stali Johann Fux - předseda, Johann Haase, Franz Schwarz, Heinrich Fiby, Ferdinand Buchberger, Franz Freisinger, Johann Höllriegel, Dr. Martin Ortner a Franz Dinter. Přípravné práce netrvaly dlouho. Seznam příspěvků na založení spolku a soupis budoucích členů přispěly k tomu, že vznik spolku byl jistý. Přátelské zázemí představované Zimní halou bylo zajištěno ze strany majitele pivovaru Thomase Maurala, který poskytl její bezplatné užívání.

27. dubna 1870 komise navrhla stanovy spolku, které 25. května přijalo plenární zasedání a 11. června je schválilo brněnské místodržitelství. První schůze a zároveň první generální shromáždění se konalo 23. června 1870 v 8 hodin večer v zahradní hale (Gartenhale) pivovaru. Přítomni byli předseda zakládací komise Johann Fux a potřebný počet členů spolku. Následovalo prohlášení o vzniku spolku a byli zvoleni funkcionáři spolku. Předsedou se stal Ferdinand Biegler, jeho zástupcem Johann Haase. Výbor se skládal z pěti členů a tvořili jej pánové Franz Dinter, Franz Freisinger, Fritz von Friedenfeld, Johann Höllriegel a Carl Sackl.

1. srpna 1870 se spolek nastěhoval do nových prostorů. Za tímto účelem bylo svoláno generální shromáždění. Jako čestní hosté se ho zúčastnili starosta města Josef Wandrasch a předseda Politického spolku liberálů Dr. Alexandr Fosseck. Toto generální shromáždění se stalo manifestací společného působení obou spolků, neboť ve snaze udržet krok s ostatními

spolky, Německý měšťanský spolek navázal kontakty s Politickým spolkem liberálů, který byl založen o dva roky dříve.

Hlavními cíly spolku bylo posílit společenský život členů, vzájemná výměna myšlenek a názorů, probouzení sympatií a založení dlouhotrvajícího přátelského svazku¹⁹. Za těmito účely se pořádaly různé akce a zábavy, jako například koncerty, taneční zábavy, společenské hry a výlety, zábavní večery a tzv. scherlidertafeln. Těchto akcí se účastnili i rodinní příslušníci a jejich přítomnost se postupem času zvyšovala. Zájmy spolku a přátelské vztahy se rozšiřovaly, čímž byl neustále podporován účel spolku. Počet členů se rozšířil na 496²⁰ a ze spolku se tak stala jedna z nejvýznamnějších institucí, která posilovala potřeby domácího života.

Cíle Německého měšťanského spolku zahrnovaly také vyšší zájmy a duchovní život. Rozvoj této činnosti se realizoval a byl podporován vydáváním různých novin a poučných časopisů. Spolek zajišťoval různé vědecké přednášky, které zahrnovaly pestré množství témat a vzbuzovaly tak všeobecný zájem. Vysoce vzdělaní muži jako Dr. Jordan, Dr. Schlagintweit, Bendl, Dr. Smolle a Burghardt zde přednášeli. Dr. Jordan, slavný básník, uspořádal tři přednášky a ohromil posluchače svými úchvatnými básněmi. Dr. Er. von Schlagintweit, slavný cestovatel, měl dvě přednášky o výstupu v Himalájích a popsal dojemnost a velikost pacifické železnice v Severní Americe. Profesor Bendl probudil své posluchače dílem slavného básníka novověku Emanuela Geibela. Profesor Dr. Lev Smolle popsal ve své přednášce přechod ze středověku k novověku a znovuzrození klasických studií. Z německých humanistů vynikl především Ulrich von Hutten. Ottokar Burghardt měl přednášku o telefonu Grahama Bella a též předvedl jak se používá. Potřeba vlastenectví a dobra společnosti vzbudila pozornost a úsilí spolku vysvětlovat především důležité problémy doby. K tomu měly přispět zejména oblíbená přednášky inženýra Ottokara Burgharda „*O zásobení města vodou*“ a c.k.rady profesora Sonntaga „*O osvětlení všeobecně*“ a o pařížském životě a tamější výstavě. Smrt básníků Franze Grillparzera a Anastasia Grüna tak vzbudila všeobecné dojetí.

4. Idea Německého měšťanského spolku

Rakousko - uhersko se po roce 1867 ocitlo ve spletité politické situaci. Po vyrovnání se začaly v Českém království prohlubovat negativní vztahy mezi českým a německým

¹⁹ Pamětní kniha Německého měšťanského spolku ve Znojmě. MZA, SOkA Znojmo, fond AMZ, Německý měšťanský spolek ve Znojmě.

²⁰ Pamětní kniha Německého měšťanského spolku ve Znojmě. MZA, SOkA Znojmo, fond AMZ, Německý měšťanský spolek ve Znojmě.

obyvatelstvem. Jejich vzájemné rozepře se projevil taktéž ve vytváření spolků. Německý měšťanský spolek představoval ideu německví a německé svobody, které byly ohroženy odpůrci ústavy, jejich bojem proti německví a rakouské státní ideji. Podle Pamětní knihy: *„Německé obyvatelstvo se cítí být kulturním národem a právě boj za ideu německví v něm vzbuzuje sílu a možnost začít vést nový život. Němci museli a musí bojovat za svou existenci. Jedním z největších úkolů představitelů boje za německou ideu je poučít národ o politické situaci v boji proti národnímu protivníkovi. Odvaha, odhodlanost a jednotnost němců povedou k úspěšnému cíli.“*²¹ Myšlenka německé solidarity se objevovala ve velké většině volebních svolání, v projevech na volebních a národních shromážděních. U zrodu spolku stála myšlenka německého vědomí, v němž bylo možno nalézt německého ducha. Zakladatelé Německého měšťanského spolku chápali tuto instituci jako potřebu, místo, kde se budou vyměňovat názory a smýšlení obyvatel bez ohledu na společenské postavení. Podle Pamětní knihy: *„Politická reakce ve městě dosáhla vrcholu. Taktéž noviny vedou zaujatý boj. Německý měšťanský duch se zrodil, aby chránil útočiště svobody, aby byl ostražitý a postavil hráz nepřítelům německví. Němci se semkli a pravidelně si vyměňují své názory. U vzniku Německého měšťanského spolku leží princip, kterému je spolek vždy věrný.“*²²

Německý měšťanský spolek následoval liberální tendence a šel až k samému ohnisku německého smýšlení. Pozvedl se na místo německého měšťanství, stal se shromaždištěm svých členů, spojnicí německého obyvatelstva ve městě. Spolek následoval ústavní sen a německé nacionální úsilí.

Pro blaho státních záležitostí musel spolek věnovat velkou pozornost a účast na volbách do zemského sněmu a říšské rady. Spolek měl na zřeteli všeobecné blaho a hledal zákonnou cestu k dosažení svých cílů.

V roce 1886 se Německý měšťanský spolek po delší době opět postavil před veřejnost. Byl přednesen referát poslance Johanna Haaseho, který představil program německo rakouského klubu, do kterého Haase vstoupil v říšské radě. V programu byla zakotvena víra, že všichni praví Němci mají plné občanství a jejich úsilí je zastoupeno na říšské radě. Obavy o jednotnost a solidarita Němců se na posledním zasedání říšské rady ukázaly jako nepodložené. Německo rakouský klub přispíval k společnému úsilí a program obou částí vykazoval jen málo rozdílů (ty bylo možno vidět pouze ve způsobu a prostředcích.) Jejich cíl byl společný. Stejně jako národ byl společný. Poté co Haase vstoupil do poslanecké

²¹ Pamětní kniha Německého měšťanského spolku ve Znojmě. MZA, SOkA Znojmo, fond AMZ, Německý měšťanský spolek ve Znojmě.

²² Pamětní kniha Německého měšťanského spolku ve Znojmě. MZA, SOkA Znojmo, fond AMZ, Německý měšťanský spolek ve Znojmě.

sněmovny říšské rady byl velmi zklamán její činností. Shledal, že je nevýkonná a byla pro něj nepřiměřeným zákonodárným prostředkem pro německé snahy. Převládal v ní slovansko klerikálně feudální směr (Taaffeho „*kruh železné pravice*“²³), nebral se ohled na německá přání a na jednotu státu. V trůnní řeči se ukázala naděje na zrovnoprávnění, uznání německé státní řeči, ale tyto naděje zůstaly nevyplněny.

Každému dítěti v Čechách bylo známo, že Němci byli pronásledováni fanatickou nenávistí, že jejich život a dobro byly ohroženy. Národní nenávist vystoupila na nejvyšší stupeň a jen trpělivost německých obyvatel v Čechách, jejich láska k velké vlasti Rakousku jim zabránila v pochybách a pomohla hledat nápravu. Haase kritizoval Taaffeho, který tyto hrozby vnímal jako malé události, i F. L. Riegera, který je chápal jako usmíření. Haase vyzval spolek, aby svými sympatiemi přispěl k úsilí odvážného národa, který se statečností a sebezapřením bojuje o svou národní existenci.

Postavil se proti sněmu složenému z Čechů, Poláků, Slovinců, klerikálů, feudálů a jednotlivých nevyslovených poslanců, kteří měli většinu a jejich plány tak byly lehce prosazeny. Navíc došlo k odvolání ministra školství Sigmunda von Conrad Eybisfelda, jehož nástupcem se stal Paul von Gautsch.

Haase doufal ve svém referátu ve zlepšení politické situace. Úsilí o jednotu Rakouska, ochrana ústavy spočívaly v rukách německého národa, který pokládal za zakladatele Říše a kulturního činitele. *„Kdo je povoláný zabránit federalizaci říše, která by vedla k rozkouskovaní, kdo je povoláný bránit útokům na školy, svobodu a pokrok - Němci, kteří nikdy neočekávali od moci chtivých slovanských národností v Rakousku blaho pro stát, a v jejich aspiracích viděli jen egoistické účely. Němci, kteří stojí v první linii za svobodou a pokrokem pro vzdělání a kulturní činnost. Němci požadují moc, kterou si zaslouží a která jim náleží vzhledem k jejich dějinné minulosti, vzhledem k jejich kulturnímu postavení, jen tak bude dosaženo základních potřeb Rakouska. K tomu je ale zapotřebí jednotnost všech Němců, kteří musí ruku v ruce s ústavními velkostatkáři porazit protivníky.“*²⁴

Podle Haaseho mohlo být jednotnosti dosaženo jen na základě němectví (Deutschtum), které bylo vyvýšeno a udržováno prostřednictvím splněných přání a pocitů. Právě němectví se stalou pevnou obranou německých zájmů, v něm spočívala jistota německé budoucnosti.

Po dvaceti letech své existence spolek shrnul své působení jako velmi příznivé pro německý život ve městě. Období svého vzniku označil jako dobu ústavnosti vlasti a tato

²³ Tvořen poslanci Českého klubu, Polského klubu, pravého středu (konzervativci) a poslanci hlasujícími „případ od případ“. Tato pravá koalice měla 180 hlasů, čímž měla nadpoloviční většinu z celkových 353 členů.

²⁴ Znaimer Wochenblatt 30. 1. 1886

ústavnost se nadále rozvíjela. Všichni státní občané vyvinuli vysoké úsilí, aby přispěli ke konstitučnímu hnutí v monarchii. Vytvářely se spolky a na jejich shromážděních se vyjadřovaly budoucí přání a cíle. Tato doba pominula. Už nebylo třeba vytvářet spolky za účelem prosazení svých zájmů. Zájem o důležité denní problémy, o pokrok a svobodomyšlné vymoženosti už nestál tak v popředí jako tomu bylo v sedmdesátých letech. Většina humanitních a duchovních spolků proto ukončila svou existence. Výjimku tvořily jen smíšeně jazykové provincie, kde Němci byli utlačováni a nuceni se spojovat k obraně vlastního bytí. Tuto skutečnost nemohl popřít žádný německý občan, který alespoň trochu věnoval pozornost veřejnému životu. 90. léta 19. století přinesla nové proudy. Rozvíjelo se dělnické hnutí a křesťansko sociální myšlení. Německý liberalismus stagnoval, vyrovnával se se svými novými protivníky a očekával brzký národní vzestup. Krizi viděl v úpadku všeobecného blahobytu, v každodenním boji za přežití. Přesto nadále doufal a neutěšovat se příslovím „*bude lépe*.“ Báł se upadnout do pesimismu. Činorodost se musela stát ideou.²⁵

Rok 1897 přinesl mnoho změn, které významně zasáhly do česko - německých vztahů. V březnu proběhly první volby do říšské rady v páté volební kurii (tzv. všeobecné), jejich výsledek potvrdil vedoucí postavení německých liberálních pokrokářů ve Znojmě. V dubnu pak byla vydána Badeniho jazyková nařízení (dvojjazyčnost státních úředníků), která byla v německém prostředí chápána jako omezování práv a svobod německých obyvatel. Taktéž ve Znojmě proti nim vystoupil nejen obecní výbor, ale i německé spolky a obyvatelstvo. Negativní postoj proti nim potvrdil výsledek obecních voleb, které pokrokáři bez problémů vyhráli. Všechny německé spolky se přihlásily k národní solidaritě. Také Německý měšťanský spolek vyjádřil svou soudržnost s německým nacionalismem, když v roce 1897 přijal jeho výbor za své heslo, které se nachází na diadém císaře Františka Josefa I. „*Viribus Unitis*“²⁶ („*Spojenými silami*“). Česká i německá konzervativní opozice se ocitly na opačné straně smýšlení. Ve městě převládaly názory pokroku, svobody a rovnosti.

Spolek byl středem všeho národního a společenského života ve městě. Podle rozhodného postupu jeho výboru se měl stát do budoucna „*skálou, na které se odrazí národní vlny našeho protivníka*“,²⁷ v jeho prostoru bylo ochraňováno nejen pravé německé měšťanské smýšlení, ale i plameny nacionálního nadšení, láska k národu, císaři a vlasti.

V 90. letech 19. století začal mít politický život vliv na činnost spolku. Politický barometr byl pro Němce v Rakousku příznivější než v předchozích letech. Byla to příhodná doba pro německý pokrok, který se znovuzrodil ve zmatku rakouského vědomí mezi národy státu.

²⁵ Znaimer Wochenblatt 1. 2. 1890.

²⁶ Znaimer Wochenblatt 20. 3. 1897.

²⁷ Znaimer Wochenblatt 20. 3. 1897.

Spolkový dům byl každodenně navštěvován, vládl v něm svěží ruch. Pokrok byl vidět v každém směru.

V roce 1897 se razantně snížil počet členů oproti předchozím rokům. Důvodem však nebyl nezájem znojenských německých obyvatel na činnosti spolku, ale úmrtí a změna bydliště jeho členů. V této situaci spolek poprvé vyzíval občany, aby se zapojili do spolkové činnosti. Důvody k tomu uváděl různé: pořádalo se mnoho zábav, člen mohl používat národní knihovnu, číst velké množství novin politicko - beletristického obsahu, hrát biliár a různé hry, měl možnost navštěvovat spolkový dům. Hlavním důvodem k této výzvě byl pocit, že Němci v Rakousku žili v tísnivém, národu a budoucnosti hrozícím čase. Bylo třeba hledat střed, kde se každý německý člověk mohl cítit jako doma a myslet beze strachu. Tímto místem byl Německý měšťanský spolek, který se měl stát do budoucna pevností.

Německý měšťanský spolek po celou svou existenci zdůrazňoval, že se nejedná o politický spolek, ale že jde o místo duchovní, společenské, kde se shromažďují němečtí občané ve Znojmě. Pro stranicťví nebylo ve spolku místo, „*spolkový dům byl místem pro každého dobrého Němce.*“²⁸

Podle Znaimer Wochenblattu z 27. března 1901 členové výboru spolku cítili, že v jeho řadách chybí velké množství mužů a žen, kteří by mohli kladně přispět k rozvoji spolku. Proto apelovali na stávající členy, aby agitovali u svých, příbuzných a přátel, a přesvědčovali je ke vstupu do spolku a tím šířili jeho ideu dál.

U vchodu do domu byla umístěna deska s nápisem „*Errichtet zur Pflege deutschen Buergersinnes (Zřízeno pro opatrování německého občanského smyslu.)*“²⁹ Toto heslo představovalo účel Německého měšťanského spolku. O tento cíl měl nepoliticky usilovat. Výbor měl udržovat nejen nacionální, ale i rakouské smýšlení. To bylo ve městě s více jak 14 tisíci obyvatel převážně německé národnosti znakem německého smýšlení. Navíc vedoucí spolek všech německých spolků ve městě měl 600 členů, což bylo nejvíce na celé Moravě a právě v jeho spolkovém domě se scházeli stejně smýšlející němečtí lidé. Žádný jiný spolek ve městě neměl takové vzdělávací možnosti a nekonal tolik zábav jako Německý měšťanský spolek.

5. Sociální zázemí členů spolku

V inventáři Německého měšťanského spolku se nacházejí čtyři seznamy, které obsahují

²⁸ Znaimer Wochenblatt 15. 3.1899.

²⁹ Znaimer Wochenblatt 8. 3. 1893.

soupis členů spolku. Navíc v „*Pamětní knize Německého měšťanského spolku*“³⁰ je uveden seznam zakládacích členů spolku. Tato pamětní kniha uvádí, že založení spolku ve Znojmě mělo velký úspěch a počet členů se postupně rozšiřoval. Na konci roku 1880 měl spolek 483 členů, mezi nimi byli i dva čestní členové. V roce 1882 došlo k razantnímu nárůstu počtu členů, který se zvýšil na 710. V následujících letech docházelo k postupnému úbytku a v roce 1889 počet klesl na 600. V 90. letech se počet pohyboval mezi 550 až 570. Číslo se začalo zvedat až po roce 1904 a vyvrcholilo v roce 1906, kdy měl spolek téměř 720 členů. Vysoký nárůst členů v roce 1882 byl spojen s přijetím tzv. lineckého programu a s reformou volebního řádu do říšské rady. Vzrůst v roce 1906 byl následkem přijetí tzv. moravského paktu, který znamenal národnostní rozdělení Moravy. Na pohybu počtu členů je vidět, na čí stranu se přikláněl politický úspěch. V případě hrozícího nebezpečí se německé obyvatelstvo semklo a vstupovalo do spolku. Když tato hrozba pominula, spolek členy ztrácel. V 80. letech byl počet členů stabilní a udržoval se v rozmezí 600 - 690. Žádný jiný spolek na Moravě nevykazoval takovéto vysoké množství členů, a to ani v Brně. Pokud by se k tomuto číslu přičítel i počet rodinných příslušníků, tak by ke spolku náležela asi 1/6 všech obyvatel města.³¹ I přes tento velký počet vládla mezi členy harmonie. Teprve až v roce 1901 se stal spolek druhým největším na Moravě, když jej v počtu členů převýšil brněnský spolek Deutsches Haus, který měl 1200 členů.³²

Členy Německého měšťanského spolku byli obyvatelé města Znojma, kteří pocházeli z rozličných sociálních vrstev, které však měli pevné a majetkově zajištěné zázemí. Nebyl mezi nimi žádný kněz. Většinou se jednalo o skupinu živnostníků, která v sobě zahrnovala jednotlivce, kteří vykonávali kvalifikované služby v ekonomice (obchodníky) a kvalifikovanou malovýrobu (řemeslníci). Tato vrstva měla majetek, byla ekonomicky samostatná a čerpala z odborné kvalifikace. Z řemeslníků jsou vyjmenováni zejména truhláři, zámečníci, obuvníci, krejčí, řezníci, cukráři aj. Další početnou skupinou byli majitelé domů. Tato skupina se označovala jako honorationes. Byli to členové starousedlých rodin, kteří si dělali nárok na vedoucí postavení ve městě a vykonávali činnost ve samosprávných orgánech jako vedlejší úvazek ke svému hlavnímu zaměstnání. Po nich se objevuje velké množství mlynářů a velkoobchodníků s vínem. Početnou skupinu tvořili učitelé a lékárníci, hodně se objevují vojáci, většinou c. k. důstojníci z různých pluků, které přibýly na čas do Znojma nebo se jednalo o důstojníky na penzi. Poslední velkou skupinou byli c. k. úředníci a držitelé doktorského titulu (praktikanti, daňoví úředníci, advokáti, notáři, aj.). Tato skupina spolu s

³⁰ MZA, SOkA Znojmo, fond AMZ, Německý měšťanský spolek ve Znojmě.

³¹ Znaimer Wochenblatt 5. 2. 1887.

³² Znaimer Wochenblatt 27. 3. 1901.

učiteli se označovala také jako tzv. honorace. Advokáti se začali prosazovat až ke konci 19. století. Jejich společenský a majetkový vzestup byl strmý. Němečtí advokáti vzešli hlavně z rodin úředníků, obchodníků a továrníků. Méně zastoupeni byli továrníci. Z uvedeného přehledu lze vyčíst, že se jednalo o zámožné německé obyvatele, kteří měli ve městě určité zázemí a podporovali německou liberální politiku.

6. Desetileté výročí působení spolku

V roce 1880 spolek dosáhl deseti let své existence. Na generálním shromáždění 3. února 1880 se rozhodlo o konání decenální slavnosti. Datum bylo stanoveno na 1. července 1880. Za veškerou zábavu byli zodpovědní členové Georg Zednik a Johann Donner, kteří vytvořili zábavní komisi. Připravovala se velkolepá podívaná a výbor spolku přikládal této oslavě velkou váhu, proto se za tímto účelem rozšířil, když byli delegováni členové příbuzných spolků a různí odborníci. Výbor se rozdělil na komise (uvítací, okrašlovací aj.). Každá z nich měla za úkol vyvinout co nejvyšší úsilí při splnění svých úkolů.

Na slavnost byli pozváni příznivci z různých koutů Moravy. Program oslavy byl připraven s největší pečlivostí a prozíravostí. Vše bylo pečlivě promyšleno. Hosté byli dopoledne slavnostně přivítáni na nádraží a doprovzeni do města. Kolem třetí odpoledne přivítalo v zimní hale hlavní shromáždění v čele s předsedou spolku Johannem Haasem účastníky oslavy a hosty. Zapisovatel Franz Dinter přečetl zprávu o vzniku a činnosti spolku během uplynulých deseti let, neboť právě on se staral o písemné záznamy. Poté místopředseda Ferdinand Buchberger vyslovil poděkování obecnímu zastupitelstvu, Politickému spolku liberálů, lidové knihovně a muzejnímu výboru, které Německý měšťanský spolek podporoval a poskytoval jim vřelé sympatie. Poté se konal v zahradě pivovaru koncert a pak, k večeru, se členové spolku a jeho příznivci shromáždili v zimní hale na zábavu. Zpívaly se německé písně, lidé se bavili německy a byla i spousta přípitků, provolání a ke všemu hrál znojemský hudební spolek. Slavnost proběhla v povzbudivém duchu a zapsala se do srdcí účastníků v nejlepším slova smyslu.

7. Sídlo spolku jako symbol němectví

7.1 Prostory pivovaru

První sídlo spolku se nacházelo v areálu pivovaru. Ten patřil Thomasi Mauralovi. Německý měšťanský spolek měl k dispozici zimní halu a letní zahradu. V roce 1870 se členové výboru spolku dohodly s Thomase Mauralem na bezplatné používání spolkových prostor na dobu určitou. Tato lhůta vypršela v roce 1881. Mural sice neodmítl prodloužení

této doby, ale odmítl spolku poskytnou více místností, které byly potřeba pro stále se zvyšující počet členů a akcí. Na zasedání výboru 8. dubna 1881 se poprvé objevila myšlenka postavit si vlastní spolkový dům. Tento nápad byl přijat a otázka spolkového domu se stala do budoucna nejdůležitější činností spolku, který začal připravovat plány na financování.

7.2 Spolkový dům (Bürgervereins Haus)

Záměr postavit si vlastní dům byl součástí ideje hledání vlastního domova, společného místa, které by odpovídalo existenci a pokrokovému rozvoji spolku. Prostory v pivovaru nebyly v tomto smyslu vlastní, ale jen propůjčené.

15. května 1881 se na generálním shromáždění jednalo o spolkovém domě. Thomas Mural se zavázal ponechat prostory v pivovaru k užívání spolku do té doby, než bude postavený spolkový dům. Datum bylo stanoveno na 10. října 1882. Vedení spolku bylo zmocněno podniknout kroky v záležitostech stavby domu. Mohlo samo jednat o stavebních plánech a financování, ale muselo postupovat v souladu s návrhy přijatými na generálním shromáždění. Kvůli stavbě domu byl výbor rozšířen o 19 členů a byly vytvořeny stavební a finanční komise. Pro snadnější schválení usnesení se vytvořila výkonná komise. Vedení spolku nemělo vlastní představu o vzhledu spolkového domu, a proto usilovalo o nahlédnutí do stavebních plánů spolkových domů v Marburgu a Budějovicích, kde tyto domy už stály. Vedení se snažilo vyhotovit své vlastní plány co nejdříve. Obecní zastupitelstvo usnadnilo výboru úkol tím, že mu přenechalo areál 1600 čtverečných sáhů (5755 m²).

Během dvou měsíců zvládl rozšířený výbor ve své stavební a finanční komisi do detailu prostudovat čtyři stavební plány a vypracovat finanční plán. Vše bylo připraveno na předložení generálnímu shromáždění 31. července 1881. Toto shromáždění přijalo stavební plán Josefa Slowaka a taktéž předložený finanční plán. Subskripce na příspěvky na stavbu se zvyšovaly každý měsíc, což bylo viditelným důkazem sympatií a souhlasu se stavbou spolkového domu.

Rok 1882 a postavení spolkového domu shledával spolek jako jeden z nejvýznamnějších okamžiků celé své činnosti. Založil si vlastní místo pro shromažďování přátel a získal tak velkou převahu nad ostatními. Veškeré dění se odehrávalo v hlavním sále a čtenářském pokoji. 1. června byla vypsána nájemní smlouva na provozování restaurace, která však neodpovídala zamýšleným přáním, ale musela být vypsána. Výbor vybral komisi, která měla uzavřít nájemní smlouvu na restauraci. 2. srpna 1882 bylo svoláno generální shromáždění, které jednalo o nájmu restaurace pro spolkový dům a rozhodlo o slavnostním otevření spolkového domu. Najmutí restaurace bylo přislíbeno Antonovi Dreherovi, majiteli pivovaru

v Klein Schwechat za 600 zlatých. 1. října 1882 přesídlil spolek i s inventářem do nového domu. Úplné přesídlení následovalo 5. října, ale stavební činnost v slavnostním sále a ve vedlejších místnostech nebyla ještě dokončena. Slavnostní otevření domu bylo stanoveno na 11. a 12. listopadu 1882. 11. listopadu se spolek rozloučil s původním sídlem a otevřel slavnostně nové. 12. listopadu následoval ples.

Na slavnostní otevření byli pozváni členové i s rodinami, představení úřadů, městské zastupitelstvo, c. k. důstojnický sbor 99. pěšího regimentu, c. k. landwehr commando, PT Gründer a Spender von Baudeldern, a jednotliví stejně smýšlející občané. Ve slavnostním projevu poděkoval předseda Johann Haase všem, kdo se na stavbě podíleli a peněžně přispěli, především vyzdvihl zastupitelstvo města a ředitele Spořitelny. Oslavy se zúčastnilo na 1500 osob a všechny místnosti byly přeplněny.

Na započetí stavby domu se usneslo generální shromáždění 11. prosince 1881. V zimě však nemohly stavební práce započít, a proto se sháněl se materiál. Generální shromáždění konané 22. ledna 1882 udělilo v otázce účetnictví zvláštní pravomoci předsedovi Johannu Haasemu a místopředsedovi Ferdinandovi Buchbergerovi. 6. března 1882 byly obnoveny stavební práce pod osobním dohled architekta Josefa Slowaka a stavitele Josefa Schweighofera. Stavební komise řešila neustále nové problémy, které se týkaly změn ve stavebním plánu.

Finanční plán vypracovala speciální komise, která zaslala žádosti na znojemské obecní zastupitelstvo a na ředitelství Spořitelny. Ty byly vyřízeny kladně a spolek dostal půjčku 50 tisíc zlatých, které ročně splácel po 3 a 8/10.

14. května 1882 byla dokončena stavba budovy, zbývalo jen dokončit místnosti. Dodávku kamen pro velké místnosti zajistila huť ve Friedlandu a pro menší pokoje zámečník Anton Tima, dodací lhůta byla stanovena na 1. září 1882. Žaluzie byly objednány od Skotschauerovy fabriky. Židle a stoly u místních mistrů Felnbiegla, Josefa Prochasky, Carla Sackla a Kramera. Židle z ohýbaného dřeva vyrobil truhlář Ferdinand Siegel.

Architektonickou úprava sálu byla přenechána na vídeňské štukatéry. Malířské práce převzal Martin Trauer. Dekorace sálu obstarala firma Sedlak a Jarosch v Jihlavě, tapisérie pak firmy Pahr ve Vídni, Konwalina a Fischer. Doručení zrcadel bylo zadáno zlatníkům Gregoru Zawadilovi a Antonu Jungnicklovi ml.. Osvětlení sálů bylo dlouho projednáváno a rozhodovalo se o použití svíček nebo petroleje. Vedení spolku se rozhodlo pro druhou možnost a obrátilo se na Rudolfa Ditmara ve Vídni s žádostí, aby posoudil jaké osvětlení odpovídá místnostem sálů a předložil návrh ceny. Dietmar dodal pozlacený lustr a nástěnné držadlo. Zbytek osvětlení (nástěnné lampy) zařídil Kuderna. Vnitřní práce byly dokončeny a

parkety mohly být položeny do sálu. Byl koupen nový kulečník. V říjnu a listopadu následovala úprava zahrady. Těsně před otevřením 10. listopadu 1882 byla budova dokončena.

V průběhu prací vyzvedl zplnomocněnec u Spořitelny zálohu na úvěr a vložil ji na účet staviteli Josefu Schweighoferovi, který vyčíslil stavební práce na 50 000 zlatých. Stanovená suma na stavbu a zařízení byla však brzy vyčerpána a musela být uskutečněna nová finanční operace, která přinesla spoustu potíží. Stavební kapitál byl odhadnut na 25 000 zlatých. Tyto peníze poskytla opět Spořitelna a obecní zastupitelstvo. Konečná cena se podle Schweighofera vyšplhala na 92 tis. zlatých.

V roce 1883 se na poradách o spolkovém domu projednávaly hlavně úprava zahrady a letní restaurace. Členové projevíli přání mít čtecí pokoj, který byl vytvořen z rezervního sálu.

Po zprávě o dokončení stavby od stavitele Schweighofera a po kolaudaci Slowakem s Bieglerem 26. března 1883 provedlo vedení spolku revizi celého objektu, aby zjistilo, zda stavba odpovídá plánům, má předepsané rozměry a zda byla práce dobře vykonána.

Výdaje na stavbu domu byly vyčísleny na 89 994 zlatých a 7 krejcarů, dále na dodatečné stavby, na výčep a toaletu bylo vyhrazeno 1 311 zlatých a 52 krejcarů, celá suma 9 1305 zlatý 59 krejcarů, k tomu ještě přibyla nivelizace za 1 943 zl. a 1 kr. stejně jako zavedení vody a dláždění ulice 1 100 zl. a 17 kr., a honoráře a tringelty 213 zl. a 50 kr.. Celá suma se vyšplhala na částku 96 480 zl. a 27kr.. Celkově se nakonec náklady na výstavbu domu se vyšplhaly na 120 281 zl. a 24kr..

Tyto výdaje byl kryty z různých darů od členů v hodnotě 12 140 zl. a 37 kr., bezúročnou půjčkou 9 650 zl. a úroky 400 zl.. Od spořitelny získal spolek půjčkou 75 000 zl., ze soukromých závdavků 5000 zl. a z různých příjmů 719 zl. a 61 kr. Celkem tyto příjmy činily 106 909 zl. a 98 kr. Nekrytá zásilka činila 13 371 zl. a 26 kr.. Po uzávěrce byl v pokladně pozůstatek 34 zl. a 50 kr.. Z pokladny bylo vzato 1 000 zl.. Celkem tedy 107 421 zl. a 26 kr.. Účet za dům tady zůstal v deficitu 12 859 zl. a 98 kr.

Na konci roku 1885 byl splacen dluh za stavbu spolkového domu 13 740 zlatých. Díky nové půjčce u Spořitelny 15 000 zl. byl splacen dluh a vyřízeny ostatní potřebné záležitosti. Taktéž byl vypracován nový finanční plán, aby byla zajištěna budoucnost domu. Díky obětavosti členů byly spláceny roční splátky i úroky.

8. Starost o spolkové prostory

Každý rok dojednával spolek s Thomaselem Mauralem, majitelem pivovaru, smlouvu o používání spolkových prostor a přenechání části zahrady na dobu příštího roku. Schválení

této smlouvy bylo vždy vyhrazeno generálnímu shromáždění. Už v prvním roce činnosti spolku byl Thomasem Mural ochoten prostory podstoupit do 1. května 1871 a odmítl zato jakoukoli odměnu. O prostory spolku se staral nejprve sluha, který měl nejen oznamovat zasedání výboru, ale i obstarávat topení, úklid spolkových prostorů a obsluhovat členy jídlem a pitím. Od roku 1874 byla tato činnost přenechána speciálně k tomu pronajaté osobě. První takovou osobou, se kterou byla uzavřena smlouva na dobu jednoho roku, se stal Leopold Moser, nájemce výčepu. Pan Moser byl ochoten pro spolek provozovat restauraci a převzal starost o topení, osvětlení a úklid spolkových prostor, stejně jako povinnosti spolkových sluhů za roční odměnu 550 zlatých, které mu byly vypláceny měsíčně. Tato smlouva byla každoročně obnovována a částka se měnila v závislosti na ceně petroleje.

9. Financování spolku

S rozsáhlou činností spolku je také spojeno jeho financování. Spolek získával peníze prostřednictvím příspěvků členů. Za tyto peníze se pořizovaly noviny a zařízení spolkových prostor. Druhým zdrojem pak byly výtěžky z různých akcí, zábav nebo přednášek. Pokud tyto prostředky nestačily, musel spolek přistoupit k půjčce u Spořitelny. Stalo se tak hlavně při stavbě Spolkového domu. V tomto případě se spolek také zadlužil a musel splácet úroky, které byly kryty novými půjčkami.

10. Německý měšťanský spolek, ostatní instituce a slavnosti

Německý měšťanský spolek se věnoval s velkou vážností svým zájmům. Rozhodně a pevně chránil německý charakter města. Velmi odvážné bylo jeho vystupování při volbách. Spolek s vědomím společnosti převzal mandát německého osídlení a v tomto směru uplatňoval i své zájmy a úmysly. Činnost spolku vedla k blahu měšťanů a vyžadovala spojení na sociální úrovni. Taktéž získala umístění v národním životě obyvatel, to vše mělo za následek všeobecnou pozornost. Spolek nebyl sebestředný, ale poskytoval podporu i ostatním německým spolkům. Nejvíce se tato podpora projevila v propůjčování zimní haly a později spolkového domu ostatním spolkům, které zde konaly svá shromáždění a různé akce.

10.1 Politický spolek liberálů

Nejvíce byl Německý měšťanský spolek propojen s Politickým spolkem liberálů. O jejich vzájemných vztazích by se dalo říci, že se jednalo o dvě strany jedné mince. Politický spolek liberálů plnil funkci politického vůdce, zatímco Německý měšťanský spolek jej doplňoval v oblasti společenské a duchovní. Shromáždění Politického spolku liberálů se konala v

prostorách Německého měšťanského spolku (viz stanovy). Na tyto schůze byli zváni i členové Německého měšťanského spolku. Předseda Politického spolku liberálů Dr. Alexandr Fossek se jako čestný host účastnil zasedání Německého měšťanského spolku. To vyžadovalo politické porozumění a blízkého pokrokového ducha. V roce 1873 oba spolky iniciovaly slavnost na oslavu Mätzských dnů (boj za svobodu rakouského národa).

2. prosince 1873 se všichni patrioti shromáždili v prostorách Německého měšťanského spolku, aby oslavili 25. výročí vlády císaře Františka Josefa I. Byla vytvořena komise ze zástupců města, ve které předseda Biegler reprezentoval spolek. Oba spolky, politický a měšťanský, se spojily při pořádání stranických sněmů. Do Znojma se sjížděli členové liberální strany z různých koutů Moravy a oba spolky je srdečně přijímaly. Ve Znojmě se tak scházeli muži německého charakteru. Jejich rozhovory a porady se konaly v prostorách Německého měšťanského spolku a trvaly většinou dva dny. V tomto případě se ukázala solidarita německého obyvatelstva na Moravě a v 70. letech 19. století byla manifestována věrnost ústavě. Dobrá pověst Německého měšťanského spolku, jeho pravé německé smýšlení, liberální tendence se díky těmto shromážděním roznesly do různých oblastí Moravy a otevřely možnost spolupráce s ostatními spolky. Předseda Ferdinand Biegler se stal členem ústřední komise německé ústavní strany a účastnil se jejího zasedání v Brně.

Jednou z nejkrásnějších slavností, které spolek uspořádal spolu s politickým spolkem se stala oslava 70-tých narozenin nesmrtelného básníka, politika a patriota Anastasia Grüna v roce 1875.

30. listopadu 1880 se také ve Znojmě konaly oslavy na počest císaře Josefa II.. Vůdčí roli při těchto slavnostech hrál Politický spolek liberálů a Německý měšťanský spolek mu proto propůjčil své prostory ke konání této oslavy. Zúčastnilo se jí velké množství institucí: obecní zastupitelstvo, Německý měšťanský spolek, Politický spolek liberálů, Spolek učitelů a přátel školy, Hudební, Tělocvičný a Hospodářský spolek.

Kromě Politického spolku liberálů spolek spolupracoval i s ostatními spolky. V jeho prostorech konal své schůze a slavil výročí Spolek moravských učitelů (Lehrertag). Oslava k jeho desetiletému výročí existence v roce 1878 se stala manifestací za národní sdružení pro školský zákon.

10.2 Volksbibliothek

Činnost Německého měšťanského spolku se zaměřovala na povznesení ducha prostřednictvím vzdělání a informovanosti. Právě proto měl spolek pravidelně předplaceno asi třicet druhů novin a časopisů a navíc podporoval čtení knih. V roce 1871 vzešel ze

spolupráce s Politickým spolkem liberálů návrh na zřízení veřejné Lidové knihovny (Volksbibliothek) pod záštitou městské obce. O tuto instituci se ve spolku rozhořel spor, když se místopředseda Dr. Ferdinand Kaufmann vyslovil proti spolupráci Německého měšťanského spolku na založení veřejné knihovny a navrhl, aby si spolek založil svou vlastní knihovnu. Tento návrh neprošel výborem. Zanedlouho se vytvořil knihovní výbor, jehož členy byli i členové výboru Německého měšťanského spolku a ten se tak podílel na všech poradách knihovního výboru. Řád knihovny získal souhlas všech zúčastněných spolků, výbor Německého měšťanského spolku věnoval fondu knihovny 100 zlatých a souhlasil, že knihovně přenechá své prostory. K zimním prostorách pivovaru pak byla přistavěna čítárna. Taktéž v novém spolkovém domě byl rezervní sál předělán na čítárnu, aby měli členové pohodlí.

Lidová knihovna získala podporu zejména u zástupců a obyvatel města Znojma. Stala se z ní postupem času velmi významná instituce. Okruh jejich čtenářů se rozšiřoval rok od roku. Taktéž počet svazků se zvyšoval (na konci 70. let jich bylo 1 500, na konci 90. let 2 500). V roce 1875 byl pro větší přehlednost sestaven odborný katalog děl, který ulehčil volbu čtení. Výpůjční dny byly třikrát týdně: v pondělí, středu a sobotu. Používání knihovny zpočátku náleželo jen členům politického spolku a měšťanského spolku, ale později mělo podle dohody přejít na městskou obec a tím se měla knihovna stát veřejnou institucí.

Knihovna si velmi rychle vybuodovala pevné postavení a stala se tak nepostradatelnou. Ve volbě činnosti spolku se brzy ukázal duchovní pokrok. Německému měšťanskému spolku vděčí za svůj vznik Okrašlovací spolek a Městské muzeum.

10.3 Okrašlovací spolek

Okrašlovací spolek (Verschönerungverein) vznikl ze zahradních a krajinných snah německých obyvatel ve Znojmě v roce 1878. Členy spolku bylo většinou německé obyvatelstvo, neboť vysoké mecenášské povinnosti a finanční příspěvky si české obyvatelstvo nemohlo dovolit. Dalším důvodem byla politická situace v monarchii po roce 1867, kdy české požadavky byly ignorovány a docházelo k nacionálnímu napětí. Okrašlovací spolek měl za úkol zahradní a krajinné úpravy, které měly být součástí obchodní strategie a do města přilákat bohatou německou klientelu.

10.4 Městské muzeum

Městské muzeum vzešlo ze zájmu o vlastivědné poznání krajů v oblasti tzv. velké německé kolonizace v době středověku. Návrh valného shromáždění Německého

měšťanského spolku z roku 1878 na zřízení muzea se setkal s ohlasem obecního zastupitelstva i veřejnosti Pro podporu muzea byl vytvořen i muzejní spolek.

Německým spolkům věnovaly svou pozornost nejen obyvatelé města, ale i obecní zastupitelstvo. Tyto instituce tak měly obrovský vliv na kulturní život ve Znojmě.

10.5 Zábava

Spolek se okamžitě po svém vzniku stal střediskem německé kultury. Pořádal celou řadu kulturních akcí: zábavy, slavnosti a výlety. Tyto tři akce ležely v samém ohnisku činnosti Německého měšťanského spolku a podporovaly společenský život členů a jejich příbuzných. Členové na nich svou účastí prokazovali sounáležitost se spolkem a taktéž s německým živlem ve městě. Projevovalo se na nich nejen německé bratrství, ale různými projevy a přípitky byla provolávána sláva císaři, národu a vlasti. Byli na nich oslavovány významné osobnosti veřejného života. Lidé se bavili a shromažďovali, aniž by zasahovali do politického života ve městě. Na těchto zábavách se účastnili i ostatní spolky, čímž se projevil přátelství a sympatie mezi jednotlivými institucemi. Přednášky na různá témata měly přispět k obohacení vzdělání. Spolek měl tedy co nabídnout a lákal rozličné věkové generace.

Spolek dělil rok na dvě sezóny: letní a zimní. V létě se veškerá činnost přesouvala do letních prostor se zahradou.³³

10.5.1 Různé slavnosti na počest starostů, reforem (příklad volební), uzdravení aj.

Snažil se uspořádat nějaký druh akce nebo se na ní účastnit při každé sebemenší příležitosti. V dubnu 1873 se podílel spolek prostřednictvím předsedy a několika členů výboru na slavnosti pořádané Společností trubačů (Rohrschutzengesellschaft) při příležitosti oslav sňatku arcivévodkyně Gisely. V dubnu 1877 uspořádal spolek slavnostní večer na počest starosty Antona Jungnickla, který se uzdravil z těžké nemoci. Zúčastnili se ho i členové obecního výboru.

Při každém znovuzvolení starosty uspořádal spolek slavnostní večer. Stalo se tak v případě Josefa Wandrasche, Antona Jungnickla, Johanna Brantnera, Johanna Haaseho a Heinricha Hommy.

Tak též na počest poslance říšské rady Johann Fuxe byl několikrát (poprvé v roce 1872) v

³³ V Znaimer Wochenblattu z 4. května 1872 se píše, že účastníci zábav pili znojemské pivo, které bylo tak kvalitní, že přispělo k velké návštěvnosti.

spolkových prostorách uspořádán slavnostní večer. Při jeho jmenování čestným občanem města Znojma mu členové doručily blahopřejný dopis.

Spolek také zasilal blahopřání nebo pozdravné telegramy mimoměstským spolkům k jejich výročí (například spolku Lese und Redehalle v Praze, Bruderverein v Brně).

Každoročně se konala oslava k výročí nástupu na trůn císaře Františka Josefa I. Výjimkou byl rok 1898, kdy celá monarchie truchlila pro smrt císařovny Alžběty. Významné byly též oslavy nástupu na trůn císaře Josefa II.

V květnu 1881 spolek uvítal ve svých prostorách patrioty u příležitosti sňatku jeho císařské výsosti korunního prince arcivévodu Rudolfa s její královskou výsostí nejjasnější princeznu Stefanií.

V roce 1881 se spolek účastnil odhalení pomníku Charlse Sealsfielda, neboť v roce 1875 inicioval vznik tohoto pomníku a vytvořil za tímto účelem komisi.

Spolek také vysílal delgace nebo člena výboru na audience a pohřby. Tak se zúčastnil vysláním člena výboru Franze Dintera při pohřbu básníka Franze Grillparzera. Při návratu Hanse Kudlicha do Rakouska byl odeslán pozdravný telegram.

Když v březnu 1883 daroval císař portrét od umělce Mahlknechta, byla vyslána do Vídně deputace tří členů (Johann Hasse, Ferdinand Buchberger a Franz Dinter), která byla v 10 hodin přijata císařem v soukromé audienci. Císař přijal oslovení a dík předsedy deputace a odpověděl „*Těším se, že vždy budu mít ve věrnému městu Znojmu přátelství zasláním portrétu.*“³⁴ Portrét byl umístěn na čestném místě v slavnostním sále a při té příležitosti byla uspořádána slavnost.

10.5.2 Přednášky

Spolek konal velké množství přednášek. V roce 1877 Burghart, civilní inženýr a stavbyvedoucí znojemského vodovodu uskutečnil přednášku o „*Zásobování vodou města s ohledem na provedení právě se stavícího znojemského vodovodu.*“ Přednáška byla velmi zajímavá a členové s ní byli velmi spokojeni. Kromě toho nabyl každý přesvědčení, že tato přednáška měla vliv na větší množství odvětví.

Na žádost Fraubergera, kustoda Brněnského Gewerbemuseum domluvilo vedení spolku ve všeobecném zájmu v sále budovy Zemské vyšší reálné školy se schválením jejího ředitele a obecní rady přednášku o amerických propagačních způsobech (reklamenwesen).

Na podzim 1877 přednesl profesor Sonntag přednášku o „*Osvětlení ve všeobecnosti*“ a výbor zprostředkoval dvě přednášky slavného cestovatele profesora R. von Schlagintweita v

³⁴ Znaimer Wochenblatt 9. 2. 1884.

sále zemské vyšší reálné školy pro všeobecné publikum. Profesor pojednával o tématu „*Výstup v Himalájích*“ a „*Popis pacifické železnice.*“ 30. prosince 1877 se podařilo výboru získat Ottokara Burgharta pro přednášku o Graham - Bellově telefonu. Později přednesl profesor Sonntag, císařský rada, přednášku o „Pařížském životě a tamější světové výstavě.“ V listopadu 1880 nabídl profesor Dr. Paulitschke členům možnost představit sbírku nádherných fotografií, které nasbíral na svých cestách po Itálii a Africe

Ne všichni přednášející však pozvání přijali. Například spisovatel Roseger odmítl ve Znojmě uspořádat svou přednášku.

10.5.3 Výlety

Na rozdíl od zábav výlety neměly taková úspěch. Před každým podnikem se konala subskripce, aby se předem vědělo, kolik členů se zúčastní. Právě díky malému množství zúčastněných byly tyto podniky zrušeny. V některých případech, pokud byla účast hojná, byly zrušeny kvůli špatnému počasí. Při akci výletníky doprovázela Městská kapela, která přispěla k zábavě a rozveselení. Navíc se pilo znojemské pivo. Výlety po železnici, například do Schönwaldu, byly uspořádány po předchozím ujednání s generálním ředitelem Severní dráhy.

10.5.4 Ostatní

Několikrát do roka se konaly tzv. männerabendy, čistě mužské večery, při kterých se konaly komické přednášky, deklamace, hrály se scénky, vzpomínalo se, zpívaly mužské sbory, hrála hudba a členové připíjeli na počest různým osobnostem nebo událostem. Na jednom například účinkoval Fibyscher sextet.

Dále se konaly Liedertafel, udební slavnosti, které konal Hudební spolek (Musikverein) v letních prostorách Německého měšťanského spolku a jeho členové se na ní též účastnili. Taneční věnečky (Tanzkränzchen) se většinou konaly na žádost znojemských studentů. Doba války v Bosně znamenala smutek a soucit s trpícími. Přesto v době klidu zbraní spolek uspořádal taneční věneček. Taneční věnečky byly spojovány s ostatními druhy zábavy jako byly například koncerty nebo byly přerušeny žertovnou loterií (Juxlotterie), které se účastnily jen dámy. Březnová slavnost byla pořádána každoročně koncem března spolu s Politickým spolkem liberálů.

Prostory spolku a později i spolkový dům měly místnost určenou ke společenským hrám. Biliár si vyžádal velkou pozornost a předsednictvo spolku se několikrát zabývalo koupí biliárového stolu. Taktéž kuželky byly velmi oblíbené. Každoročně se konal velký kuželkový

turnaj, který měl svým výtěžkem přispět do spolkové pokladny a vždy byl velmi výdělečný. Taktéž se hrály karty.

Při zábavních večerech hrála vojenská kapela symfonie nebo přehry k operám. Účastnil se jich také Hudební spolek. Silvestrovská oslava byla pořádána buď jako zábavní večer nebo jako männerabend. Vždy však za podstatné účasti Hudebního spolku. Kromě tohoto spolku se také konaly koncerty vojenských kapel. Ve Znojmě se velmi často střídaly vojenské posádky. Každý regiment v Rakousku Uherku měl svou kapelu, kterou vždy Německý měšťanský spolek pozval, aby zahrála jeho členům. Například Musikkapelle 71. pěchotního regimentu v Klosterbrucku nebo c. k. kapela pěchotního regimentu. Když byl v dubnu 1881 uspořádán koncert kapely c. k. 41. pěšího regimentu, účast byla tak hojná, že nestačily prostory spolku a lidé museli stát i na ulici.

Postupem času přibyly večerní zahradní koncerty, koncerty městské kapely, letní slavnosti, kostýmové slavnosti a masopustní oslavy (Fasching), někdy oslavované männerabendem. V roce 1880 se měl konat koncert v zahradě pivovaru, které ho se mohli zúčastnit i nečlenové spolku za poplatek 25 krejcarů. Nakonec se ale z rozličných důvodů nekonal.

Německý spolek přenechával své prostory ostatním spolkům, které zde konaly své společenské akce. Hudební spolek zde konal své liedertafel, Politický spolek liberálů IV. německo - moravských stranických sjezd (parteitages), Spar und vorschussverein generální shromáždění, konala se zde učitelská konference nebo koncert, který uspořádal knihovní výbor.

6. září 1874 se ve Znojmě konalo IV. německo moravské stranické dny, jichž se zúčastnili nejvýznamnější představitelé a vůdci německo - moravské strany, říšští a zemští poslanci a velký počet německých příslušníků strany. Německý měšťanský spolek poskytl pro konání této akce své prostory, ale také zajistil její konání podle požadovaných možností a přispěl k úspěšnému proběhnutí akce. Při této akci, v prostorách spolku se konal slavnostní přípitek a předseda Ferdinand Biegler ve jménu spolku hosty pozdravil a připil na panovníka Františka Josefa I..

Při desetiletém výročí hasičského sboru (Fererwehr) ve Znojmě, která se konala v Zimní hale, byly prostory spolku otevřeny i cizím návštěvníkům. V prostorách spolku se konala oslava na zřízení školky a dětského útulku.

V roce 1891 se konalo tzv. Wanderversammlung Německého měšťanského spolku, které navštívili svobodný pán von Chlumecky, baron Kübeck, Dr. Weber, Dr. Promber, Dr. Pichler, prof. Bendel aj.

Německý spolek pro město a venkov (Deutscher Verein für Stadt und Land) se konstituoval v spolkovém domě.

V březnu 1893 uspořádaly Spolek učitelů a Přátelé školy ve Znojmě (Schulfreunde) oslavu k stému výročí pedagoga Amose Komenského. Zúčastnila se jí spousta slovanských spoluobytel. tím byla prokázána humanita, dobrota a šlechtnost německého smýšlení.

11. Německý spolek jako líheň starostů a osobností

Německý spolek ve Znojmě zasahoval do politického, kulturního i hospodářského života města a měl vliv na výchovu nastupující generace představitelů německých zájmů. Patřil k nejvýznamnějším na Moravě a členství v něm se stalo prestižní záležitostí. Mezi jeho členy patřili přední muži komunálního a zemského života na jižní Moravě. Byli to především starostové města Znojma a poslanci na moravském a říšském sněmu (Johann Fux, Kalr Panowski). Jeho členy byli nejen představitelé samosprávy, ale i učitelé, důstojníci a obchodníci. Z prvních starostů města Znojma se členy spolku nestali všichni. Někteří, jako například Josef Wandrasch si snažili zachovat neutrální postoj a účastnili se zasedání jen jako čestní hosté. V případě Josefa Wandrasche, který byl starostou v době vzniku spolku, se jedná o automatické přijetí za člena spolku z důvodu jeho vysoké funkce, ačkoli není nikde uveden jako člen, ale jako host. Ostatní byli členy a jeden z nich, Johann Haase, se stal dlouholetým předsedou. Zde jsou jejich medailonky.

11.1 Josef Glaßner (1810 - 1890)

V pořadí třetí starosta města Znojma do činnosti spolku významněji nezasáhl. Vstoupil do něj ihned v roce 1870. Ve Znojmě se prosadil zejména jako obchodník. Narodil se v roce 1810 v Opavě ve Slezsku v rodině obchodníka a majitele čokoládovny Martina Glaßnera. Byl dvakrát ženatý a měl čtyři dcery. Josef Glaßner byl majitelem továrny na čokoládu. Firma se původně nazývala Chocolate-& Candite- Fabrik Gebrüder Glaßner a působila v Dačicích. V roce 1858 byla firma přenesena z Dačic do Znojma a přejmenována na Chocolate-& Candite- Fabrik J. F. Glaßner. Protože Josef Glaßner neměl mužské potomky, firmu prodal v roce 1886 Alexandru Pockovi. V letech 1862 - 1864 byl zvolen starostou, 1861 - 1864 a 1867 - 1885 členem obecního výboru.

11.2 Josef Wandrasch (1804 - 1874)

Narodil se roku 1804 ve Znojmě jako syn místního vinaře Johanna Wandrasche a jeho manželky Anny. Vystudoval gymnázium ve Znojmě a farmacii ve Vídni. V letech 1838 -

1849 vedl lékárnu U Bílého anděla. Byl též členem znojemského spolku ostrostřelců.

Josef Wandrasch byl obhájcem znojemské nemocnice a znojemské noviny jej popisují jako patriota, zastánce ústavy a pokroku. Do veřejné politiky vstoupil roku 1859, kdy se stal členem obecního výboru. V roce 1862 byl zvolen obecním radním a o dva roky později začalo jeho první období starostování. Do funkce byl zvolen celkem čtyřikrát a post zastával až do své smrti. Odmítl stát se zemským poslancem. Tento jeho postoj odrážel názor tehdejší doby, že funkce ve samosprávě umožňuje širší uplatnění jedince. Zemřel 7. září 1874 na vyčerpání sil.

11.3 Anton Jungnickl (1814 - 1886)

Narodil se 10. června 1814 ve Znojmě v rodině soukeníka Kašpara Jungnickla. Ve Vídni se vyučil zlatnictví a dlouho zde pobýval jako pomocník renomovaného obchodu. Mohl se propracovat ve svém oboru ve Vídni, ale táhlo ho to zpět. V roce 1861 se stal členem obecního výboru a o tři roky později obecním radou pro odbor stavebnictví. V roce 1867 se zúčastnil světové výstavy v Paříži a byl oceněn medailí. V roce 1870 vstoupil do Německého měšťanského spolku. 20. září 1874 se stal poprvé starostou poté, co zastával jako první radní předchozího starostu Josefa Wandrasche. 18. dubna 1884 mu bylo uděleno čestné občanství. Stalo se tak při oslavě uspořádané Německým měšťanským spolkem k 10. výročí jeho starostování. V roce 1885 byl zvolen popáté starostou. Svou politickou orientací se klonil k němectví a liberalismu. Zemřel 5. prosince 1886 na srdeční záchvat. Jungnicklovi měli pět dětí z nichž vynikl nejvíce syn Anton a stal se pokračovatelem svého otce. Rodina patřila k zámožným znojemským měšťanům a ve městě vlastnila několik domů.

11.4 Johann Brantner (1827 - 1904)

První starosta, který se intenzivně účastnil německého dění ve Znojmě. Ve spolku sice nezastával žádnou významnou pozici, ale jako člen a podněcovatel mnoha ostatních spolků byl vůdčí osobností veřejného života ve městě. Pod jeho vedením došlo k znovuoživení Kasina (čtenářský spolek). Byl vynikajícím velitelem dobrovolných hasičů. V jejich čele stál učitel tělocviku Franz Klammerth. Nově vznikající spolek ve Znojmě si dal za hlavní úkol vypracovat Požární řád pro město Znojmo. Z podnětu Johanna Brantnera byl později založen Zweigverien Znaim des patriotischen Frauenhilfsvereines für Mähren (Červený kříž). Do Německého měšťanského spolku vstoupil ihned v roce 1870, stejně jako jeho otec. Narodil se 12. února 1827 ve Znojmě v rodině obchodníka s moukou a potravinami Leopolda Brantnera. Po ukončení studií pokračoval ve stopách svého otce a po jeho smrti převzal jednu z

největších obchodních firem ve Znojmě. Spoluvytvářet komerční život a v roce 1886 se stal členem Obchodní a živnostenské komory v Brně. Zastával i významné posty v oblasti finančního života ve městě. Byl vrchním ředitelem Znojenské spořitelny (založena v roce 1855 z podnětu Antona Buchbergera). V roce 1861 vstoupil do veřejné politiky, když se stal členem obecního výboru. Od roku 1873 se jako obecní radní staral o stavební záležitosti města a působil jako předseda městského stavebního úřadu. Zde se zasloužil o rozvoj města, neboť vyvinul rozsáhlé úsilí na stavbu vodovodu, zemské reálné vyšší školy a zemských kasáren. Po smrti Antona Jungnickla v roce 1886 a poté co jej po delší dobu zastupoval, se stal poprvé starostou. Do této funkce byl zvolen celkem pětkrát. J. Brantner se také účastnil spolkového života ve Znojmě. V roce 1900 musel ze zdravotních důvodů z funkce starosty odstoupit a čtyři roky poté, 25. dubna 1904, zemřel na vyčerpání sil. Stal se významnou osobností, a proto mu byl 23. srpna 1900, při přísaze Johanna Haaseho na post starosty, udělen čestný titul „Starostarosta“ města Znojma.

11.5 Johann Haase (1837 - 1904)

Jeden z nejvýznamnějších členů spolku. Narodil se 12. února 1837 ve Znojmě v rodině obchodníka s vínem. Byl členem jednoho z nejstarších znojenských měšťanských rodů. Původně byl společníkem ve vinařské obchodní firmě Alois Haase a synové. Vinařství provázelo Johanna Haaseho celý život. V roce 1872 byl delegován na vinařskou konferenci ve Vídni a Warburgu. O rok později byl členem komise a tutorem na světové výstavě ve Vídni. Sepsal spisek „*Über den Weinbau im Znaimer und Joslowitzer Berichtsbezirke in Znaim.*“ V roce 1874 se stal členem Znojenského hospodářského spolku. V roce 1866 se mu dostalo té cti, že při příležitosti přítomnosti císaře ve Znojmě se v jeho domě na Horním náměstí František Josef I. ubytoval a o rok pozdě zde přijal arcivévodu Albrechta. V roce 1899 mu císař udělil zlatý kříž s korunou. V roce 1873 se stal obecním radním pro obor lesnictví a silnice. V letech 1882 - 1902 zaštiťoval myšlenky německy smýšlejícího obyvatelstva, když se stal poslancem moravského zemského sněmu, poté co zemřel dosavadní zástupce města Znojma Johann Fux. V roce 1885 se stal členem říšské rady ve Vídni, kde patřil k německo - rakouskému klubu. Zde působil do roku 1897. Byl spoluzakladatelem Německého měšťanského spolku a jeho předsedou. Měl podíl na založení Lidové knihovny a Městského muzea. Jeho jméno se tak spojuje s dějinami Německého spolkového domu ve Znojmě. Byl dvakrát zvolen starostou v letech 1900 - 1904. Zemřel 18. srpna 1904 na alterosklerózu. Byl ženatý, ale jeho manželství zůstala bezdětná.

11.6 Heinrich Homma (1845 - 1921)

Pocházel z Náměště nad Oslanou. Narodil se 30.června 1845 v rodině vrchního úředníka. Studoval ve Znojmě na gymnáziu a pak se věnoval studiu práv ve Vídni. V roce 1874 si otevřel advokátní kancelář ve Znojmě a postupně pomáhal formovat znojenskou advokacii. Jako jediný ze starostů vstoupil do spolku v roce 1873. V letech 1902 - 1918 byl pětkrát zvolen starostou. A v letech 1902 - 1906 se stal poslancem na moravském zemském sněmu. V roce 1918 složil funkci, ale dál působil na radnici jako člen zastupitelstva. Noviny psaly, že pro německou část obyvatelstva zůstal i nadále starostou a po svém odchodu z funkce hrál i nadále významnou roli v životě města. Zemřel v červnu 1921 na záchvat mrtvice.

11.7 Johann Fux

Do roku 1867, kdy byl zvolen poslancem moravského zemského sněmu, byl znojenským městským sekretářem. V roce 1879 byl zvolen do říšské rady. Znaimer Wochenblatt³⁵ jej označil jako národního muže (Volksmann), otce duchovního a sociálního života ve městě, který patřil mezi oblíbené politiky. V době rozmachu spolkového hnutí stál u vzniku všech spolků buď jako člen zakládací konise nebo se podílel na vypracování stanov a pomáhal při vzniku spolku. Stalo se tak u Hudebního, Tělocvičného a Hasičského spolku. Politický spolek liberálů získal díky němu velkou popularitu a Německý měšťanský spolek jej pokládal za svého zakladatele a podporovatele. Johann Fux podporoval rozvoj města Znojma. V roce 1864 sepsal brožuru, ve které prosazoval železniční spojení Znojma s Vídní a poukázal na jeho význam v národním i hospodářském směru. Dále podporoval školství. Stál u vzniku reálné a odborné školy. Jeho smrt v roce 1882 oslabila německou liberální politiku ve městě.

11.8 Carl Panowsky

V roce 1864 se stal obecním radním svého rodného města Ivančic a v roce 1866 byl oceněn za své zásluhy při pruské invazi do města postem starosty, který vykonával do roku 1876. V této době založil velké množství ústavů a spolků (spořitelna, měšťanská škola). V roce 1876 byl zvolen říšským poslancem, kde zastupoval skupinu měst Znojmo - Dačice. V letech 1878 - 1884 byl poslancem na moravském zemském sněmu. Jak na říšském, tak na zemském sněmu byl členem pokrokové strany.

12. Vývoj spolku v odrazu zápisů se schůzí

³⁵ Znaimer Wochenblatt 8. 7. 1882.

Tyto knihy byly pečlivě vedeny zapisovatelem spolku, který stručně zapisoval veškeré dění na každém generálním shromáždění i zasedání výboru. Každoročně se konaly v průměru tři generální zasedání a asi 20 zasedání výborů. Jak generálního shromáždění tak jednotlivých zasedání výboru se vždy zúčastnilo velké množství členů. Každé zasedání mělo svůj pevný řád. Nejprve předseda spolku nebo jeho zástupce uvítal přítomné. Pak jim byl představen politický komisař, jímž byl člen obecního zastupitelstva nebo starosta města. Poté následovalo schválení protokolu z předchozího shromáždění, který podepsal předseda a zapisovatel. Protokoly měly přesnou formu. Datum a místo konání, jméno předsedy a členů výboru, pokračoval obsah jednání a nakonec podpis zapisovatele a předsedy. Pak následovalo přečtení účetní zprávy účetním spolku a zprávy o stavu inventáře domovníkem. Za účetní zprávu byl zodpovědný nejen pokladník, ale i dva vybraní dohlížitelé. Na šestém generálním zasedání konaném 2. února 1871 byl přečten děkonný zápis o založení spolku zapisovatelem Franzem von Freidenfeldem.³⁶ Děkonný zápis, všechny výroční zprávy o činnosti spolku a

³⁶ Znaimer Wochenblatt 11. 2. 1871

„Vývoj veřejného života jako přirozený vývoj konstituční svobody musel také dospět k rozkvětu v našem městě a tak zde vzniklo v průběhu několika let velké množství spolků, které větším či menším dílem přispěly k důležitým cílům v oblasti duchovní, stejně jako přispěly svým dílem k upevnění materiální kultury. Nicméně až do současné doby nenalezlo úsilí pro spolčování v tomto směru úplné uspokojení. Obzvláště ale byla citit tato mezera v okamžiku, když se někdo začal ptát na základě čeho dochází k výměně názorů a smýšlení obyvatel o veřejných, zejména politických a společenských záležitostech všech tříd? Taktéž kde je místo, které by sblížilo spolek stejně smýšlejících lidí. Ve městě už dlouho existovalo Casino, ale stala se z něj čistě duchovní instituce, která i kdyby si stanovila vyšší cíle, by nestačila potřebám rozšíření duchovní výměny a přátelského sblížení všech obyvatel v požadovaném množství. Byla zde ale i jiná potřeba, která vycházela z důležitého důvodu. Klidný a jistý požitok dobrodiní veřejného života se opíral o předpoklad obětavé spolupráce všech stran k obraně konstitučních výdobytků a k upevnění národního práva. Osamocen v tomto vztahu se setkal s hrozným zklamáním. Odpůrci pravé svobody, nositelé reakce se shromáždili také v našem městě, zorganizovali se a podrývali tajně nebo potírali veřejnými útoky pravé milovníky svobody, jejich nezávislost pravého měšťanského ducha tohoto města. Pravý německý charakter této společnosti bojoval nebo si stanovil cíl, a více než jedenkrát byl základ tohoto našeho města proklamován jako jednota české koruny. Postačí jen poukázat na uskutečnění a neustálou činnost takového spolku, který vytvořil svobodu a německy přátelskou pozici v posledních letech a viděl nutnost rozeznat velké nebezpečí a hrozbu našemu hodnotnému jmění, stejně jako viděl nutnost, že také na naší straně se nemá postrádat blízké sevření všeobjímající spolupráce, pravidelná výměna idejí a smýšlení a blízké míjení se v oblasti duchovní a přátelského sbratření. Toto byly vedoucí myšlenky, které nejprve ujistily v tomto pokusu malý kraj Moravy, které učinily z v roce 1868 založeného Politického spolku liberálů semeniště pro rozšíření jeho smýšlení na veškeré obyvatelstvo a propůjčily tím mocnou podporu měšťanskosti, že na širším základě dosedl povolání spolek na svoje místo ve spojení smýšlení a duchovního sprátení. Nový spolek, který si při zachování své samostatnosti předsevzal za zvláštní úkol přece jen širší sympatičtější výměnu s Politickým spolkem liberálů. Tato idea byla přátelsky uchopena a vyvstal tak nový samozřejmý svědek, že demokratický duch a německý smysl jsou zde přítomni a mají velmi rozvětvené kořeny, Německý měšťanský spolek, o jehož založení a výstavbě tímto výbor načrtne skicu. Jako předobraz k tomuto novému spolku vznášelo se úsilí, které v mnoha německorakouských městech existovalo, kde měšťanské zdroje nabízely návštěvníkům bohatou volbu politických a beletristických přednášek, a v kterých se čas od času pořádalo shromáždění k debatám o politických a národnostních otázkách, aniž by však byla vyloučena společenská rozprava ve svých

roční účty byly zveřejňovány v Znaimer Wochenblattu, v čísle, které vyšlo v nejbližším dnu po uskutečněné schůze. Schůze se konaly večer v zimní hale pivovaru a později ve spolkovém domě.

Před volbou předsednictva byl schválen preliminář, což byl program činnosti i rozpočet na příští rok. Poté byla dalším předmětem jednání volba výboru spolku. Při první volbě předsedy bylo odevzdáno 102 hlasovacích lístků a 57 hlasy byl zvolen Ferdinand Biegler. Následoval jeho pozdrav shromáždění, což byl akt, který představoval souhlas s volbou. Zástupcem byl zvolen Johann Haase a to 86 ze 106 hlasů. Volba prvního výboru nevedla k výsledku a po delší debatě byla přerušena s tím, že na příštím zasedání se bude opakovat podle předpisů stanov. Dokud nebyl zvolen plný počet členů výboru, shromáždění nebylo schopné se usnášet. A proto se musela nová volba konat ihned na následujícím zasedání. Na druhém generálním shromáždění, které se konalo 2. července 1870 v 7.30 večer opět v zahradní hale byli přítomni předseda Ferdinand Biegler, jeho zástupce Johann Haase a 66 členů spolku. Během dlouhé debaty o předplatném novin a časopisů bylo započato hlasování o volbě zbývajících členů výboru. Čtyři členové byli zvoleni bez obtíží, Franz Dinter (63 hlasů), Johann Höllriegl (54), Ferdinand Friedenfeldt (48) a Johann Sakl (37). Pátý člen nezískal dostatečný počet hlasů, volba se tedy musela opakovat a nakonec byl zvolen Ferdinand Freisinger (40). Páni Carl Seeberger a Martin Ortner se stali náhradníky. Na prvním zasedání výboru 3. července 1870, za přítomnosti předsedy Ferdinanda Bieglera, členů výboru Johanna Haaseho, Franze Dintera, Johanna Sakla, Ferdinanda Freisingera a Johanna

povolených formách. Už roky se zdejší občan a obchodník s vínem Johann Haase, který při příležitosti svých obchodních cest i německých Čechách (Deutschböhmen) tyto instituce osobně poznal, zaobíral myšlenkou zřízení takového prostředku, a nyní zde našel odpovídající zázemí a postavil se do čela úsilí. Po svém boku měl městského sekretáře Johanna Fuxe. První shromáždění za tímto účelem se konalo o velikonočních roku 1870 v zimní hale pivovaru a pro přípravy byla zvolena komise, která se skládala z Johanna Fuxe (předseda), Johanna Haase, Franze Schwarze, Heinricha Fibyho, Ferdinanda Buchbergera, Franze Freisingera, Johanna Höllriegla, Martina Ortnera a Franze Dintera. Komise navrhla ve všeobecných hlavních rysech program, podle kterého měl vzniknout nový spolek. Mezitím agitovali zakladatelé mezi obyvatelstvem a prováděla se subskripce pro dobrovolné zakládací příspěvky. S počtem členů stoupala také částka zakládací sumy, takže po několika dnech už, poté co majitel pivovaru Thomas Mural komisi přátelsky přislíbil bezplatné přenechání zimní haly k účelu spolkových prostorů, nejen zřízení, ale také postavení spolku do budoucna jako jisté bylo shledáváno. Zakládací komise svolala 27. dubna 1870 hlavní shromáždění, při kterém byli zvoleni Johann Fux, Ferdinand Biegler, Johann Haase, Martin Ortner, Franz Dinter, Dr Alexandr Fosseka a Johann Höllriegl do komise k navržení stanov. Toto shromáždění ujistilo, že spolek se bude jmenovat Německý měšťanský spolek ve Znojmě (Der Deutsche Bürgerverein in Znaim), jeho člen měl složit částku 1 zlatý jako zakládací příspěvek a že měsíční příspěvek byl stanoven na 25 krejcarů. Vypracované stanoviny byly projednány a schváleny na dalším plenárním shromáždění, které se konalo 25. května. Stávající komise obdržela od shromáždění mandát pokračovat v činnosti do volby spolkového výboru. Po úředním schválení stanov, o jejichž vypracování se obzvlášť zasloužil sekretář Johann Fux, bylo svoláno první ustavující generální shromáždění na 23. června a konalo se v zahradní místnosti pivovaru.“

Höllriegla a zapisovatele Franze von Friedenfeldta, došlo k rozdělení funkcí (tzv. konstituování výboru). Franz Dinter měl na starosti domácí řád, což znamenalo, že se staral o potřeby spolku a obstarávání novin. Také měl na starosti dodržování domácího řádu členy spolku. Franz von Fridenfeldt byl určen do funkce zapisovatele. Johann Höllriegl se stal pokladníkem. Měl na starosti spolkové finance a obchodní závazky. Všichni tři souhlasili, že svoje závazky budou řádně plnit. Při volbě členů výborů tedy nejednalo se pouze o samotnou volbu, ale i o formu. Každý zvolený člen musel dát formálně najevo, že svou funkci přijímá a hodlá ji řádně vykonávat. Každé prohlášení o přijetí funkce bylo přijato s velkým potleskem. Pouze z velmi závažných důvodů se stalo, že někdo funkci odmítl nebo složil. Prvním takovým příkladem se stal místopředseda Johann Haase, který v roce 1871 oznámil, že nebude reagovat na nové zvolení, čehož většina členů litovala, neboť Johann Haase patřil k prvním podněcovatelům a vlastním zakladatelům spolku. Také první předseda spolku Ferdinand Biegler už v roce 1873 oznámil, že nehodlá přijmout další zvolení, neboť na něm spočívají ještě další funkce. Avšak s ohledem na prokázanou vícestrannou důvěru, která se ukázala v jeho opětovném zvolení, Biegler viděl, že v zájmu spolku a věci musí volbu akceptovat, a v započaté činnosti pokračovat. Svě funkce se vzdal až o několik let později. 11. března 1877 způsobilo velké pozdvižení nenadálé úmrtí paní Bieglerové. Následkem toho složil její manžel funkci předsedy. Byla to první zlomová změna ve vedení spolku. Jeho odstoupení litoval nejen výbor, ale i členové, neboť se mnohostranně zasloužil o spolek. Generální shromáždění 25. března jmenovalo Bieglera čestným členem. Na tomtéž generálním shromáždění se konala náhradní volba. Novým předsedou se stal Johann Haase. Další změna ve vedení se konala v roce 1896 odstoupením Haaseho po níž následovalo předsednictví Ferdinanda Buchbergera (pouze jeden rok), Johanna Mucka a Victora Hübnera. Až v roce 1904 byl zvolen do čela spolku Emil Raimann, poslední velká osobnost.

Tisk hrál v tehdejší době velmi důležitou roli. Nebylo levné se dostat k jednotlivým výtiskům, proto spolek noviny nejen objednával, ale sbíral je i od jednotlivých členů. Německý měšťanský spolek měl ve své sbírce zahrnut velký okruh novin. V prvních letech bylo rozhodnuto objednat 24 druhů novin. V následujícím období se jejich rozsah rozšiřoval. Mezi první odebírané noviny patřily: Neue Freie Presse, Wiener Zeitung, Tagespresse, Wiener Tagblatt, Der Freimüthige, Tester Lloyd, Mährische Correspondent, Tagesbothe aus Mähren, Allgemeine Augsburger Zeitung, Freiheit, Vaterland, Deutsche Volkszeitung (Praha), Neue Zeit (Olomouc), Zukunft (Berlín), New York Herald, Lekverbothe (Znojmo), Niekslimmen, Tlustvirte Leipziger Zeitung, Hansjörgel, Floh, Figaro, Kikviki, Zlatýiegende Blätter a Über Land und Meer. Mezi členy, kteří dali k dispozici své noviny patřili: Johann

Sakl (Diel Illustrierte Familienzeitung), Niederfuhr (Freidenker), Seethaler (Wanderer), Johann Höllriegl (Gartenlaube) a Weinlich (Merkur).

Každá výroční zpráva o činnosti spolku poskytuje potěšující obraz toho, jak úspěšně se spolek rozvíjel a jak účinně působil na obyvatelstvo města. měšťanský spolek nikdy neopomenul přispět k německému charakteru města a k jeho liberálnímu úsilí. V roce 1872 Německý měšťanský spolek poprvé vzal do rukou prostřednictvím svého výboru vedení voleb do obecního výboru. Výsledky ukázaly úspěch, neboť z volebních uren vzešli jako vítězové kandidáti postavení spolkem. Právě tak měl spolek podstatný vliv na příznivý výsledek voleb do obchodní komory. Kromě toho byl spolek zastoupen předsedou Ferdinandem Bieglerem při německo - moravském stranickém sjezdu (parteitag) v Brně, při oslavách hasičského sboru ve Znojmě a při jubilejní oslavě c. k. znojmského střeleckého spolku (k. k. priv. Scharfschützencorps). Spolek věnoval příspěvek 10 zlatých ze spolkových prostředků pro lidi postižené povodní v Čechách a na Moravě.

V říjnu 1873 vzal do rukou spolek posílený experty volbu do obecního zastupitelstva, požadoval volební shromáždění nebo zkušební volby (probewahlen). Jeho úsilí bylo doprovázeno úspěchem, neboť do obecního zastupitelstva byli s velkou většinou zvoleni muži, kteří byli navrženi Actionscomité. Spolek následoval pokrok a při volbách do obecního zastupitelstva vybíral jako kandidáty jen důvěryhodné muže. Podpora Německého měšťanského spolku dopomohla vítězství Karla Panowského při volbách do říšské rady v roce 1876.

Generální shromáždění 8. února 1874 se vyslovilo k přání, aby se konalo více mimořádných generálních shromáždění při kterých by byly projednávány záležitosti veřejného života, obzvlášť obecní záležitosti. Městské zastupitelstvo mělo začít řešit důležité otázky a mělo tím přispět k vysvětlení a uvolnění napětí ve společnosti. Podle stanov byl spolek oprávněn obecní záležitosti projednávat a nebyla zde tedy potíž tak činit na veřejném shromáždění. Obecní výbor na druhé straně našel ve spolku oporu a mohl se tak vyslovit pro nebo prosadit v platnost některé důležité záležitosti, které se týkaly komunální správy.

Tím, že spolek následoval a podporoval liberální tendence si získal přízeň ústavní strany (Verfassungspartein) na Moravě. Ferdinand Biegler a Johann Haase byli zvoleni členy centrální komise a zúčastnili se zemského zasedání členů strany v Brně.

V roce 1886 se členové spolku poprvé vyjádřili k zahraniční politice monarchie. Předseda Politického spolku liberálů Alexandr Fossek a poslanec říšské rady Johann Fux líčili tísnivou situaci německého obyvatelstva v monarchii. Na postavení Němců v Rakousku se nahlíželo ve vztahu k ostatním státům Evropy, hlavně Ruska a Německa. Byly to pokrokové státy,

kteře usilovaly o expanzi a zároveň byly vnitřně stabilní. Hlavní pozornost byla věnována Německu, vztahu ústřední vlády k jednotlivým státům říše. Bismarck byl tvůrcem počasí v Evropě. Mír spočíval na něm a na německém císaři. Proto s nimi mělo Rakousko udržovat přátelské vztahy. Německý měšťanský spolek se vyslovil pro podporu všech vůdců stran jak na říšské radě tak na moravském (Sturmovi) a českém zemském sněmu (Plenerovi a Knotzovi), dále pro obranu německých nezadatelných národních a politických práv, které podněcovaly uznání a viděl záchranu německví jen v jednotnosti a solidaritě němců a německo - rakouské strany.

V roce 1886 byl požádán ředitel měšťanské školy Nöhm o sepsání kroniky. Vznikla tak Pamětní kniha spolku (Gedenkbuch des Vereins) dovedená do roku 1886.

Rok 1889 byl krizový. Akcí spolku se účastnilo malé množství členů. Výbor viděl příčinu ve špatném aranžmá, a proto se měla zábavní komise skládat z mladších členů. Toto opatření mělo přispět k oživení spolkového společenského a duchovního života. Nová komise měla být složena nikoli z šesti, ale z dvanáct členů.

V roce 1880 se stal spolek zakládacím členem Spolku pro zakládání německých škol a v roce 1889 Heinrich Homma navrhl, aby Německý měšťanský spolek přistoupil jako zakládací člen k Bund der Deutschen Südmährens.

13. Porovnání Německého měšťanského spolku se Znojenskou besedou

Německý měšťanský spolek a Znojenská beseda byly dva spolky stojící národnostně proti sobě. Myšlenka a vytvoření těchto spolků se zrodila na obou stranách ve stejnou dobu. Oba byly vytvořeny ve stejném roce a měly také stejný cíl - propagovat národnost. Německví v případě Německého měšťanského spolku a češství v případě Znojenské besedy. 50. a 60. léta 19. století byla ve znamení převažujícího německého ruchu ve městě. Německví zde bylo zastoupeno různými zájmovými, náboženskými, politickými a podpůrnými spolky, zatímco česká strana v tomto směru zpočátku zaostávala a teprve v 60. letech se zapojila do, v té době moderního trendu, zakládání spolků. Ve Znojmě se tak vytvářela zrcadlová síť českých a německých spolků. Spolky díky financování z řad členů nepotřebovaly finanční dotace státu a občané byli hrdí nato, že se mohli účastnit na takovéhoho podniku. Navíc se vytvářela organizovanost a disciplína a spolky tak snadno dosáhly určitého cíle dříve než jakékoli jiné neorganizované hnutí. Spolky tak obnovovaly životaschopnost národního uvědomění.

Německé smýšlení bylo ve Znojmě tradicí a spolky je jen podporovaly. To české se dostalo na výsluní až prostřednictvím Znojenské besedy, která se stala českým opakem Německého měšťanského spolku.

Oba spolky se vyhnuly politické oblasti působení. Zaměřily se spíše na oblast duchovní a kulturní. Oba měly stejný cíl, ale vyjádřily jej v podstatě své činnosti jinak. Německý měšťanský spolek se postavil za podporu výměnu názorů svých členů a k povznesení veřejného života a k tomu mělo přispět i pořádání různých akcí a vytváření nebo podporování nových institucí se stejným účelem. Znojemska beseda měla ve stanovách přesně vyčteny své účely: „1. vzdělávání se údiv čtením knih a časopisů, zábava předčítáním, deklamováním, hudbou tancem, povolenými hrami, hraním divadelních kusů, jakož i uspořádáním společných výletů na venek i do jiných míst a účastněním se na veřejných slavnostech, přičemž se zákonní předpisy zachovávati mají; 2. povznášeti a rozšiřovati vědomosti obchodnické, průmyslné a hospodářské, rokovati o záležitostech týkajících se obchodu, průmyslu a hospodářství, přednášky o těchto záležitostech členy a hostmi konané a podávati dle usnešení návrhy neb petice ohledně těchto záležitostí na místa příslušná.“³⁷

První valné shromáždění Znojemska Besedy se konalo 17. července 1870 v zahradě hostince U Zlaté studny na Horní České, jehož majitelem byl Jan Jonák. Tento dům se stal prozatímním sídlem spolku. Beseda měla 84 členů, kteří se dělily na zakládající, činné a přispívající. V čele spolku stál starosta, kterým byl zvolen Jan Vlka a jeho zástupcem se stal místostarosta JUDr. Alexandr Rzeha. Příspěvky byly stanoveny podle postavení člena: zakládající člen platil 1 zlatý, činný 50 krejcarů a přispívající 25 krejcarů. Při srovnání je možno vidět, že Německý měšťanský spolek byl při svém vzniku dynamičtější a že německé obyvatelstvo ve Znojme bylo zámožnější. Ačkoli stanovy Znojemska besedy byly schváleny úřady v už v dubnu, první valné shromáždění se konalo až v červenci. Německý měšťanský spolek oproti tomu získal svolení místodržitelství v červnu a ihned v červnu se konalo generální shromáždění. Hierarchie členství se lišila a odrážela v sobě i majetkovou diferenciaci. Německý měšťanský spolek měl řádné členy a čestné členy. Nebyl mezi nimi žádný rozdíl. Čestným členem se mohl stát jen někdo s mimořádnými zásluhami o spolek, jako byl například Johann Haase. Všichni platili měsíční příspěvek 25 krejcarů a vstupní poplatek 1 zlatý bez rozdílu. Znojemska beseda měla trojí členství, které bylo navíc rozlišené podle výše příspěvku. Počet členů Znojemska besedy byl v době jejího vzniku o polovinu nižší než u Německého měšťanského spolku. V jejím čele stáli advokáti, zastánci konzervativizmu a federalizace, na jejichž stranu se klonili i němečtí tradicionalisté, zatímco u Německého měšťanského spolku to byli většinou obchodníci a zastánci liberálního a pokrokového směru.

Znojemska beseda je spojená se vznikem českého divadelnictví ve Znojme. Spolek měl

³⁷ Znojemska Beseda 1870 - 2005. Znojmo 2005.

svůj ochotnický sbor, který byl chloubou Besedy zvláště poté, co spolek získal novou budovu na Dolním náměstí, kde byl redutní sál vybavený jevištěm. Spolek se ve svém repertoáru vyhýbal politickým hrám a uváděl různé veselohry a frašky. Výnosy z her byly důležitým zdrojem příjmů. Po každém představení se konala zábava. Beseda měla i svůj vlastní ženský a mužský pěvecký sbor. Německý měšťanský spolek naopak konal různé zábavy (viz výše). Vlastní divadlo nepotřeboval, neboť ve Znojmě fungovalo Městské divadlo, které vyhovovalo potřebám členů spolku a bylo spravováno německy smýšlejícím obecním zastupitelstvem. Taktéž mužiku zajišťovaly vojenské kapely různých pluků, které přibýly do Znojma nebo Musikverein.

Beseda si taktéž vytvořila svou vlastní knihovnu. V roce 1877 bylo zahájeno půjčování, které bylo určeno pro celou veřejnost. Většina spolků si vytvářela svoji vlastní knihovnu. Německý měšťanský spolek ji založil už v roce 1871. Taktéž Sokol, Řemeslnická jednota a Národní jednota pro jihozápadní Moravu měly svoje knihovny. Spolek měl taktéž svou vlastní čítárnu, kde byly k dispozici noviny a časopisy (Národní listy, Opavský týdeník, Jihlavské listy, Humoristické listy, Šípy, Zlatá Praha, Květy, Lumír, Světozor, Lidové noviny, Český lid, Časopis vlasteneckého olomouckého muzea, Časopis Matice moravské, Věstník Ústřední matice školské, Hlas z Brna, Česká politika, Osvěta, Niva z Brna, Neue freie Presse a Volksbote). Oba spolky odebíraly velké množství novin a časopisů. Německý měšťanský spolek se zaměřil jen na německý tisk z celé monarchie a Německa. Oproti tomu česká strana si objednávala předplatné nejen českých novin, ale i dvou německých.

Beseda se stala střediskem české kultury a jako taková se potýkala s nepřízní německé radnice ve městě (například když odmítla propůjčit Městské divadlo pro koncert České filharmonie).

Stejně jako Německý měšťanský spolek i Znojemská beseda se stala podhoubím pro vznik dalších spolků a institucí. V roce 1871 vznikl z jejího podnětu český peněžní ústav Vzájemná záložna, v roce 1880 Řemeslnický spolek, v roce 1881 Znojemská matice školská a v roce 1883. podle druhu podporovaných spolků lze vidět zaměření Znojemské besedy. Orientovala se především na podporu českého školství, českého finančního života, aby si české obyvatelstvo ve Znojmě nemuselo ukládat peníze u německých finančních institucí. Německý měšťanský spolek se spíše zaměřil na veřejný život, neboť školství podporovat nemusel. Proto zřizoval spolky jako Okrašlovací spolek, Městské muzeum aj. instituce.

Znojemská beseda byla zázemím pro přední představitele českého veřejného života. Nebyli to významní politici nebo starostové, ale zastupovali české zájmy. Většinou to byli advokáti - Jan Vlček nebo JUDr. Vilém Veleba.

Vlastní sídlo znamenalo pro spolek pocit vlastního zázemí. Málokteré německé spolky ve Znojmě se touto vymožeností mohly chlubit a musely využívat přízně Německého měšťanského spolku. Znojemská beseda měla hned od počátku „azylový dům“ na Horní české, kde sídlila deset let. V roce 1882 se přestěhovala na Dolní náměstí, kde byl pro ni od roku 1880 přestavován dům. Taktéž zde našly svůj domov některé české spolky (Vzájemná záložna, Řemeslnický spolek, Sokol).

Na tomto stručném přehledu je vidět, že obě instituce si byli velmi podobné a přitom velmi odlišné. Německý měšťanský spolek měl ve Znojmě pevné zázemí. Německý ráz města mu poskytoval pevné pozice a v některých oblastech se vůbec nemusel angažovat. Stačilo mu jen se orientovat na kulturu a pořádat zábavy, které podporovaly politické výdobytky německých politiků. Naproti tomu Znojemská Beseda musela začínat od začátku a věnovat velké úsilí na podporu mnoha spolků a povzbuzovat český živel ve všech oblastech. Nejen aktuální otázky (školství) ji zpomalovaly v jejím rozvoji, ale díky své všestrannosti byl její život a oblast působnosti bohatší.

14. Závěr

Z uvedeného výkladu lze vidět, že Německý měšťanský spolek se ihned v době svého vzniku stal vůdcem společenského, kulturního a duchovního života pro německé obyvatelstvo ve Znojmě. Po celou dobu své činnosti se stal nádobou, ve které se mísily všechny části německého smýšlení i života, i když se vyhýbal politickému vlivu. Přesto do politiky zasahoval prostřednictvím sestavování kandidátek do voleb a podporou kandidátů. Byl stabilní oporou pro německé, ačkoli od 90. let 19. století jej začal zastiňovat Bund der Deutschen Südmährens. Tato tendence se projevila i v novinách, kde zpráv o činnosti spolku ubývá a pravidelně se objevují jen oznámení o konání zábav a generálních shromáždění.

Svou největší slávu zažil spolek v 70. a 80. letech 19. století. Toto období může také být označeno jako zlatá doba německého liberalismu ve Znojmě. Znojemští liberálové a pokrokaři ovládali obecní výbor i poslanecké mandáty na zemském sněmu i v říšské radě. V čele města stáli členové spolku Anton Jungnickl a Johann Brantner.

Na činnost spolku lze nahlížet jako na čistě německé, svobodné, pokrokové a liberální smýšlení. Spolek získával neustále nové zkušenosti, které měly význam pro jeho postavení v německém národním životě (volksleben). Pro spolek mělo velký význam jak jej shledává okolí a měl úplný zájem na vztazích k veřejnému životu. Při všech událostech si předsevzal úkol, který vždy úspěšně dokončil. Vždy usiloval při svém počínání, při svém liberálním úsilí a nepřetržitým sledování svých ušlechtilých cílů o dobro společnosti, která mu nemohla

odepřít svou pozornost. Příkladem Znojma následovaly Vídeň a Brno, kde byly založeny podobné měšťanské spolky. Ve Vídni byl takovýto spolek založen už v roce 1874.

Spolek prohlašoval, že se nijak neangažuje politicky. Výbor spolku se staral o uspořádání záležitostí spolku, řešení sociálních a politických otázek ve smyslu liberálního pokroku, přičemž podporoval účel spolku a nezasahoval do politiky. Tuto úlohu přenechával svému dvojčeti, Polickému měšťanskému spolku. Jeho hlavním úkolem bylo povzbuzovat a rozveselovat veřejný život prostřednictvím zábav, oslav, plesů, koncertů aj. akcí. Taktéž se snažil zvýšit informovanost svých členů prostřednictvím novin, časopisů a knih. Tím, že podporoval ostatní spolky, se zapojoval do čilého německého ruchu ve městě a umožňoval jeho rozvoj. Německý spolkový dům byl středem veškerého dění a akce jednotlivých spolků zaplňovaly jeho prostory tak často, že na akce Německého měšťanského spolku téměř nezbylo místo. Opatrovaný přátelský svazek k Politickému spolku liberálů poskytl členům měšťanského spolku skrze plenární zasedání konaná v spolkových prostorech pohled na politické události a obstaral tak vysvětlení mnoha otázek z veřejného života. Avšak tím, jak vystupoval navenek, činnosti, které podporoval nebo sám provozoval (německá liberální politika) Německý měšťanský spolek ukázal svou političnost.

Pro podporu společenského života a pro podíl na veřejném životě spolek obstarával bohatý výběr novin a poučného tisku. Ústředním bodem činnosti spolku v tomto směru se stala lidová knihovna. Jejím prostřednictvím ovlivňoval informovanost německého obyvatelstva. Zpráva o její činnosti se objevovala každoročně v novinách společně se správou o činnosti spolku. Tato instituce byla přijata s velkým ohlasem, který byl doložen odpovídající účastí čtenářů.

Každá výroční zpráva přinesla potěšující obraz o pokroku spolku, který pevně zakotvil v povědomí obyvatel a to tuto skutečnost dávalo najevo různými způsoby, například účastí na volbách a volbou kandidátů, které podporoval spolek. Spolek poctivě dodržoval své stanovy.

Spolkový dům se stal domovem nejen členům spolku, ale i přátelům a jiným spřáteleným spolkům. Stal se středem duchovního života ve Znojmě, stal se útočištěm stejně smýšlejících přátel.

V 90. letech byl spolek pevně zakotven v životě města. Měl velký počet členů silný společenský a národní život. Na konci 90. let začal upadat a jeho činnost byla monotónní. Začaly ho převyšovat jiné nově vznikající spolky. Německý měšťanský spolek se však od doby svého vzniku stal fenoménem a členství v něm bylo prestižní záležitostí. Všichni příslušníci německé smetánky ve Znojmě vstoupili do spolku, patřilo to k jejich postavení a členstvím prokazovali své němectví.

Tak vznikl v politicky naléhavé době spolek, který v sobě sjednotil všechny podobné prvky, který odpovídal na otázky, které zajímaly a dotýkaly se měšťanstva. Měl působit ve smyslu pokroku a stát se společným jměním obyvatel. Spolek si zasloužil být ochráncem německého smyslu a úsilí v budoucnosti města, které členové nikdy nenazvali Znojmem, ale „*Vaterstadt*.“ Znojmo se postupem času stávalo shromaždištěm německy smýšlejících současníků.

15. Seznam pramenů a literatury

15. 1 Prameny

MZA, SOkA Znojmo, fond AMZ, Německý měšťanský spolek ve Znojmě.
Znaimer Wochenblatt 1870 - 1910.

15.2 Literatura

Havlík, Lubomír Emil.: Znojmo - z minulosti města a jeho památek. Brno 1956.
Heller, Hermann: Mährens Männer der Gegenwart, Brno 1892.
Fasora, Lukáš, Haus, Jiří, Malíř, Jiří: Člověk na Moravě 19. století. Brno 2004.
Jihomoravské muzeum ve Znojmě. Muzeum - brána poznání. Sborník ke 130. výročí založení. Znojmo 2008.
Malý, Karel.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha 1999.
Markel, Martin: Občané a moc - komunální politika ve Znojmě za Františka Josefa I. Sborník Státního okresního archivu ve Znojmě 2005. Znojmo 2005.
Vrbak, Anton.: Gedenkbuch der Stadt Znaim 1226 - 1926. Znojmo 1927.
Polesný, Karel.: Šedesát let Besedy Znojenské 1870 - 1930. Znojmo 1930.
sborník
200 let městských alejí a parků ve Znojmě. Zrození znojenské měšťanské společnosti. Znojmo 2004.
Znojenská Beseda 1870 - 2005. Znojmo 2005.

16. Přílohy

16.1 Členové předsednictva

Rok	Předseda	Místopředseda
1870	Ferdinand Biegler	Johann Haase
1871	Ferdinand Biegler	Ferdinand Kaufmann
1872	Ferdinand Biegler	Ferdinand Kaufmann
1873	Ferdinand Biegler	Ferdinan Kaufmann
1874	Ferdinand Biegler	Karl Seeberger
1875	Ferdinand Biegler	Ferdinand Buchberger
1876	Ferdinand Biegler	Ferdinand Buchberger
1877	Ferdinand Biegler	Ferdinand Buchberger
1878	Johann Haase.	Ferdinand Buchberger
1879	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1880	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1881	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1882	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1883	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1884	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1885	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1886	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1887	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1888	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1889	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1890	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1891	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1892	Johann Haase	Ferdinand Buchberger
1893	Johann Haase	Ferdinand Buchberger Johann Muck
1894	Johann Haase	Ferdinand Buchberger Johann Muck
1895	Johann Haase	Ferdinand Buchberger Johann Muck

1896	Johann Haase	Ferdinand Buchberger Johann Muck
1897	Ferdinand Buchberger	Johann Muck Julius Siegmeth
1898	Johann Muck	Rudolf Wanbacher Franz Böhm
1899	Johann Muck	Rudolf Wanbacher Franz Böhm
1900	Victor Hübner	Rudolf Wanbacher Emil Raichmann
1901	Victor Hübner	Rudolf Wanbacher Emil Raimann
1902	Victor Hübner	Rudolf Wanbacher Emil Raimann
1903	Victor Hübner	Emil Raimann Josef Schweighofer
1904	Emil Raimann	Lambert Fried Anton Keller
1905	Emil Raimann	Lambert Fried Anton Keller
1906	Emil Raimann	Lambert Fried Anton Keller
1907	Emil Raimann	Lambert Fried Anton Keller
1908	Emil Raimann	Lambert Fried Anton Keller
1909-12	Emil Raimann	Lambert Fried Anton Keller
1910	Emil Raimann	Lambert Fried Anton Keller
1911	Emil Raimann	Lambert Fried Anton Keller
1912	Emil Raimann	Lambert Fried

		Anton Keller
1913	Emil Raimann	Anton Keller Raimund Buchberger
1914	Emil Raimann	Fritz Hromatka Lev Mauer

16.2 Seznam členů

Jméno	Činnost	Rok vstupu
Adam Josef	obchodník s vínem v Šaldorfě	1883
Adler Wilhem	c.k. úředník	1882
Aetmann	c.k. poručík	1889
Alleé Ferdinand	c.k. náčelník na penzi	1882
Aner Johann	vlastník domu ve Znojmě	
Anger Karl	vlastník domu ve Znojmě	1873
Anthon Otto	správce pivovaru	1880
Apeldauer Viktor	učitel v Unter Retzbach	1883
Apfel Marie	vdova po úředníkovi	1882
Atzmüller Karl	řezník	1882
Atzmüller Theodor	obchodník	1882
Ausperg Vinzenz	komis	1886,1888
Auf Franz	sazeč	1883
Auger Rudolf	cukrář	1889
Babonits Carl	majitel domu	1883
Bacher Georg	c.k. učitel na odborné škole	1889
Bachler Adolf	strojvůdce	1877
Bäck Eduard	přepravce ve Znojmě	
Bäck Johann	majitel domu	1889
Bäck Theodor	kupec ve Znojmě	1882
Baillou Wilhelm	obchodník s oděvy	1883
Bamberg svob. pán	okresní komisař	1886
Barth Max	obchodník s oděvy ve Znojmě	1883
Barth Leopold	obchodník s oděvy	1880

Bartl Heinrich	učitel na měšťanské škole (Bürgerschule) ve Znojmě	1871
Bartl Lambert	vlastník domu ve Znojmě, pomocný úředník	1878
Bartuschek Eduard	obchodníka ve Znojmě	1870
Basilides Valentin	vlastník domu ve Znojmě, továrník	1882
Bass Ignaz	soukromník	1888
Bauer	c.k. úředník	1889
Bauer Alois	vlastník domu ve Znojmě	1882
Bauer Theodor	soukromník	1888
Baumann Adolf	c.k. státní zástupce	1889
Baumann Ferdinand	učitel na národní škole	1877
Bayer Franz	c.k. stavební adjutant	1884
Bayer Vinzenz	městský povozník	1880
Beigl Benedikt Dr	praktický lékař ve Znojmě	1876
Beindl Eduard	krejčí	1878
Bellobraidič Mik.	c.k. náčelník	1882
Bendl Wilhelm	Taikowitz	1887
Bengener Leo	c.k. okresní komisař	1884
Berger Julius	c.k. nadporučík	1885
Bengler Robert	c.k. učitel na odborné škole	1889
Berger Josef	zámečník	1872
Bernklan Gustav	přednosta stanice ve Znojmě	1871
Beschl Johann	učitel na měšťanské škole	1877
Benčre Ferdinand	c.k. nadporučík	1883
Bensch J.W.	obchodník s vínem	1874
Beust von	Excellence, vyslanec v Paříži	
Beyer Vinzenz	polesný	1880
Biegler Ferdinand	stavitel ve Znojmě, čestný člen	1870
Biegler Josef	c.k. rada zemského soudu	1882
Bilansky Franz	c.k. úředník	1886
Biller Theofil	c.k. nadporučík	1883
Biringer Alfons	ředitel	1889

Biskup Anton	lékárník	1885
Blaha Carl	obchodník	1889
Böhm Franz	učitel na měšťanské škole ve Znojmě	1880
Bornemann Karl	knihkupec ve Znojmě	1880
Brabetz Anton	Vlastník domu ve Znojmě	1882
Bradatsch Franz	majitel domu	1882
Brantner Johann	obecní radní ve Znojmě	1870
Brantner Leopold	vlastník mlýna v Klosterbrucku, obchodník s ovocem	1872
Brantner Rudolf		1886
Brasda Josef	bednář	1882
Braulik Johann	učitel na národní škole	1889
Braun Julius	c.k. nadporučík	1886
Brauneis Julius	kavárník ve Znojmě	1874
Brauner Johana	vdova	1882
Breitbarth Hermann	vedoucí obchodu	1885
Bretschneider L.	c.k. nadporučík v penzi	1885
Breuer Carl	optik	1882
Breuer Franz	c.k. major	1883
Breyer Ferdinand	c.k. zvěrolékař ve Znojmě	1870
Breür Karl	optik a zlatník ve Znojmě	1882
Brezina Franz	účetní	1889
Brezina W.	vlastník domu	1885
Brick Julius	obchodník	1886
Brosch Anton	lesník na penzi	1881
Brosch Franz	profesor	1881
Bruck Alfred	c.k. okresní náčelník	1889
Brück Julius	obchodník	1885
Brueckner Vinzenz	c.k. náčelník	1882
Brüll Simon	vlastník domu ve Znojmě, kupec	1870
Brunner Franz	c.k. notář ve Feldsbergu	
Brunner Ignatz	kupec ve Znojmě	1871
Brunner Julius	vlastník domu ve Znojmě, obchodník s	1883

	plodinami	
Brust Adolf	účetní	1889
Buchberger Alois	vlastník domu ve Znojmě	1870
Buchberger Anton Ferdinand	podílník ve firmě Ferdinand Buchberger a syn, koželuh	1880
Buchberger Ferdinand	obecní radní a vlastník domu ve Znojmě, koželuh	1870
Buchberger Franz	vlastník domu ve Znojmě, koželuh	1881, 1889
Buchberger Georg	vlastník domu ve Znojmě, koželuh	1870
Buchberger Karl	c.k. soudní rada zemského soudu v Nentitschein	
Budischofsky Alois	jednatel společnosti	1870
Bukovsky Janni	vdova	1882
Bull Karl	havíř	1889
Bulla Eduard	c.k. podplukovník na penzi	1880
Bundsmann	vdova po učiteli	1886
Büngener Leo	okresní comis	1887
Burger Johann	stavitel ve Znojmě	1882
Burian Ignatz	guerter hostinský?	1882
Burtschik Johann	komis	1883
Budař Wladislav	profesor na reálné škole	1888
Buschek Wilhelm	c.k. nadporučík	1886
Christof Emil Dr	c.k. státní zástupce	
Christof Marie	majitelka domu	1881
Cicalek Dr	profesor na obchodní akademii ve Vídni	
Cordiers Loewenhaupt	c.k. náčelník	1889
Czap	c.k. náčelník	1888
Czišek Wenzl	kupec	1882
Czwerzeck Alexandr	městský rentmeister (nájemce) ve Znojmě	1875
Dämisch Johann	c.k. generálmajor	1888
Descovicko Oltra, rytíř		1885
Dietmar Rudolf Dr	ředitel keramiky	1882

Dimaczek Leopold	obchodné komis	1880
Dinter Franz	soukromník ve Znojmě	1870
Diobal Franz	obchodní jednatel ve Znojmě, vlastník domu	1872
Ditz Josef	c.k. náčelník	1883
Doležal Anna	soukromnice	1886
Doležal Ferdinand	obchodník s uhlím	1881
Doležal Franz	lékárník ve Znojmě	1871
Doležal Josef	c.k. náčelník	1883
Doležal Marie	vdova po úředníkovi	1880
Domač Josef	c.k. náčelník	1883
Donner Johann	ředitel městského berního úřadu	1877
Dospiel Adalbert	obchodník	1887
Dospiel Josef	úředník	1882
Doubravsky	vdova	1883
Drassl Franz	hostinský	1874
Dresler Jakub	hostinský	1886
Dubail Adolf	obchodní jednatel	1877
Dundalek Hubert	c.k. soudní adjunkt	1879
Duralia Karl	c.k. nadporučík	1883, 1885
Dworžak Anton	účetní	1883
Dvoržak J.	statkář	1886
Ehn Ludwig	pokladní vedoucí účetní	1880
Ehrenberg Karl	soukromník ve Znojmě	1879
Ehrenreich Cyrill	vlastník domu ve Znojmě, obchodník s plodinami	1882
Eichert Franz	úředník	1885
Eisenzapf Josef	obchodník	1882
Eissler a synové	obchodní firma ve Znojmě	
Eitelberger Julius von Edelberg	c.k. žnec na penzi	1870
Elbogen Carl Dr	c.k. vrchní lékař	1887
Eller Anna	majitelka domu ve Znojmě	

Eller Ferdinand	vlastník domu a obchodník s plodinami	1881
Eller Franz	člen obecního výboru, vlastník domu, kupec	1870
Eller Franz st.	soukromník ve Znojmě, vlastník domu ve Vídni	1883
Elsinger Eudard	majitel továrny ve Vídni	1886
Elsinger Friedrich	majitel továrny ve Vídni	1886
Elsinger Johann	majitel továrny ve Vídni	1886
Elsinger Mathaeus st.	obchodní grémium ve Vídni	
Elvenich Karoline		1882
Emmer Johann	vlastník domu ve Znojmě	1880
Emmer Karl	účetní ve Znojme	1881
Engler Rudolf	c.k. úředník	1886
Ergott Anton	majitel domu	1887
Erhardt	c.k. generálmajor na penzi	1882
Ernst Carl	majitel domu	1882
Exel Franz	velkoobchodník s vínem v Retzbachu	1882
Exel Karl	velkoobchodník s vínem v Retzbachu	1882
Exel Vinzenz	soukromník	1887
Falnbiegel Johann	comis	1883
Falnbigl Johann ml.	vlastník domu ve Znojmě, truhlářský mistr	1870
Farbotsky Leopold	komis	1883
Fatz Karl	krejčí	1878
Feik Rudolf	c.k. náčelník	1885
Feitler Josef	obchodník s ovocem	1886
Felber Franz	c.k. úředník	1889
Feldzahn Anton	c.k. respicient	1882, 1885
Felkl Josef	vlastník domu a kupec ve Znojmě	1870
Fevič Johann	c.k. nadporučík	1883, 1887, 1888
Fiby Heinrich	hudební ředitel	1870
Fiby Heinrich st.	profesor	1882

Fieber Josef	železniční úředník	1880
Findeys Wladimir Dr	substituent státního zástupce	
Findiger Ernest	c.k. nadporučík	1888
Fischer Franz	čalouník	1870
Fischer Georg	fotograf	1880
Fischer Jakob	člen obecního výboru, vlastník domu ve Znojmě	1873
Fleischmann Vinzenz	hostinský	1880
Florian Friedrich	cukrář ve Znojmě	1884
Florian	vdova po cukráři	1875
Foglar Eduard	vlastní domu a vaříč mýdla ve Znojmě	1873
Foglar Gustav	c.k. profesor	1883
Foglar Leo	obchodní komis	1880, 1889
Foglar Roman	vaříč mýdla ve Znojmě	1874
Foglar Rudolf	kupec	1873
Foit Albert	řidič	1883
Foitcek Alois	c.k. úředník	1887
Folge	vdova po učiteli	1882
Fornier	c.k. major	1886
Fossek Alexandr Dr	obecní rada	1882
Fournier Franziska	majitelka domu ve Znojmě	1882
Frank Franz	c.k. náčelník na penzi	1872
Frank Karl	statkář Ratišovice	1887
Frank Johann	obchodník Jetzeldorf	1885
Franzl Johann	c.k. nadporučík	1886
Freiberg Johann	c.k. kadet	1886
Freiberger Leopold	účetní	1878
Freitag Carl	účetní	1889
Frendl Karl	obchodník	1883
Freund Adolf	obchodník	1882
Freysinger Franz	soukromník ve Znojmě	1870
Fried Alois	úředník na praxi	1885
Fried Lambert	kupec ve Znojmě	1879

Friedenfeld von Fritz	majitel realit	1870
Friedjung Rosalia	soukromnice	1883
Friedrich Adalbert	c.k. daňový vrchní inspektor na penzi	1872
Fritsch	c.k. nadporučík	1886
Frömel Gustav	c.k. notář ve Znojmě	1870
Frömmel Viktor	úředník na praxi	1884, 1885
Frühauf Ignatz	obchodník s potravinami	1878
Frühauf Therese	majitelka domu	1882
Fuenberg Hans	účetní	1888
Fuchs Josef	kupec ve Znojmě	
Fuchs Julius	majitel výčepu	1882
Fuchsig Heinrich	c.k. nadporučík	1885
Fukal Ignatz	obchodník	1882
Fukal Franz	kupec ve Znojmě	1874
Fukatsch Franz	obchodník s potravinami	1879
Funke Gustav	c.k. náčelník	1886
Fux Johann	poslanec na říšském sněmu, městský radní, čestný občan města Znojma	
Gabriel Josef	polesný	1882
Gaizel Karl	c.k. nadporučík	1882
Galiani	c.k. nadporučík	
Gämmerle Franz rytíř	c.k. plukovník	1882
Garn Wilhelm	vlastník domu ve znojmě	1886
Gaufarle Carl	c.k. úředník	1886
Gaulig Ernest	c.k. lékař	1887
Gebert Johann	inženýr Šatov	1889
Gedliczka Josef	lékárník	1889
Geif Carl	pracovník na železnici	1885
Geisendorf Julius	přednosta stanice	1885
Genau Ignatz	vrchní učitel	1883
Gentscha Franz		1885
Geppert Julius	obchodník	1882
Gersabek Eduard Dr	lékař	1887

Giersa Leopolf	c.k. náčelník	1883
Giovanelly G. Heinrich	c.k. nadporučík	1883
Glaser Eduard Dr	zemský advokát ve Znojmě	1870
Glaser Eduard	úředník praktikant	1882, 1887
Glaser Hermann	obchodník s polodinami	1879
Glaser Isidor	obchodník s obilím ve Znojmě	1870
Glaser Jakub	obchodník s ovocem	1883
Glaser Josef	vlastník domu ve Znojmě, jednatel společnosti	1873
Glassner Josef	člen obecního výboru ve Znojmě, majitel továrny na čokoládu	1870
Glassner Marie	majitelka domu ve Znojmě, vdova	1880
Glassner Theresia	majitelka domu ve Znojmě	
Glück	c.k. nadporučík	1886, 1888
Glückemann Rudolf	skladník	1886
Glückselig Alois	c.k. soudní adjunkt	1879
Göbbl Friedrich Dr	zemský advokát	1876
Gobitsch Franz	učitel kreslení	1877
Goldstein Leopold	kupec	1875
Golz Anton	soukromník	1883
Gontard	c.k. general	1883
Gorcey Logwion hrabě	c.k. nadporučík	
Görlich J.	přednosta stanice v Budějovicích	1886
Gottwald Wilhelm	účetní	1886
Graf Friedrich	nájemce mlýna	1882
Grab J.	c.k. major	1889
Graf	Unter Retzbach	1886
Graf Franz	obchodník s vínem	1882
Graf Gotthard	vlastník mlýna v Trausnicích	1883
Graf Johann	vlastník mlýna v Esseklee, soukromník	1878
Grassler Anna	vdova	
Gratzer Franz	hostinský	1882
Grossmied Carl	ředitel	1883

Grosspietsch Rainer	c.k. voják	1883
Gruber Johann	majitel mlýna	1882
Gruber Josef	soukromník	1884
Gruber Julius	truhlář	1880
Gruber Ferdinand	obchodník s ovocem ve Znojmě	1870
Grübler Marie	majitelka domu	1883, 1887
Grübler Michael	vlastník domu ve Znojmě, kupec	1870
Guappil J.	učitel	1884
Gugg Ludwig	obecní radní, vlastník domu	1870
Gürtel Josef	c.k. nadporučík	1883
Haala Josef	gymnazijní učitel	1870
Haas Ignatz	c.k. soudní adjunkt	1871
Haas Sigmund	obchodník s ovocem	1882
Haase Anton	jednatel společnosti, kupec	1875, 1886
Haase Cäcilia	majitelka domu ve Znojmě	
Haase Johann	člen městské rady ve Znojmě, čestný člen	1870
Haase Karl	kupec ve Znojmě	1870
Habel Julius	obchodník se sukny	1874
Haberler Ferdinand	c.k. rada vechního zemského soudu na penzi	1883
Haberler Leopold, rytíř	knihkupec ve Znojmě	1870
Hackl Anton	hodinář ve Znojmě	1875
Hackl Ernest	učitel národní školy	1877
Haider Johann Dr	c.k. štábní lékař na penzi	1881
Hajek Franz	dámský krejčí	1882
Hajek Ignatz	učitel na národní škole	1882
Hajek Marie	majitelka domu	1889
Hallada Wilhelm	profesor na reálné škole	1888
Hallavanya Radoičie Carl	c.k. plukovník	1886
Hamböck Carl	obchodník, vlastník domu	1873
Hammer Franz		1889

Hanaczek Wladimir	profesor	1882
Handlinger	vlastník mlýna v Jaroslavicích	
Hanel Heinrich	jednatel společnosti ve Znojmě	1877
Hanel Marie	majitelka domu	1883
Hanka Carl	c.k. raka okrasního soudu	1885
Hannemann Anton	zemský inženýr	1879
Harok Josefina	vdova po úředníkovi	1886
Haselstein Franz	c.k. soudní adjunkt	1879
Haslinger Ludwig	učitel národní školy	1879
Hassenmiller Oskar, rytíř		1885
Hauba Josef	c.k. úředník	1882
Hauck Ferdinand, rytíř	c.k.dvorní rada	
Haueise Eduard	c.k. lékař	1884
Haulend Heinrich	c.k. hlavní daňový kontrolor	1877
Hauser Georg	c.k. plukovník	1889
Hauswirth Andreas	vlastník domu ve Znojmě	
Hauswirth Herrmann	kupec v Rausenbrucku	
Hauswirth Wenzl	ekonom	1879, 1889
Havaschin Johann	hodinář	1885
Hawranek Georg	c.k. četnický strážmistr	1882
Heidrich	c.k. poručík	1889
Heiler Martin	statkář	1885
Heindl	účetní	1886
Heinz Anton	modelář	1884, 1886
Hellmann	vdova po obchodníkovi s ovocem	1870
Hellmann Wolfgang	obchodník s ovocem ve Znojmě	
Hellmuth Karl	soukromník	1872
Hengl Franz	městský oficiál	1881
Hengl Rudolf	učitel ve Znojmě	1880
Herbst Franz	učitel	1887
Heroaydei	vdova	1884
Heroich Josef	c.k. rotmistr	1885

Herodek Alois	c.k. zemský soudní rada	1883
Herodek Karl	magistr	1889
Herrmann Gabriel	obchodník	1883
Herrmann Josef	vlastník domu ve Znojmě, kupec	1883, 1887
Herschmann August	přednosta stanice	1883
Hess	hostinský Grusbach	1885
Hess August	c.k. nadporučík	1886
Hess Marie		1885
Hinner Franz	lékárník	1886
Hlavaczek Franz	c.k. lékař	
Hobsa Julius	vlastník domu ve Znojmě, majitel směnárnny	1870
Hochberger A.	náčelník na penzi	1880
Hochhausler Romeo	profesor	1883, 1885
Hock Julius	fotograf	1888
Hock Karl	c.k. náčelník	1880
Hohendorf Rosina	vdova	1886
Homma Heinrich Dr	zemský advokát ve Znojmě	1873
Hönel	c.k. náčelník na penzi	1882
Hönlinger Franz	majitel mlýna v Pumlitze	1882
Hönlinnger Josef	obhájce	1880
Hönlinnger Franz	majitel mlýna	1882
Hönlinger Leopold		1883
Hönninger Josef		1883
Honnlinger Johann	Šaldorf	1886
Horack Karl	zaměstnanec stanice	1880
Hoschek Josef	učitel	1887
Hradil Ferdinand	městský úředník ve Znojmě	1880
Hradil Josef	soukromý obchodní jednatel	1870
Hulla Ferdinand	magistr	1889
Hummel Anton	ředitel továrny, vlastník ústavu pro veřejné posluhy	1875
Hummel Eduard	vlastník ústavu pro veřejné posluhy	1870

Hummel Julius	vlastník ústavu pro veřejné posluhy	1881
Hummer Josef Dr	lékař	1872
Hübner Victor	obecní rada ve Znojmě, poslanec říšské rady	1877
Hupka Ludwig Dr	zemský advokát ve Znojmě	1879
Huppert Josef	učitel	1886
Ipolt Ernst	člen obecního výboru, mistr provazník	1870
Jäger Ludwig	zlatník ve Znojmě	1878
Janaschek Norbert	soukromý úředník	1883
Janisch Adolf	městský stavební adjunkt	1877
Janisch Alois	c.k. cejchmistr	1882
Janisch Julius	švec	1878
Jarolim Adolf	úředník praktikant	1882
Jarosch Heinrich	obchodník s nábytkem	1881
Jarz Conrad Dr	gymnaziální profesor	1881
Jedlitschka Franz	kominický mistr	1870
Jedlitschka Johann	obchodník s ovocem	1882
Jenemann	c.k. plukovník	1882
Joksch Ludwig	zlatník	1879
Jordan Franz ml.	pozlacovač	1876
Judex Josef	vlastník mlýna	1883
Jullinek Carl	c.k. úředník	1879
Jung Conrad	holič ve Znojmě	1880
Jung Philippine		1884
Jungnickl Anton	starosta města Znojma	1870
Jungnickl Anton ml.	pozlacovač ve Znojmě	1873
Jüstel Eduard	c.k. náčelník	
Kailer Carl	c.k. generálmajor na penzi	
Kammel Dominik Dr	Edler von Hardegger v Grussbachu	
Kallab Heinrich	továrník	1878
Kallab Johann	statkář	1883
Kammel Karl	Edler von Hardegger v Grusbachu, poštmistr Schelletau	1889

Kandus Franz	c.k. úředník	1877
Kann Karl	vlastník domu ve Znojmě, kupec	1883, 1887
Kaplan Carl		1883
Karchellus Alexandr	c.k. nadporučík	1884
Karop Rudolf	ředitel statků v Pernhofenu	1888
Karpellus	c.k. major na penzi	1884
Kasler	c.k. poručík	1889
Kassafirek Amandus	cukrář	1883, 1885
Katholnig Franz	c.k. profesor	1885
Kaudela	c.k.nadporučík	1888
Kaufler Jakob	c.k.adjunkt	1889
Kaufmann Ferdinand Dr	zemský advokát ve Znojmě	1870
Keller Anton	mlynář	1883
Keller Carl	cejchař	1883
Keller Ferdinand	truhlář	1880
Keller Franz	vlastník domu ve Znojmě a kupec, majitel mlýna	1882,1883, 1884
Keller Ignatz	truhlář	1876
Keller Josef	notář, obhájce Haugsdorf	1883
Kernecker Ferdinand	vlastník domu ve Znojmě, člen obecního výboru	1870
Khoss Johann	c.k. generalmajor	1887
Kienast Andreas	c.k. nadporučík	1883
Kietreiber Franz Dr	dvorský a soudní advokát	
Kietreiber Marie	majitelka domu ve Znojmě	
Kiezka Erhardt	kancelářský praktikant	1882
Kilian Johann	ředitel měšťanské školy	1870
Kimmerle Alois Dr	profesor	1881
Kinast Albin		1884
Kinzl Anton	výrobce hudebních nástrojů	1879
Kirchner	vdova	1885
Kirnbauer Hans	c.k. adjunkt	1884

Kislinger Anton		1885
Kitreiber ranz Dr	advokát dvorního soudu	1879
Kittenweitz Fanig	vdova po úředníkovi	1885
Kitzberger Karl	vlastník domu ve Znojmě, provazník	1877
Klamath Victor	soukromý úředník	1884
Klammert Anton	vreční úředník	
Klement Anna	majitelka domu ve Znojmě	1882
Klieber S Dr		1888
Klier Leopold	knihkupec	1880
Klötzl Franz	operator	1886
Knapek Marie	vdova po učiteli	1883
Knappek Franz	ředitel školy ve Znojmě	
Knessl Johann	bauer	1886
Knoth Heidrich	účetní	1884
Koblischka	c.k. poručík	1887
Koblitz Alois	nájemce mýta	1874
Koblitz Josef	kupec ve Znojmě, obchodník	1882
Koblitz Julius	majitel domu	1882
Kobsa Eduard	obchodník	1882
Koch Adalbert	nádražní restaurátér v Praze	
Koch Karl	c.k.poručík	1884
Kohn Leopold	účetní	1871
Kohner Carl	jednatel společnosti	1883
Kokoschinegg	c.k. náčelník	1886
Kollař A.J.	učitel	1880
Koller Josef	účetní	1877
Koller Josef	obchodník, Šaldorf	1883
Koller Marie	majitelka domu ve Znojmě	1882
Kollinek Theodor	úředník	1882
Komarek Anton	obuvník	1883
Komarek H.		1886
Komma Emil	c.k. oficiál	1886
Kommers August	profesor	1881

Kommers Eduard	magistr farmacie	1879
König Franz	statkář v Pumlitze	
König Josef	c.k. úředník	1883
Konvalin Peter	Jamnitz	1882
Konvalinka Heinrich	čalouník ve Znojmě	1882
Konwalina Wenzl	obchodník s moukou	1883
Konwalina Wenzl ml.	obchodník ve Znojmě	1883
Kopal Alexandr	c.k.náčelník	1885
Kopetzky Ernest	učitel	1883
Kopetzky von Rechtpurg	c.k. náčelník	1882
Kopfinger	c.k.nadporučík	1885
Kopfstein Moritz	magaziner	1884
Koppen August	c.k. major	1883
Kopriva Franz	majitel domu	1883
Koral Rudolf	ředitel Pernhofer	1883
Kornetzky Theresea	vdova po c.k. náčelníkovi	
Kornfeld Alois	c.k. úředník	1882, 1884
Körper Adolf	thonwarer	1889
Kosak J.	zuhecherker	1889
Koukal Franz	inženýr v Šatově	1882
Kottek Franz	majitel domu	1882
Kottek Viktor	obchodník s potravinami	1887
Kottil Julius	c.k. náčelník	1883
Kottik Josef	účetní	1882
Koydl Franz Josef	obchodník	1883
Kramer Ernest	zemský oficiál	1881
Kramer Franz	natěrač a vlastník domu ve Znojmě	
Kramer Fritz	pekař	1889
Kratky Adalbert	továrník s nádobím	1882
Kratky Franz	c.k. adjunkt	1883
Kratochwil Ferdinand	kupec ve Znojmě	1873
Kraus	c.k. major	1886

Kraus	rada zemského soudu	1887
Kraus Carl	úředník praktikant	1883
Kraus Heinrich	c.k. náčelník	1886
Kraus Wenzl	restauratér ve Znojmě	
Kraus	vdova po c.k. krajském inženýrovi	1877
Kreil Ferdinand	kupec ve Znojmě	1878
Kreil Julius	pojišťovací ředitel ve Vídni	
Kreinilzmüller	c.k.asistent	1885
Kreissl August	majitel domu	1886
Kremser Anton	jednací komise, kupec	1879
Kremser Antonia	majitelka domu ve Znojmě	1882
Kremser Emil	kupec ve Znojmě	1870
Kremser Ferdinand	c.k. gymnaziální ředitel	1885
Kremser Frantz	soukromník	1870
Kremser Mathilde	majitelka domu ve Znojmě	
Kremser Victor	kupec ve Znojmě	1870
Krežik Wenzl	hostinský a vlastník domu ve Znojmě	1877
Krichenbaür Anton	c.k. školský rada	1871
Krückl Johann Dr	dvorská a soudní advokát ve Vídni	
Kruspel Julie	vdova po lékaři	1881
Kubek Franz	učitel	1887
Kuberth Robert	c.k.náčelník	1885
Kubetschek	c.k. náčelník	1885
Kubin Karl	c.k. nadporučík	1883
Kudelak	c.k. úředník	1885
Kuderna Anton	klempíř	1886
Kuderna Wenzl	klempíř	1870
Kuhn Franz	knihař	1873
Kuiwida		1885
Kulha Alexandr	obchodník s potravinami	1877
Kunz Adolf	obchodník	1887
KunzFranz	c.k. úředník	1889
Kunz Karl	c.k.přezident krajského soudu	1888

Künzl Anton	nástrojář	1879
Kurey Franz Dr	c.k. lékař	1885, 1886
Kurter	c.k. oficiál	1888
Kurz Moritz	c.k. úředník	1888
Kurzweil A.	obchodník s galanterií	
Kurzweil J.	obchodník	1884
Kuspek	učitel	1886
Kutchera Jakub	c.k. sekretář	1882
Kvaša Joachim	c.k. strážmistr	1879
Kwabil Alois	c.k. nadporučík	1883
Lass Eugen		1885
Laas Franz	c.k. okresní soudce	1882
Lachmayer Anton	c.k. adjunkt	1884
Lahoda Eduard	statkář	1884
Langer Franz	pomocný úředník u krajského soudu	1870
Langer Viktor	inženýr	1880
Langer Wenzl	učitel národní školy	1875
Larch Josef	učitel na odborné škole	1879
Lasnitschka Josef	učitel na národní škole	1889
Laür Ludwig	majitel továrny na nádobí ve Znojmě	1870
Lausch Louise	vdova po lékaři	1884
Lawitzky Johann	majitel domu	1885
Leeb Josef	pekař	1870
Lehninger	telegrafista	1882
Leischner Emil	c.k. praktikant	1884
Leitner Franz	komis	1883
Lendl Moritz	statkář	1888
Lenk M.F.	knihtiskař ve Znojmě	1870
Lerch Franz	soukromník ve Znojmě	
Lerch Carl	městská obchodní komise, obuvník	1880, 1887
Lessar Paul	c.k. poručík	1883
Lessel Anton	řezník	1870
Lessel Norbrt	řezník	1884

Leth Alexandr	c.k.nadporučík	1886, 1889
Leth Franz	c.k.náčelník	1883, 1888
Liebetau Conrad	spengler	1887
Liebetau Ludwig	vlastník domu ve Znojmě, klempíř	1872
Lindner	c.k. nadporučík	1885
Lintner Josef	vlastník domu ve Znojmě	1873
Lischka Johann	majitel továrny na provazy ve Znojmě	1878
Lober	c.k. nadporučík	1885, 1889
Lohenitzky R.	c.k. nadporučík	1885
Lokatelli Marie	majitelka domu ve Znojmě	
Loose F.	gust majitel domu	1883
Loos Ferdinand	papírník ve Znojmě	1870
Loos Hermann	úředník	1885
Loos Rudolf	umělecký soustružník	1877
Loos Rudolf	účetní	1889
Lorseer		1885
Loveny Ferdinand	profesor na reálné škole	1887
Löw Josef	továrník s likéry	1881
Löw a Felix	továrna na alkohol	
Löwenstein Albert	majitel mlýna	1883
Löwenstein Alois	vlastník mlýna	
Löwy Leopold	obchodník s potravinami	1885
Löwy Julius	obchodník s dřevem a uhlím ve Znojmě	1882
Löwy Robert		1885
Löwy Rudolf	obchodník	1882
Lutz Ignaz	inženýr	1888
Maader	gymnaziální profesor	1882
Maar Fritz	praktikant	1884
Maar Johann	důlní úředník	1878, 1887
Machala I.		1889
Magda Franz	řezník	1877
Magda Karl	řezník	1882
Maiwald Heinrich	c.k. adjunkt	1888

Mandl Albert	c.k. nadporučík	1887
Mandel a Hajek	v Brně	
Manzspart Josef	c.k. oficiál	1884
Marburg Carl	učitel v Konicích	1886
Margulies Emil	účetní	1886
Markl Franz	vreční učitel	1889
Marno Anton	zapisovatel pozemkové knihy	1876
Marno G.	c.k. major	1889
Martera Carl	c.k. nadporučík	1886
Marx Maximilian	c.k. oficiál	1888
Maschl Hugo		1887
Maschl Josef	vlastník domu ve Znojmě	1875
Matera Carl	c.k. nadporučík	1888
Mateječek	c.k. poručík	1886
Mathia Ferdinand	vlastník domu ve Znojmě, obchodník	1885
Mathiasek Viktor	bahnbesitzer	1886
Mauer Viktor	c.k. adjunkt	1888
Maural Rudolf	majitel pivovaru ve Znojmě	1870
Max Leopold	obchodník s koňmi	1887
Mayanek Johann	c.k. nadporučík	1884
Mayer Georg	c.k. nadporučík	1883
Mayer Josef	soukromník	1870
Mayer Robert	najímatel statku	1877
Mederer Conrad	c.k. nadporučík	1884
Meinl Johann	přednosta stanice na penzi	1886
Meindl Josef	majitel ústavu ve Znojmě	1879
Meister Anton Dr	zemský advokát ve Znojmě	1871
Meister Josef	vlastník domu ve Znojmě	1879
Meister Josef ml.	kamnář ve Znojmě	
Mejer August	c.k. major	1885
Melkus Anton	obuvník	1885
Melkus Carl	účetní	1883
Melkus Franziska		1889

Melzer Adolf	c.k. náčelník	1883
Mesič Stefan	c.k.úředník	1884
Messmersky Franz Dr	adjuktant koepicient	1880
Messnik Johann	vlastník domu ve Znojmě, kupec	1874
Mettelka Johann	c.k. nadporučík	1884
Metzger	c.k. poručík	1888
Meyer Anton	grundbuchsuehrer na penzi	1882
Mikulik	c.k. poručík	1886
Mikus Jakob	hostinský	1883
Mirna F.	učitel na národní škole	1884
Miska Johann	vlastník domu a obuvník ve Znojmě	
Mittag Franz	lékárník	1884
Miziulsky Ladislav	c.k. adjunkt	1880
Molitar Franz	profesor	1889
Molitar Julius	c.k. nadporučík	1884
Moser	Seeland, c.k. nadporučík	1889
Moser Leopold	restauratér	1870
Möst Anna	majitelka domu ve Znojmě	1882
Motal Johann	c.k. žalárník ve Znojmě	1870
Mottl Anton	soustružník	1880
Mrasek	c.k. major	1887
Muck Johann	majitel továrny ve Znojmě	1872
Muck Johann	obchodník s moukou ve Znojmě	1888
Mücke Ferdinand	c.k. poštovní úředník ve Znojmě	
Mühlberger Franz Dr	zubař ve Znojmě	1870
Müller Franz	účetní	1887
Müller Wenzl	úředník na dráze	1882
Mussil Josef	majitel realit v Mansbergu	1880
Mussil Moritz	učitel měšťanské školy ve Znojmě	1879
Muzik Hugo	profesor	1882
Mužik Wilhelm	kupec	1879
Nachtnebel Liborius	pekař	1882
Nagel	c.k. adjunkt	1889

Nagy Carl	c.k. oficiál	1883, 1884
Nahlik Johann	c.k. rada vrchního zemského soudu na penzi	
Nawratil Anton	komis	1882
Nawratil Carl	c.k. nadporučík	1882
Nemak Gustav	c.k. rada zemského soudu	1878
Nemeček Jaroslav	c.k. poručík	1887
Nemeczek August	tovární inženýr	1878
Nepustil	c.k. poručík	1886
Neruda Leopold	tesař	1882
Nesiba August	statkář	1882
Nesiba Anton	krejčí	1876
Neuhauser Julius	kavárník	1886
Neumann Carl	městský sekretář	1887
Neusser Hugo	komis	1886
Neweda A.	c.k. poručík	1885, 1888
Nesweda Edmund	řezník	1889
Nesweda Karl	hostinský	1885
Nesweda Richter	c.k. nadporučík	1885
Nesweda Robert	řezník ve Znojmě	
Neumayer Ambros	majitel realit	1880
Neuwirth	profesor	1871
Niederfuhr Marie	vdova po obchodníkovi	1881
Nikodem Fritz	správce statku	1888
Nossian Wilhelm	správce továrny	1883
Nowak Jaroslav	profesor	1882
Nowak Johann	hudebník ve Znojmě	1878, 1889
Nowotny Antonia	vdova po řediteli statku	1882
Nowotny Ernst	správce v Freinspitzu	1885
Oberwimmer Eduard	majitel hotelu ve Znojmě	1885
Oborny Adolf	profesor ve Znojmě	1871, 1881
Odersky Ernst	správce statku	1871, 1881
Oehl Josef	švec	1879

Olbrich Alois	c.k. poručík	1886, 1888
Oertl Florian	c.k. poručík	1883, 1886
Opitz Johann	c.k. náčelník	1886
Ortmaier Josef	profesor	1871
Ortner Martin Dr	praktický lékař ve Znojmě	1870
Ostrauer	profesor	1882
Ott Adolf	komis	1883
Ottahal	c.k. nadporučík	1886
Ozlon Anton	obuvník	1881
Pabst Ferdinand	majitel mlýna	1881
Pabst Franz	hostinský	1879
Pabst Johann	comis	1886
Pahr Karl	obuvník	1883
Panowsky Karl	poslanec říšské rady v Eibenschitzu	1884
Papouschek Johann	gymnazijní učitel	1878, 1886
Papst Ferdinand	vlastník mlýna	1881
Pasdirek Liborius	krejčí	1882
Patera Adolf		
Paukert Moritz	úředník ve spořitelně	1878
Pavel A.	c.k. poručík	1883
Pawlik Josef	c.k. daňový inspektor	1875
Pawlik Oswald		1884
Pekarek Ignatz	kapelník	1885
Peltzavsky Franz	praktikant	1882
Peschel Ludwig	úředník	1881
Peschek Josef	učitel	1887
Peters Karl	ředitel továrny	1880
Petrovsky Josef	c.k. předseda zemského berního úřadu	1878
Peukert Josef	úředník	1884
Pfann Johann	kupec ve Znojmě	1872
Pfister Josef	kupec ve Znojmě, majitel octárny	1870
Pialek Franz	hostinský	1882
Pichler Friedrich Dr	advokát	1888

Pickl Wilhelm		1886
Piegel Franz		1883
Pichler Carl Dr	profesor	1883
Pilati Wilhelm	c.k. general	1882
Pindor Josef		1889
Pindur Ludwig	zámečník	1882
Pinkas Aurelia	zahradnice	1883
Pinkas Josef	obchodník	1877
Pirkner Josef	c.k. poručík	1883
Pisker David	obchodník	1882
Pisker Kaspar	obchodník	1878
Pisker Simon	obchodník ve Znojmě	1870
Pisker Veit	majitel domu ve Znojmě	1883
Pistauer Johann	obchodník	1881
Pitschmann Johann	c.k.nadporučík	1887
Pitter Michael	c.k. náčelník	1886
Planekh Victor	majitel továrny	1883
Plaschke Carl	c.k. náčelník	1887
Pledl H.	kavárník	1885
Plefka Josef	c.k. náčelník	1884
Plhak Franz	učitel na národní škole	1884
Ploschek Philip	obchodník	1882
Pluskal Julius	c.k. adjunkt	1888
Pock Alexandr	disponent	1870
Podleška Dr		1887
Podmele Josef	c.k. adjunkt	1883
Pohl Ferdinand	praktikant	1883
Poinisch Alois	c.k. náčelník	1884
Poitner A.	pekař	1888
Pointner Franz	stavební mistr	1879
Pointner Franziska	majitelka domu	1888
Pokorny E.	c.k. adjunkt	1888
Pollak Alois	obchodník s ovocem	1882

Pollak Emanuel	ředitel statku	1878
Pözl Karl	vlastník domu	
Popp wolhelm	comis	1886
Porth Rudolf	c.k. rotmistr	1882
Possinger Ludwig Freiherr von	c.k. místopředseda v Dolním Rakousku	
Popelak Johann	železniční úředník	1880
Pötling - Persing	c.k. adjunkt	1887
Potschka Alois	c.k. adjunkt	1881, 1884
Prager Marie	majitelka domu	1885
Prankl Johann	seilenmeister	1883
Priesching Eduard	obchodník se dřevem	1870
Prinz Anton	zámečník	1889
Prochaska Friedrich	pronájemce statku	1882
Prochaska Ignatz	obchodník se sukny ve Znojmě	1874
Prochazka Josef	vlastník domu a truhlář ve Znojmě	1872
Prokosch Alois	c.k. oficiál	1883, 1886
Pröls Martin	majitel továrny	1883
Prugger	c.k. poručík	1889
Přibil	c.k. oficiál	1888
Přibil Raimund	magister farmacie	1878
Ptaczek Moriz	lékárník	1886
Pummer Thomas	úředníček	1879
Pur Viktor	c.k. úředník	1887
Pusch Arthur	soukromý úředník	1880
Putz Franz	vlastník domu ve Znojmě	1870
Pův Anton	úředník ve spořitelně	1872
Rabenseifner Ernestin	ředitel statku	1888
Radauer Josef	c.k. poručík	1887
Radnitzky Norbert	správce statku	1875
Raimann	velkoobchodník s vínem	1883
Rainer Lorenz	koželuh	1883
Rainer Mikulas	zámečník	1883

Rainer Nikolaus	vlastník domu a zámečník ve Znojmě	1883
Rasper Josef	c.k. okresní tajemník	
Rastendorf Rudolf	c.k. oficiál	1888
Redlbach Carl		1888
Rauch Katherina	vdova po poštmistrovi	1883
Regen Hans	kancelista	1885
Regen Marie		1886
Rehak Anna		1884
Rehak Heinrich	obchodní komis	1880
Riha Carl	lékař	1884
Reichelt Franz	klempířský mistr ve Znojmě	1878
Reichenbach Carl	profesor	1882
Reifsmann	hostinský	1883
Reiner Alois	vlastník domu ve Znojmě	
Reiner Franz	hostinský	1883
Reischl Heinrich	stavitel	1882
Reischl Jakob	stavitel	1882
Reichlin - Meldegg Carl	c.k. brigádník	1882
Reisner J. N.	obchodník	1884
Reissek Wilhelm	c.k.ředitel úředu	1887
Reissek Willibald	vůdce pozemkové knihy	
Reissig	c.k. rada zemského soudu	1885
Reissmann Karl	najímatel statku ve Winau	1883
Renelt Fanny	majitelka domu ve Znojmě	
Repovesky Stefan	vedoucí továrny ve Znojmě	1878
Reyl Heinrich	c.k. plukovník	1885
Richter Thomas	soustružník a vlastník domu	1874
Riedl Anton	vlastník domu	
Riedl Arnold	c.k. telegrafní úředník	1879
Riedl August	profesor	1880
Riedl Fritz	majitl domu	1882
Riedl Rudolf	c.k. plukovník	1883, 1887

Riesefeld Adolf	vlastník domu	
Reisig Willibald	ředitel úřadu	1886
Riegler Franz	přepravce ve Znojmě	1876
Rigger	c.k. poručík	1889
Ringhofer Freiherr von	v Praze	
Rippel	c.k. adjunkt	1885
Ritter Julius		1889
Rodr Leopold Dr	c.k. rada zemského soudu	1887
Röhrs Adolf	přednosta stanice	1886
Rokyta Franz	statkář	1881
Rolf Carl	řidič	1884
Rollner Ferdinand	profesor	1880
Römer Rudolf	obchodník	1883
Ros Peter	majitel domu	1886
Rosatzin Karl	c.k. komisař finančního dozoru	1875
Rosatzin Carl	c.k. praktikant	1886
Rosenmayer Wenzl	c.k. oficiál	1886
Rosche Herrmann	inženýr ve Vídni	
Rosche Johann	hostinský a člen obecního výboru	1870
Rosche Johanna	majitelka domu ve Znojmě	
Rosche Marie	Znojmo	
Rösner Franz	soukromý úředník	1880
Rösner	vdova po úředníkovi	1882
Rössler Anton	c.k. náčelník na penzi	1870
Rossel Ignatz	c.k. major	1883
Rössel Josef	správce zámku	1881
Rost Max	c.k. poručík	1886
Roth Anton Dr	c.k. gymnazijní profesor	
Roth Josef	ředitel školy v Akerbau	1871, 1881
Rothbauer Theodor	c.k. poručík	1885
Rücknhauser Carl	c.k. poručík	1887
Rudda Rudolf	c.k. ritmistr	1889
Rüstl Vinzenz	vlastník domu ve Znojmě	

Rutter	c.k. náčelník	1882
Ružička Franz	comis	1883
Ružička Franz Dr	zemský advokát ve Znojmě	1879
Ružička Robert	právník	1881
Růžička Ernst	kupec	1879
Ryšánek Adalbert	gymnaziální profesor	1886
Rzeminowsky E.	c.k. náčelník	1885
Řepa Joahnn	řezník	1885
Sackl Carl	lakýrník	1883, 1884
Sackl Johann	člen obecního výboru, lakýrník	1870
Salomon Karl Dr	zemský advokát ve Znojmě	1871
Sanetz Emanuel	comis	1888
Sarschmidt	c.k. nadporučík	1889
Savač Vilimir	c.k. poručík	1884
Saxhlet Viktor	c.k. adjunkt	1886
Schacherl Karoline	majitelka domu ve Znojmě	1883
Schadenberg Josef	c.k. podplukovník	1876
Schadn Julius	kupec	1870
Schaffer Josef	učitel na národní škole	1883
Schantruczek Theodor	telegrafista	1884
Scharschmid Josef	c.k. oficiál	1884
Scheibengrub Eckr		1885
Scheibner Franz	profesor	1884
Scheibner Friedrich	obchodník	1882
Scheich Hans	comis	1885
Scheich Ernest	c.k. nadporučík	1886, 1889
Scheiner Eduard	speditér	1885
Scherak Heinrich	úředník	1883
Schetz Gustav	majitel hotelu ve Znojmě	
Scherak Josef	c.k. plukovník	1889
Scherks Ernst	lékárník ve Znojmě	1876
Scherz Karoline	Znojmo	
Scheuer a Pisker	kupec ve Znojmě	

Scheuer Adolf	komisní obchod	
Scheuer Adolf	obchodník s kůží ve Znojmě	1888
Scheuer Jakob	koželuh	1885
Scheuer Josef	obchodník ve Znojmě	1881
Scheuer Samül	kupec	1873
Scheurmann Wilhelm	c.k. poručík	1882
Schetz Fanni	majitelka domu	1885
Schick Alois		1888
Schick Jakob	Znojmo	
Schidls Otto	c.k. adjunkt, úředník	1881, 1885
Schidlof Jakob	kupec	1880
Schilhawsky Johann	c.k. major	1883
Schilhawsky Josef	c.k. plukovník	1883
Schiller	c.k. náčelník	1885
Schimscha Dr	c.k. notář	1883
Schindeka Eduard Dr	městský úřední lékař	1870
Schindler Fridolin	c.k. rada zemského soudu	1882
Schiruczek Alois	skladník	1880
Schischka	c.k. poručík	1888
Schlegl Franz	sedlář ve Znojmě	
Schlimp C.	továrník v Šatově	1884
Schoinz Fanni	majitelka domu	1882
Schmiedinger Marie	soukromnice	1882
Schmidt Franz	hostinský	1882
Schmidt Ignz	komis	1887
Schmidt Josef Dr	ústřední tajemník v Grufsbachu	1883
Schmidl Sal.	továrník v Mislitzích	
Schneller Anton		1882
Schoen E.	správce továrny	1884
Scholz Karl	obchodník	1870
Scholz Otto	c.k. oficiál	1885
Scholz Robert	učitel	1887
Schranzhofer Adolf	c.k. úředník	1886

Schreibert A.	účetní	1888
Schreiner Rubert	c.k. gymnaziální profesor	1879
Streit Wilhelm		1880
Schrutka Carl	c.k. generál	1889
Schuster Johann	vlastník domu ve Znojmě	
Schwach Julius	majitel domu	1882
Schwarz Franz	finanční komise	1870
Schwarz Vinzenz	c.k. nadporučík	1886, 1887
Schwarzer Josef	obchodník s potravinami	1882
Schwarzfeld Vinzenz		1883
Schweighofer Josef	člen obecního výboru, stavitel	1876, 1882
Sedlacek Carl	obhájce	1885
Sedlak M.	obchodník s nábytkem ve Znojmě	
Sedlař Franz	lékárník ve Znojmě	1872
Seeberger Carl	ředitel reálky	1870
Seel Ludwig	obchodník s plodinami ve Znojmě	
Seidler Simon	obchodník s oděvy ve Znojmě	1882
Seiter Josef	kavárník	1885
Sevelisi Guido	skladník	1883
Seydl Josef	c.k. okresní stavební adjunkt	1874
Seykora Lambert		1885
Siege Adolf	ředitel divadla	
Siege Ignatz	ředitel divadla	
Siegl Emil	c.k. soudní adjunkt	1877
Siegel Ferdinand	truhlářský mistr ve Znojmě	1870
Siegert Ferdinand	c.k. náčelník	
Siegmeth Julius	jednatel společnosti ve Znojmě	1874
Siegmeth Leopold	kupec ve Znojmě	1870
Siegmeth Louise	majitelka domu	1882
Siegmeth Julius	kupec	1874
Siersch Arthur	civilní inženýr	1881
Silber Heinrich	c.k. oficiál	1888
Silber Sofie	vdova	1883

Silberstein Eduard	fotograf ve Znojmě	1880
Simandl Marie	vdova po úředníkovi	1889
Simmlinger Gustav	řezník	1870
Sinaiberger Julius	koželuh	1883
Singer Albert	účetní	1883
Singer Emanuel	obchodník s potravinami	1883
Singer Josef	obchodník s ovocem	1871, 1888
Singer Marie	vdova	1883
Singer Rober	c.k. poručík	1883, 1884
Sigl Edmund	úředník na dráze	1886
Sinner Moritz	úředník ve spořitelně	1881
Sitko Johann	majitel továrny ve Znojmě	1878
Sitte Karl	úředník na dráze	1879
Skalla Ferdinand	profesor na reálné škole	1882
Skottig Johann	c.k. kancelista na krajském soudu	1880
Skrabl Georg	obecní radní ve Znojmě, koželuh	1870, 1882
Skrabel ml.	jednatel společnosti ve Znojmě, koželuh	1882
Slama Fanni	knihovnice	1886
Slansky Adele	vdova	1882
Slavitschek Franz	vlastník domu	1876
Slowak Adelheit	majitelka domu ve Znojmě	
Slowak Franz st.	vlastník domu ve Znojmě, majitel továrny na nádobí	1882, 1883
Slowak Josef	architekt	1884
Slowak Konrad	obchodník	1882, 1889
Slowak Marie	majitelka domu	1889
Smetana Josef	inspektor	1887
Smutný Alois	praktikant	1881
Smutny Josef	c.k. prezident krajského soudu	1880
Sohneek Otto	učitel na národní škole	1880
Söllner Leopold	obchodník	1883
Sommer M. Dr		1889
Sonnek Raimund	majitel domu	1884

Sonntag Julius	císařský rada a profesor	1879
Sotz Leopold	železář ve Znojmě	1870
Spanner Johann	kupec	1880
Spengler Franz Dr	c.k. profesor	1886
Spengler Karoline	vdova po náčelníkovi	1883
Spernoga Johann Dr	c.k. rada zemského soudu	1889
Spiller Ferdinand	c.k. major	1886
Spinar Josef	správce statku	1882
Spitz Salomon	účetní	1875
Spitzer Adolf	majitel továrny na alkohol	1870
Spitzer Leopold	obchodník	1886
Spitzer Max		1885, 1887, 1889
Spitzer Salomon Dr	c.k. krajský soud	1880
Sponner Moritz	městský policejní komisař	1870
Springinsfeld Josef	comis	1883
Sprinz Raimund	učitel na národní škole	1871
Spurny O.	c.k. úředník	1886
Stabkowsky Josef	c.k. profesor	1885
Stadler B.	c.k. oficiál	1887
Stangel Arnold	c.k. náčelník	
Stanger Rudolf	c.k. poručík	1884
Stangl Arnold	c.k. profesor	1886
Stark Franz	komis	1889
Strauss Jakob	obchodník s galanterií	
Strauss Karl	vlastník domu ve Znojmě	
Stehlik Julie	vdova	1883
Steidl Anna	soukromnice	1882
Steidl Franz	továrna na keramiku	1882
Steidl Josef	majitel továrny ve Znojmě	
Steidl Ludwig	továrník	1888
Steiner Hermann	ochodník s potravinami	1884
Steiner Johann	gymnaziální učitel ve Znojmě	1870

Steiner Sigmund	obchodník	1882
Steinmetz Johann	vlastník domu	1875
Steinmetz Karl	soukromník ve Vídni	
Stenzel Rudolf	comis	1884
Stern Josef	účetní	1884
Sterz Adolf	profesor na zemské vyšší reálce	1871
Sterz Rudolf	advokátní koncipient	1877
Steyskal Johann	majitel domu	1885
Stiasny	c.k. oficiál	1886
Stifler Franz	účetní	1889
Stifter Katherine	vdova po učoteli	1885
Stimpfl Ignatz	c.k. pošovní úředník	1881
Stini		1885
Stöhr Julius	c.k. státní zástupce	1882
Strahofsky Wilhelm	obchodník	1881
Straufs Carl	ekonom	1873
Streit Wilhelm	kupec	1880
Strnad Julius	c.k. úředník, ekonom	1882, 1883
Strnad Therese	majitelka domu ve Znojmě	
Strohmayer N.	obchodník	1886
Střecha Alois	lesník v Neuhausu	1876
Stümpzlatý Ignatz	c.k. pošovní úředník	
Sturm Franz	městský policejní inspektor ve Znojmě	1870
Swoboda Franz	obchodník se dřívím, majitel domu	1886, 1889
Suchanek Ernestine	vdova po úředníkovi	1888
Suchanek Gustav	vlastník domu ve Znojmě, barvíř	1878
Suchanek Josef	c.k. poručík	1886
Swoboda	profesr na reálce	1879
Swoboda	c.k. náčelník	1885
Swoboda Franz	vlastník domu	1879
Swoboda Gottfried	zlatník	1881
Swoboda Karl	hostinský ve Znojmě	
Swoboda Marie	majitelka domu	1887

Swoboda Math nebo jeho dědicové	obchodník se dřevem ve Znojmě	1878, 1887
Swoboda Wenzl	vlastník domu a kožišník	1878
Tamazik Carl	telegrafista	1887
Tannick Anton	profesor náboženství	
Taubner Ludwig	učitel	1883
Tentschert Adolf	úředník na dráze	1882
Teufel Heinrich	majitel octárny	1883
Teufel Julie	majitelka továrny	1883
Thallner Carl	c.k. poručík	1886
Thumser Michael	krejčí	1870
Tibery Carl	c.k. major na penzi	1878
Till Franz		1883
Tima Anton	zámečník ve Znojmě	1881
Tima Eduard	hodinář	1883
Tima Johann	vzorkář	1880
Tima Jakob	majitel mlýna Šatov	1889
Tima Leopold	kamnář ve Znojmě	1881
Tippow Ludwig	c.k. notář	1886
Titze Karl	kupec	1880
Tomanek Hubert	účetní	1880
Tomanetz Hanns	soukromý úředník ve Vídni	
Tomanetz Jakob		
Topisch Anton Dr	lékař	1882
Trauer Martin	malíř ve Znojmě	1881
Traužil Raimund	úředník na dráze	1882
Trebitzky	c.k. poručík	1889
Trenkler Carl	profesor na reálce	1879
Trimmel Eleonora	majitelka domu	1882
Trnka Ernst	komis	1889
Trojan Franz	vlastník domu a obchodník s moukou	1882
Tröther	pekař	1886
Tulipan Franz	majitel mlýna	1882

Turetšcek Emanuel	c.k. kancelista okresního soudu	1881
Tuschar Franz	pomocný úředník	1886
Tutschek Johann	c.k. okresní komisař	1883
Ugresič	c.k. nadporučík	1884
Ullmann Emanuel Dr	lékař ve Znojmě	1882
Ullmann Julius	c.k. poručík	1886, 1889
Unger Anton	c.k. pošovní úředník	1884
Unger Jaroslav	c.k. náčelník	1883
Unger Johann	stavitel	1884
Urbanek	c.k. náčelník	1886
Urbanowsky	učitel na odborné a měšťanské škole ve Stockerau a Friedrich Hyronimus ve Znojmě	
Urschler Albertine	vdova po úředníkovi	1882, 1886
Utikal Franz	c.k. správce pošty	1883
Vagelsang Carl	c.k. oficiál	1884
Vespasian Josef	vlastník domu ve Znojmě	
Vest Josef	c.k. poručík	1883, 1884, 1889
Vetter Ernest	majitel obchodu	1883
Vieth Josef		1885
Viktorin Franz	praktikant	1885
Völk Franz	c.k. poručík	1883
Vranyes	c.k. poručík	1884
Vuchetisch Stefan	c.k. poručík	1883
Vukelič Viktor	c.k. náčelník	1885
Waas Carl	c.k. profesor	1889
Waas Marie	soukromnice	1877
Wachtl Fritz	úředník ve spořitelně	1886
Wachtl Erasmus	účetní městské spořitelny	1870
Wahle Leopold	obchodník	1887
Walla Franz	c.k. nadporučík	1885, 1888
Wallenta Albin	městský diurista	1887

Wallisch Lazar Dr	lékař	
Wanniek Friedrich	majitel továrny v Brně	
Walloner Ferdinand	nájemce statku Milfroň	1883
Walloner	najímatelka statku, mlynářka	
Walter Ernestine	soukromnice	1882
Wanbacher Rudolf	soukromník	1881
Wank Carl	hospodářský rada v Kromau	1885
Wank Emil	c.k. poručík	1884, 1889
Wapelka Franz	c.k. úředník	1889
Warschaür Josef	c.k. státní zástupce	1878
Waschkrda Alois	správce	1889
Watzal Carl		1888
Watzal Franz	soukromník	1870
Watzal Johann Dr	zemský advokát ve Znojmě	1872
Watzal Josef	obchodník s plodinami	1880
Watzinger Franz	mědikovec	1878
Watzki Josef	c.k. poručík	1884, 1889
Wawruschka Wenzl	c.k. náčelník	1883
Weber Johann	vlastník domu a obuvník	
Weber Leopold	c.k. okresní sekretář	1888
Wegner Carl	sochař	1887
Weidhofer Franz	hostinský	1882
Weidner Anton	gymnazijní učitel	1880
Weigl Katharina	majitelka hostince ve Znojmě	
Weil Ignatz	obchodník	1889
Weil Jakob	kupec ve Znojmě	1882, 1887
Weinberger Alfred	pekař	1883
Weiser Heinrich	městský inženýr ve Znojmě	1872
Weiss Albert	majitel pivovaru	1880
Weiss Jakob	řezník	1885
Weiss J.	c.k. lékař	1882
Weissbach Josef	kancelista	1883
Welinsky Franziska	vdova po účetním	1887

Wendt L. Ph.	vlastník domu ve Znojmě	
Wener	c.k.oficiál	1887
Wenky	c.k. poručík	1889
Wenzl Vinzenz	puškař ve Znojmě	1879
Wertheimer Siegfried	právní praktikant	1884
Wessely Josef	kupec	1870
Wessely Rudolf	učitel	1889
Widhalm Carl	obchodník s potravinami	1882
Wick Agnes	soukromnice	1883
Widhalm Johann	vlastník domu ve Znojmě	1882
Widhalm Marie		1886
Widl Marie		1884
Widlak Franz	profesor	1881
Wiener F.M. Dr	lékař	1883
Wieninger Franz	c.k. důstojník	1883
Wiesinger Carl	úředník	1888
Wigaud Julius	cukrář	1885
Wiktorin M.	obuvník	1885
Wilfing Barbara	majitelka domu	1880
Wiliguti Carl	c.k. kadet	1886, 1887
Windisch Franz		1884
Winter Bernhardt	c.k. poručík	1886, 1889
Winter Wladimir	c.k. důstojník	1884
Wisinger Ferdinand	ředitel	1889
Wisnar Julius	gymnaziální profesor	1886
Witte		1886
Wittek	stavbyvedoucí	1882
Wittek Thomas	zámečník	1880
Witz Theresie	vdova po úředníkovi na dráze	1880
Witzmann Adolf	velkoobchodník s vínem	1882
Wladasch F.	vdova	1886
Wodak	přednosta stanice	1885
Wohanka Johann	obchodník	1889

Wohlmuth Carl	inženýr	1881
Woif Carl	c.k. důstojník	1883
Woina Josef	majitel továrny	1878
Woitech Franz	hostinský	1882
Wokač Josef	kupec ve Znojmě	1882
Wokač Theodor	obchodník	1882
Wokrolly Anton	vedoucí stavby	1885
Wokřina Bartholomeus	pekařský mistr ve Znojmě	1879
Woksch Carl	c.k. profesor	1881
Wolf Franz	c.k. poručík	1884
Wolf Michael	obchodník	1884
Wondra Dominik	vlastník domu ve Znojmě, řezník	1882
Wondra Johanna	majitelka domu	1886
Wondratsch Josef	majitel továrny v Klein Tesswitz	1878
Wondruschka Wilhelm	c.k. major	1883
Wospiel Julius	obchodník s ovocem	1882
Wotlitz Gustav	disponent	1888
Wotzilka J.	nádražní restaurátér ve Znojmě	1881
Wotzilka Jakob	ekonom Schönwald	1876
Wotzilka Rudolf	sládek a majitel pivovaru v Kawsku	1878
Wranitzky P. A.	majitel továrny	1887
Zach Alois	mistr kolář	1880
Zach Friedrich	comis	1882
Zafoukal Josef	učitel	1887
Zach Vinzenz	produčitel	1886
Zagel Wilhelm	úředník na dráze	1883
Zahradniček	c.k. poručík	1886, 1888
Zamečnik Franz	švec	1879
Zamovsky Eilhelm	c.k. úředník	1885
Zankl Ernst	kupec	1870
Zarda Emil	c.k. rada zemského soudu	
Zavemba Laurenz	c.k. generál na penzi	1882
Zawadil Gregor	vlastník domu a pozlacovač	1870

Zawadski Anton	c.k. úředník	1886
Zawisch	c.k. soudní adjunkt	1886
Zednik Georg	učitel na dívčí měšťanské škole	1870
Zelesny Martin	řeznický mistr ve Znojmě	1870
Zeisel S.W.	kupec ve Znojmě	
Zeisner Sigmund	vedoucí obchodu	1873
Zelesny Ignatz	řezník	1885
Zellmaier Leopold	smolař ve Znojmě	1880
Zenkl Josef	c.k. nadporučík	1886
Ziedek Arthur	novinář	1876
Ziedek Eugen	pomocný úředník	1876
Ziffer Emanuel	ředitel statku	1888
Zimmermann Franz	obchodník s ovocem	1877
Zimmermann Johann	obchodník s ovocem	1883
Zinkl Josef	majitel domu	1881
Zischka Theodor	c.k. nadporučík	1886
Ziwotzky Franz	sklenář	1881
Zizala Therese	majitelka domu	1883
Zoglauer von	c.k. major	1879
Zschok Felix	c.k. major	1884
Zunkovič Martin	c.k. poručík	1885, 1888
Zwieřina Franz	zeměměřič ve Znojmě	
Znojemský spořitelní a záložní spolek		
Znojemský politický spolek liberálů		
Znojemský tělocvičný spolek		
Znojemský hudební spolek		
Znojemský spolek dobrovolných hasičů		
Znojemský spolek		

veteránů arcivévod Rainera		
Znojmský spolek ostrostřelců		
Znojmský řeznický cech		
Znojmský c.k. soukromí měšťanský střelecký sbor		
Israelitische Cultusgemeinde Znaim		
Němečtí inženýři rakouské Severozápadní dráhy W.Streit, Wohlmuth,Victor Langer		
Učitelský sbor zemské vyšší reálky: Seeberger K., Hanacek W., Frenkler K., Riedl A., Skalla F.		